

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Johanna Härmä, Anni Paso

Toimivaa arkea mahdollistava apuvälineiden käyttö espoolaiskoulujen erityisluokissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti YAMK

Kuntoutuksen tutkinto-ohjelma

Tutkimuksellinen kehittämissyö

18.11.2019

Tekijä(t) Otsikko	Johanna Härmä ja Anni Paso Toimivaa arkea mahdollistava apuvälineiden käyttö espoo- laiskoulujen erityisluokissa
Sivumäärä Aika	72 + 4 liitettä 18.11.2019
Tutkinto	Toimintaterapeutti YAMK
Tutkinto-ohjelma	Kuntoutuksen tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t)	Yliopettaja Pekka Paalasmaa Yliopettaja Salla Sipari
<p>Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena oli kehittää yhteistyötä Espoon Apuvälineyksikön, HUS Apuvälinekeskuksen ja kolmen espoolaiskoulun TA -opetuksen välillä. Tutkimuksellinen kehittämistyö toteutettiin Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan kouluilla sekä HUS Apuvälinekeskuksessa, joka pitää sisällään Espoon apuvälineyksikön. Kehittämistyön tarkoituksena on kuvata apuvälineiden käyttöä toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä.</p> <p>Tutkimuksellisessa kehittämistyössä käytettiin laadullisen tutkimuksen lähestymistapaa. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua ryhmämuotoista teemahaastattelua. Teemahaastatteluja oli yhteensä neljä (4). Kolme (3) haastattelusta toteutettiin Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan kouluilla opetus- ja hoitohenkilöstölle ja yksi (1) haastattelu HUS Apuvälinekeskuksen potilastyön ja huollon edustajille. Tiedontuottajina kehittämistyössä toimi espoolaiskoulujen TA- opetuksen opetus- ja hoitohenkilökuntaa, sekä Apuvälinekeskuksen lasten potilastyön- ja huollon edustajia. Haastattelun lisäksi HUS Apuvälinekeskuksessa toteutettiin myös ryhmäkeskustelutilaisuus, jossa menetelmänä käytettiin sisäpiiri- ulkopiiri keskustelua. Ryhmäkeskustelun tarkoituksena oli syventää Apuvälinekeskuksen näkemystä apuvälineiden käytön haasteista kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi, sekä etsiä ratkaisuehdotuksia esiin nousseisiin tarpeisiin. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.</p> <p>Tutkimuksellisen kehittämistyön tuotoksena syntyi kuvaus toimivaa arkea mahdollistavasta apuvälineiden käytöstä kouluympäristössä. Toimivaa apuvälineen käyttöä kouluympäristössä mahdollistaa sujuva ja oikea-aikainen apuvälineprosessi sekä yhteistyö ja selkeä vastuunjako eri toimijoiden välillä. Toimivan arjen toteutumisen kannalta tärkeää on myös, että apuvälinehuolto toteutuu sujuvasti ja vastaa koulun tarpeisiin. Koulun henkilökunnan koulutus ja apuvälineen käytönohjaus, sekä apuvälineen säännöllinen käytönseuranta mahdollistavat myös apuvälineiden käyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä. Mikäli edellä mainitut seikat toteutuvat, apuvälineet ovat kiinteä osa oppilaan kuntoutumista, osallistumista ja toimivaa arkea.</p> <p>Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksia voidaan hyödyntää HUS -alueen alueellisen Apuvälinekeskuksen toiminnan kehittämisessä toiminnan laajentuessa koskemaan myös muita HUS -alueen kuntia.</p>	
Avainsanat	apuvälineet, toimiva arki, kouluympäristö

Author(s) Title	Johanna Härmä, Anni Paso Enabling functioning school life with the use of assistive technology
Number of Pages Date	72 pages + 4 appendices 17.11.2019
Degree	Master of Health Care
Degree Programme	Rehabilitation
Instructor(s)	Pekka Paalasmaa, Principal Lecturer Salla Sipari, Principal Lecturer
<p>The purpose of this thesis was to develop the cooperation between the Assistive Technology Unit of Espoo, HUS Assistive Technology Center (ATC) as well as three schools in Espoo and their special needs education. Research was implemented at the schools of Jalavapusto, Järvenperä and Ruusutorppa as well as in HUS ATC which also includes the Assistive Technology Unit of Espoo. The aim of the thesis is to describe the use of assistive technology (AT) in order to enable functioning school life.</p> <p>This research was conducted by using the methods of quantitative research approach, with the methods of half structured group interviews. In total of four (4) theme interviews were conducted. Three (3) of the interviews were conducted in the schools of Jalavapusto, Järvenperä and Ruusutorppa with their teaching and nursing personnel and one (1) interview with the representatives of patient and maintenance work from the HUS ATC. In addition to interviews a cooperation development event was held with the method of an inner - outer circle discussion. The aim of cooperation development was to deepen the ATC's understanding of the challenges in usage of AT in school environment to enable more functioning everyday school life and to find solution suggestions to needs that arose. Material was analyzed with a material-based content analysis.</p> <p>The result of this thesis created a description of usage of AT in school that will enable more functioning life in a school environment. Functioning use of AT is enabled by smooth and well-timed AT process, together with cooperation and clear responsibility structure between different operators. For the school life to function it's also important for the AT maintenance to operate fluently and responsively to needs of the schools. In addition, the training and guidance to AT for the personnel of the school as well as the regular follow-ups in AT usage also support the use of AT in functioning school life. AT are an inseparable part of the student's rehabilitation, participation and functioning school life if the previously mentioned matters are fulfilled.</p> <p>The results of this thesis can be utilized in HUS -districts local ATC as well as other HUS -district municipalities as the operations expand.</p>	
Keywords	assistive technology, functioning life, school environment

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Apuvälinepalvelut osana kouluympäristön toimivaa arkea	3
2.1	Apuvälinepalvelut osana oppilaan vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta	3
2.2	Apuvälinepalveluprosessi kouluympäristössä	5
3	Apuvälineet osana vaikeavammaisen lapsen koulunkäyntiä	9
3.1	Apuvälineet toimivan arjen mahdollistajina kouluympäristössä	9
3.2	Apuvälineiden käytön haasteet ja mahdollisuudet kouluympäristössä	12
4	Tutkimuksellisen kehittämistyön toimintaympäristö ja – kulttuuri	16
4.1	HUS Apuvälinekeskus	16
4.2	Eritysopetuksen järjestäminen Espoossa	17
4.3	Työyhteisötarve tutkimukselliselle kehittämistyölle	18
5	Kehittämistyön tarkoitus ja tavoite	20
6	Menetelmälliset ratkaisut	21
6.1	Laadullinen tutkimus tutkimuksellisena lähestymistapana	21
6.2	Tiedontuottajien valinta	22
6.3	Aineiston kerääminen	24
6.4	Aineiston analyysi	26
6.5	Tutkimuksellisen kehittämistyön eteneminen	28
7	Toimivaa arkea mahdollistava apuvälineiden käyttö kouluympäristössä	30
7.1	Apuvälineiden käyttöä rajoittavat tekijät toimivassa arjessa kouluympäristössä	30
7.2	Apuvälineiden käyttöä tukevat tekijät toimivassa arjessa kouluympäristössä	35
7.3	Apuvälineiden käytössä esiintyvät tarpeet toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä	37
8	Kuvaus toimivaa arkea mahdollistavasta apuvälineiden käytöstä kouluympäristössä	40
9	Pohdinta	43

Liitteet

Liite 1. Sähköposti Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan koulun rehtoreille

Liite 2. Tiedote tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuvalle koulun henkilökunnalle

Liite 3. Tiedote tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuvalle koulun henkilökunnalle

Liite 4. Teemahaastattelun alustavat pääteemat ja ohjaavat lisäkysymykset

1 Johdanto

Tällä hetkellä erikoissairaanhoidolla ja perusterveydenhuollolla on laajin järjestämisvastuu apuvälinepalveluiden toteuttamisesta Suomessa ja apuvälinepalvelut ovat osa lääkinnällistä kuntoutusta (Malm, Matero, Repo, Talvela 2004: 80, 84). HUS Apuvälinekeskuksen toiminta käynnistyi vuonna 2012 erikoissairaanhoidosta, mutta toiminta on suunnitellusti laajentunut koskemaan myös perusterveydenhuollon apuvälinepalveluita (HUS n.d.). Tavoitteena on, että apuvälinepalveluiden järjestämisestä Uudellamaalla vastaa tulevaisuudessa keskitetysti HUS Apuvälinekeskus (HUS Tarkastuslautakunta 2017: 29). Alueellinen apuvälinetoiminta käynnistyi HUS- alueella keväällä 2017, jolloin Espoon apuvälineyksikkö liittyi ensimmäisenä kuntana osaksi alueellista Apuvälinekeskusta (HUS n.d.).

Koulunkäyntiä voidaan tukea monin eri tavoin, joista yksi on toimivat apuvälinepalvelut kouluympäristössä (Kokko, Pesonen, Polet, Kontu, Ojala, Pirttimaa 2013: 37). Alueellisen apuvälinetoiminnan käynnistymisen jälkeen espoolaiskouluilla toteutuvassa apuvälinetyössä on tapahtunut sekä organisatorisia, että käytännön muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet espoolaiskoulujen apuvälineiden käyttöön ja toimivaan arkeen kouluympäristössä. Oppilaan arki kouluympäristössä rakentuu samoista asioista vammasta riippumatta ja toimivaan arkeen vaikuttaa oleellisesti se, miten hyvin vamman tuomat haasteet pystytään huomioimaan esimerkiksi apuvälineiden avulla kouluympäristössä (Maula 2014: 43, 53). Toimivan arjen toteutuminen kouluympäristössä vaatii tiivistä yhteistyötä asiakkaan lähi-ihmisten ja toimintaympäristön, esimerkiksi oppilaan ja koulun henkilökunnan kanssa (THL 2015). Apuvälinepalveluprosessin päämääränä onkin löytää oppilaalle ja kouluympäristön tarpeisiin parhaiten soveltuva apuvälineratkaisu yhteistyössä oppilaan lähi-ihmisten kanssa (Jussila 2009: 37).

Valtioneuvoston selonteon 2002 mukaan kaikissa kuntoutuksen kehittämishankkeissa tulisi korostaa paikallisten toimijoiden verkostojen rakentamista sekä sopia yhteisistä toimintamalleista (Valtioneuvoston selonteko 2002). Tarve tutkimukselliselle kehittämis-työlle on noussut vahvasti espoolaiskoulujen erityisluokkien ja Apuvälinekeskuksen henkilökunnalta. Alueellisen Apuvälinekeskuksen aloittaessa toimintansa apuvälinetyön koettiin espoolaiskoulujen erityisluokissa heikentyneen. Nykymuodossaan yhteistyö eri toimijoiden välillä oppilaan apuvälinepalveluprosessin aikana on vähäistä eikä yhteisistä

toimintamalleista ole keskusteltu, jotta apuvälineiden käyttö toimivassa arjessa kouluympäristössä mahdollistuisi optimaalisella tavalla.

Kehittämistyön toimintaympäristönä toimii Jalavapuiston- Ruusutorpan- ja Järvenperän koulujen erityisluokat sekä HUS Apuvälinekeskus, joka pitää sisällään myös Espoon Apuvälineyksikön. Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on kuvata apuvälineiden käyttöä toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä.

2 Apuvälinepalvelut osana kouluympäristön toimivaa arkea

2.1 Apuvälinepalvelut osana oppilaan vaativaa lääkinällistä kuntoutusta

Vaativan lääkinällisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien lasten kuntoutus on nivottu usein osaksi lapsen arkea, jolloin eri ammattilaisten ohjaamat harjoitteet ovat osa lapsen arjen päivittäisiä rutiineja eri toimintaympäristöissä. Kuntoutuksen tavoitteena onkin lapsen toimintakyvyn ja terveyden edistämisen lisäksi myös lapsen osallistumisen edistäminen arjessa. (Sipari, Vänskä, Pollari 2017.) Apuvälinepalveluiden yksi perimmäisistä tarkoituksista on mahdollistaa lapsen, jonka toimintakyky on rajoittunut tai heikentynyt, toimiva arki apuvälineiden avulla. Toimivan arjen mahdollistuminen edellyttää, että apuvälineen valinnassa huomioidaan perheen kokonaistilanne ja lapsen toimintaympäristö, esimerkiksi koulu, jossa apuvälinettä tullaan käyttämään. (Forss 2016: 2–3.)

Koulut ovat merkittävässä osassa erityistä tukea tarvitsevien lasten arjessa (Hujala 2011: 30). Lapsella on oikeus saada kouluympäristössä tukea kasvuun ja oppimiseen. Erityisopetus on yksi tukimuoto, jolla lasta voidaan tukea kouluympäristössä. Erityisopetus voidaan lukea tiiviiksi osaksi lapsen kuntoutusprosessia, sillä sen yhtenä tavoitteena on tukea oppilaan itsenäistä toimintakykyä koulussa, joka mahdollistaa myös toimivaa arkea kouluympäristössä. (Kiviranta, Sätilä, Suhonen- Polvi, Kilpinen- Loisa, Mäenpää 2016: 4.)

Oppivelvollisuuden piiriin kuuluu suomessa kaikki lapset, vammatasosta riippumatta. Vaikeavammaisten lasten koulunkäyntiä ja arkea mahdollistetaan mm. erilaisin apuvälinein. (Hyytiäinen 2012: 1,10.) Apuvälineiksi voidaan määritellä varusteet, laitteet tai koneet, sekä palvelut ja prosessit ja/tai ympäristön muokkaukset esimerkiksi niille oppilaille, jotka tarvitsevat erityistä tukea kouluympäristössä. Apuvälineillä pyritäänkin tukemaan ja mahdollistamaan apuvälinekäyttäjän osallistumista toimintaympäristöönsä ja yhteiskuntaan, esimerkiksi vaikeavammaisen lapsen osallistumista koulunkäyntiin. Lisäksi apuvälineet helpottavat henkilön, jonka toimintakyky on rajoittunut, suoriutumista päivittäisissä toiminnoissa. (Erdem 2017: 128, 138; Ahmed 2018: 129.) Apuvälineiden käytöllä pyritään myös lisäämään yksilön itsetuntoa ja turvallisuuden tunnetta, jonka lisäksi apuvälineet auttavat saavuttamaan korkeamman itsenäisyyden tason elämässä (Ahmed 2018: 129, 133).

Apuvälinepalveluksi voidaan puolestaan kuvata mikä tahansa palvelu, joka auttaa asiakasta valitsemaan, hankkimaan ja käyttämään apuvälineitä (Ahmed 2018: 129, 133).

Myös Valtakunnallisten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteiden mukaan apuvälinepalveluilla pyritään mahdollistamaan asiakkaan, esimerkiksi vaikeavammaisen oppilaan päivittäiset toiminnot erilaisista toimintakyvyn haasteista riippumatta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018: 24). Toimivan ja turvallisen arjen toteutumisen kannalta onkin tärkeää, että oppilaan yksilölliset tarpeet huomioidaan ja tunnistetaan koulupäivän aikana (Hujala 2011: 31).

Lääkinnällisellä kuntoutuksella pyritään vahvistamaan asiakkaan, esimerkiksi vaikeavammaisen oppilaan elämäntilanteen hallintaa sekä itsenäistä suoriutumista päivittäisistä toiminnoista. Apuvälinepalvelut ovat yksi lääkinnällisen kuntoutuksen osa-alueista, jonka tavoitteena on asiakkaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpito ja lisääminen. Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineet luetaankin osaksi asiakkaan hoidon – ja kuntoutuksen kokonaisuutta. Apuvälinepalveluiden tulisi pohjautua asiakkaan yksilölliseen kuntoutussuunnitelmaan ja tukea asiakkaan toimintakykyä niin, että asiakkaan, esimerkiksi vaikeavammaisen oppilaan arki on sujuvaa ja päivittäisistä selviytyminen mahdollistuu apuvälineiden avulla. (Malm, Matero, Repo, Talvela 2004: 80; Apuvälineiden laatusuositus 2003.) Lapsen kuntoutumisen kuvataankin rakentuvan hyvän ja toimivan arjen sisään eri ympäristöissä, esimerkiksi koulussa (Hujala 2011: 40).

Apuvälinepalvelut ovat yksi koulunkäynnin tukimuodoista (Kokko, Pesonen, Polet, Kontu, Ojala, Pirttimaa 2013: 37). Apuvälinepalveluiden toteutumista Suomessa ohjaa terveydenhuoltolaki (1326/2010), jonka mukaan kunta on velvollinen järjestämään lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineet kuntalaisilleen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Apuvälineitä tarvitsevien asiakkaiden, esimerkiksi vaikeavammaisten oppilaiden palveluiden tulisi olla Apuvälineiden laatusuosituksen 2003 mukaan saumatonta ja joustavaa, sekä toteutua oikea-aikaisesti ja tehokkaasti asuinkunnasta riippumatta (Apuvälineiden laatusuositus 2003). Terveydenhuoltolaki pitää sisällään apuvälineasetuksen (1363/2011), jossa määritellään, että lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinetarve tulee arvioida käyttäjälähtöisesti, oikea-aikaisesti ja yksilöllisesti. Asetuksen mukaan toteutettavassa apuvälinearviossa tulee ottaa huomioon asiakkaan toimintakyvyn lisäksi myös asiakkaan elämäntilanne ja toimintaympäristö, esimerkiksi koulu. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.) Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalveluiden järjestämisvastuu on terveydenhuollolla, sosiaalitoimi vastaa vammaispalveluiden myöntämisestä tuista ja asuntoon kuuluvista välineistä, ja luokkakohtaisten apuvälineiden järjestämisvastuu on opetustoimella. Lisäksi Valtiokonttori, vakuutus- ja työeläkelaitokset sekä Kela ja työvoimahallinto voivat osallistua apuvälinepalveluiden järjestämiseen kustannusten osalta.

Tällä hetkellä laajin järjestämisvastuu apuvälinepalveluiden toteuttamisesta on erikoissairaanhoidolla ja perusterveydenhuollolla. (Terveyskylä.fi 2017, Malm, Matero, Repo, Talvela 2004: 84.) Apuvälinepalveluiden järjestämisvastuissa voi tulevaisuudessa tapahtua muutoksia, mikäli sosiaali- ja terveyspalveluiden toteuttaminen siirtyy maakunnille. Mahdollisen muutoksen myötä apuvälinepalveluita voisivat tarjota myös sekä yksityiset että kolmannen sektorin toimijat. (Kanervo 2018: 19; Valtioneuvosto n.d.)

2.2 Apuvälinepalveluprosessi kouluympäristössä

Yksilöllinen, asiakkaan tavoitteista sekä tarpeista lähtevä apuvälinepalveluprosessi toteutetaan monen eri toimijan yhteistyössä ja se on osa asiakkaan, esimerkiksi vaikeavammaisen oppilaan kuntoutusta (Terveyskylä.fi n.d.). Kouluympäristössä moniammatillinen yhteistyö kuvataankin erittäin tärkeänä, jotta oppilaan toimiva arki mahdollistuu (Hujala 2011: 31). Apuvälineen hankintaprosessi vaatii ammattilaisilta myös asiakkaan toimintakyvyn arviointia sekä apuvälinepalvelupalvelujärjestelmän, että apuvälineiden tuntemusta. Asiakkaan ja hänen läheistensä, esimerkiksi oppilaan ja perheen, kanssa apuvälineen kokeiluun, hankintaan ja käytön seurantaan osallistuu useita eri tahoja, esimerkiksi opetustoimen ja terveydenhuollon ammattilaisia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018: 26.) Jokaisella lapsella on oikeus osallistua arkeen tarvittavien tukitoimien avulla. Esteettömyys niin sosiaalisessa kuin fyysisessä ympäristössä lapsen arjessa, esimerkiksi koulussa mahdollistaa toimivaa arkea ja lapsen osallistumista omien kykyjensä mukaisesti. Esteetön ympäristö mielletään usein nimenomaan fyysisiin tilaratkaisuihin, mutta toimivan arjen kannalta sosiaalinen ympäristö parhaimmillaan kannustaa lasta toimimaan ja osallistumaan esimerkiksi kouluympäristössä. (Hujala 2011: 36.) Apuvälineen luovutuksen edellytyksenä onkin, että asiakkaalla on todettu lääketieteellinen sairaus, vamma tai kehitysviivästymä, joka heikentää asiakkaan toimintakykyä ja vaikeuttaa itsestä selviytymistä esimerkiksi toimivassa arjessa kouluympäristössä. Asiakkaalle luovutettavien apuvälineiden onkin tarkoitus tukea asiakkaan kuntoutumista, ylläpitää ja/tai parantaa toimintakykyä arjessa sekä ehkäistä toimintakyvyn heikentymistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.) Erityisopetuksessa toimiva arki koostuukin opetuksen ja oppimisen lisäksi kuntoutuksesta ja apuvälineistä (Haavanlammi 2017: 25).

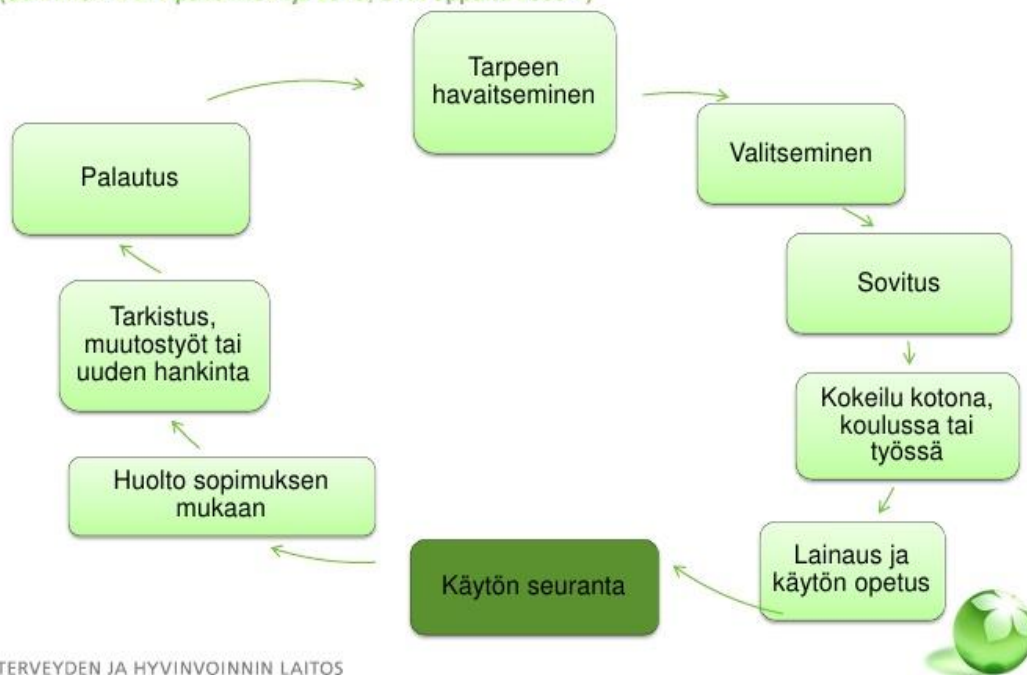
Vaikeavammaisen oppilaan arki koostuu samankaltaisista asioista kuin vammattoman henkilön. Toimivaan ja sujuvaan arkeen vaikuttaa oleellisesti se, miten hyvin vamman tuomat haasteet pystytään huomioimaan arjessa. (Maula 2014: 43). Apuvälinepalveluprosessi alkaa tarpeen havainnoinnista, arvioinnista ja apuvälineen sovituksesta, jonka jälkeen prosessi etenee apuvälineen luovutukseen- ja käytönohjaukseen. Apuvälineen

käytön seuranta sekä tarpeen mukaan huolto- ja korjaus ovat myös osa apuvälinepalveluprosessia. (THL 2015.)

Vaikeavammaisen henkilö voi tarvita arjessaan paljon apuvälineitä ja muita tukitoimia toimivan arjen mahdollistumiseksi (Maula 2014: 53). Apuvälineitä lainataan asiakkaille joko lyhyt- tai pitkäaikaislainaan ja apuvälinepalvelut ovat Suomessa maksuttomia asiakkaalle (THL 2015; Autti-Rämö, Rajavaara, Salminen, Ylinen 2016: 350). Apuvälineistä koituvat maksut jakautuvat kunnalle kahdella eri tavalla; kunta ostaa apuvälineen suoraan itse tai hankinta ohjataan erikoissairaanhoidon kautta kuntalaskutukseen (HUS 2018). Koko prosessin ajan arviota tekevä taho tekee tiivistä yhteistyötä asiakkaan lähi-ihmisten ja -ympäristön, esimerkiksi oppilaan perheen ja koulun henkilökunnan kanssa (THL 2015). Apuvälinetarpeen arvio suositellaan tehtäväksi mahdollisimman usein asiakkaan omassa toimintaympäristössä, esimerkiksi koulussa. Mikäli arvio voidaan toteuttaa oppilaan omassa ympäristössä yhteistyössä esimerkiksi koulun henkilökunnan kanssa, saavutetaan todennäköisesti oppilaalle ja kouluympäristön tarpeisiin parhaiten soveltuva apuvälineratkaisu. (Jussila 2009: 37.) Apuvälineen käytettävyyttä tulisi arvioida hankinta ja seurantavaiheessa asiakkaan omassa ympäristössä, esimerkiksi oppilaan arjessa kouluympäristössä. Mikäli hankitut apuvälineet on valittu asiakkaan tarpeista lähtien, tukevat ne myös asiakkaan kuntoutustavoitteita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018: 26.) Apuvälineen käytön loputtua asiakas palauttaa apuvälineen takaisin apuvälineen lainanneelle taholle. (kts. kuvio 1).

Apuvälinepalveluprosessi

(Salminen A.-L. Apuvälinekirja 2010; STM oppaita 2003:7)

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

10.11.2011

44

Kuvio 1. Apuvälinepalveluprosessi (THL)

Lasten apuvälinepalveluprosessissa apuvälineen varhainen käyttöönotto tukee lapsen kokonaiskehitystä ja esimerkiksi liikkumista ja osallistumista eri toimintaympäristöissä, esimerkiksi koulussa (Jussila 2009: 29). Apuvälinepalveluprosessissa sekä apuvälineen luovuttavalla taholla, että apuvälineen käyttäjällä on omat vastualueensa. Apuvälineen asiakkaalle luovuttaneen tahon tulee huolehtia siitä, että apuväline on asiakkaalle turvallinen ja oikein valittu, käytönopastus on annettu sekä tiedottaa asiakkaalle apuvälinepalveluprosessiin liittyvistä toimintakäytännöistä, että tarvittavista yhteystiedoista. Apuvälineen käyttäjän, esimerkiksi oppilaan ja hänen lähipiirinsä vastuulla on apuvälineen taroituksenmukainen käyttö, sekä aktiivinen yhteydenpito apuvälineen luovuttaneeseen tahoon erityisesti silloin, kun apuvälineessä on huolto- tai korjaustarvetta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018: 27–28.) Apuvälineen huoltovastuu ja apuvälineen käytön seuranta on apuvälineen luovuttaneen yksikön vastuulla (THL 2015). Apuvälineen käytönaikea ylläpito, eli huolto ja puhdistus ovat taas asiakkaan ja asiakkaan lähipiirin vastuulla, jolloin käytönopastuksessa on huomioitava asiakkaan eri toimintaympäristöt ja apuvälineen käyttöön osallistuvat henkilöt. (Salminen 2010: 41.) Apuvälineen luovutus-

käynnillä on apuvälineen luovuttavan tahon ohjattava selkeästi, millaiset huolto- ja puhtaanapitotoimenpiteet asiakas voi tehdä itse, ja milloin korjaus/huoltovastuu on apuvälineen luovuttaneella taholla (THL 2015).

Oppilaan apuvälinepalveluprosessiin kouluympäristössä vaikuttaa olennaisesti onnistunut yhteistyö eri ammattilaisten välillä. Prosessin onnistumisen kannalta on tärkeää, että tiedonvälitys lapsen apuvälineprosessin aikana on sujuvaa (Jussila 2009: 29). Myös Kanervo vahvistaa yhteistyön ja tiedonkulun merkitystä onnistuneen apuvälinepalveluprosessin aikana (Kanervo 2018: 21). Valtioneuvoston selonteossa, kuntoutuksen paradigmanmuutoksessa, että hallituksen strategisessa ohjelmassa 2015 korostetaan palveluiden asiakaslähtöisyyttä, ympäristö- ja vuorovaikutussuhteiden merkitystä sekä ennaltaehkäisevän työn merkitystä (Valtioneuvoston selonteko kuntoutuksesta 2002: 19, Karjalainen, Vilkkumaa 2012: 18–21, Valtioneuvoston kanslia 2015).

Apuvälineen käyttöönottoa ja apuvälinepalveluprosessia kouluympäristössä voi tukea sosiaalisen ympäristön positiivinen suhtautuminen apuvälineisiin ja niiden käyttöön kouluympäristössä (Jussila 2009: 31). Kirjallisuudessa on todettu, että tietoisuus apuvälineestä sekä ammatillinen kehittyminen ja yhteistyö ammattilaisten välillä on välttämätön osa onnistunutta apuvälineen käyttöönottoa esimerkiksi kouluympäristössä (Alkahtani 2013: 78–79). Apuvälinepalveluprosessi on näin ollen jatkuvaa, tiivistä yhteistyötä asiakkaan lähi-ihmisten kanssa, eikä prosessi pääty siihen, että apuväline on luovutettu asiakkaan käyttöön. Lisäksi Kenny ja Growan muistuttivat tutkimuksessaan siitä, että usein apuvälineprosessin koetaan loppuvan, kun väline on fyysisesti toimitettu asiakkaan käyttöön. Käytännössä apuvälineen toimituksen pitäisi kuitenkin merkitä vasta välineen käyttöönottoa arjessa ja apuvälinepalveluprosessin jatkumista. (Kenny & Gowran 2014: 68.) Joidenkin apuvälineiden käyttöönotto myös vaatii pitkäjänteistä harjoittelua ja apuvälineen käyttäjältä suuriakin ponnistuksia, jotta apuvälinettä voitaisiin käyttää mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti osana arkea. Mikäli apuvälineen käyttöönotto vaatii paljon harjoittelua se voi pahimmillaan toimia esteenä apuvälineen käytölle yksilön arjessa. (Ahmed 2018: 133.)

3 Apuvälineet osana vaikeavammaisen lapsen koulunkäyntiä

3.1 Apuvälineet toimivan arjen mahdollistajina kouluympäristössä

Osallistuminen joka päiväisiin askareisiin kotona, vapaa-ajalla ja koulussa on erittäin merkittävä osa lapsen kehitystä (Mundhenke, Hermannson, Sjöqvist Nätterlund 2010: 130). Toimivassa arjessa apuvälineiden tarkoituksena on lisätä oppilaiden osallisuutta kouluympäristössä (Hyytiäinen 2012: 110). YK:n vammaisten henkilöitä koskevassa yleissopimuksessa todetaan, että vammaisella lapsella tasavertainen oikeus koulunkäyntiin, kaverisuhteisiin ja vapaa-ajan harrastuksiin (THL 2018). Apuvälineet on suunniteltu parantamaan vammaisten henkilöiden elämänlaatua, ja ne tarjoavat oppilaille, joiden toimintakyky on rajoittunut mahdollisuuden osallistua opiskeluun, ja ne lisäävät laatua oppilaan oppimiskokemukseen. Lisäksi apuvälineillä voidaan tarjota oppilaille yhtäläiset mahdollisuudet osallistua koulunkäyntiin ja toimintoihin, jotka ovat kohdistettu heidän toimintakykynsä ja niillä voidaan parantaa oppilaiden toiminnallisia valmiuksia toimivassa arjessa. (Alkahtani 2013: 66, 68.)

Vaikeavammaisen lapsen toimiva ja sujuva arki kuvataan monitahoisena ilmiönä, jossa lapsen vamman mukana tuomat erityisvaatimukset eivät saa vaikuttaa arjen sujumiseen (Paananen 2011: 196). Kehitysvammaisen lapsen päivittäisessä elämässä säännöllisesti tapahtuvilla asioilla on elämänlaatuun ja kuntoutumiseen merkittävä vaikutus verrattuna yksittäisiin ja rajallisiin kuntoutustapaamisiin. Kehitysvammaista lasta tulisi tukea osallistumaan kaikkiin päivittäisiin toimiin, vamman erityispiirteet huomioiden. (Kaski, Manninen, Pihko 2012: 173–174.) Toimivan ja sujuvan arjen mahdollistamiseksi ammattilaisten tulisi olla tietoisia lapsen arjen toimintaympäristöistä, jotta lapsen osallistumista ja toimijuutta eri ympäristöissä, esimerkiksi koulussa pystytään vahvistamaan. Ymmärtämällä lapsen erilaisia päivittäisiä toimintaympäristöjä ammattilaiset pystyvät vaikuttamaan lapsen mahdollisuuksiin toimia arjessaan. (Sipari, Vänskä, Pollari 2017: 45.)

Apuvälineitä tarvitsevilla oppilailla on oikeus saada tarvittavat välineet koulunkäynnin tueksi ja yhteiskunnan tulee mahdollistaa vammaisen lapsen täysipainoinen osallistuminen esimerkiksi koulunkäyntiin (Hujala 2011: 3, 29). Kehitysvamman vaikutukset ovat yksilöllisiä, vammaisuusaste vaihtelee, mikä vaikuttaa avuntarpeen ja tuen määrään. Kehitysvammoihin liittyy usein myös lisävammoja, joiden laatu ja määrä vaikuttavat oleellisesti yksilön toimintaan arjessa. Lisävammoja voivat mm. olla liikunta- ja aistivammat

sekä neurologiset- ja kielelliset häiriöt, jotka vaikeuttavat lapsen selviytymistä ja huonontavat oppimismahdollisuuksia sekä lisäävät tuen tarvetta. Sekä vaikeasti, että syvästi kehitysvammaiset lapset tarvitsevat jatkuvaa tukea, ohjausta ja toisen ihmisen valvontaa arjessaan. Näillä henkilöillä esiintyy usein myös huomattavia kommunikoinnin- ja liikkumisen vaikeuksia. (Malm & kump. 2004: 176.) Vaikeavammaiset lapset nähdään aktiivisina toimijoina arjessaan, ja toimijuuden tukeminen on lapsen arjessa olevien aikuisten vastuulla (Hujala 2011: 5).

Useimmat vaikeasti kehitysvammaiset henkilöt kuuluvat pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, ja heille on taattava riittävät tukitoimet (Malm & kump. 2004: 181–182). Koulujen arjessa on tapahtunut paljon muutoksia vaativan erityisen tuen piiriin kuuluvien oppilaiden osalta. Toiminta-alueittain tapahtuvasta opetuksen rinnalle on kehittynyt myös vaihtoehtoisia opetusmuotoja, jotka haastavat olemassa olevia opetusmuotoja. (Kokko ym. 2013: 8.) Opetuksessa apuvälineitä on otettu käyttöön, jotta fyysisesti vammautuneet lapset pystyisivät osallistumaan erilaisiin toimintoihin kouluympäristössä. Apuvälineiden tavoitteena on kompensoida lapsen vammaisuutta, jotta osallistuminen koulun toimintaan lisääntyisi ja oppiminen kehittyisi. (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 463.) Toimivan arjen kannalta on tärkeää, että oppilasta ohjataan ja tuetaan niin, että oppilaan itsenäinen toiminta kouluympäristössä kehittyisi. Tämä edellyttää, että oppilaan kanssa työskentelevien aikuisten toimintatavat mahdollistavat kehityksen rajoittamatta oppilaan itsenäistä suoriutumista arjessa. (Hakkarainen 2002: 1641–65.)

Kouluympäristössä apuvälineet voivat tarjota tukea niille oppilaille, jotka sitä tarvitsevat. Välineet voivat parhaimmillaan tarjota merkittävän avun erityisopetusta tarvitseville oppilaille, niin oppimisen, itsenäisen toimimisen, itsevarmuuden kuin elämänlaadunkin parantamiseen. Apuvälineet ovat myös avainasemassa mahdollistamaan erityisoppilaille pääsyn opintoihin ja ne mahdollistavat oppilaan itsenäistä toimimista. Lisäksi apuvälineet voivat mahdollistaa kanssaopiskelijoiden tapaamisia, sekä tukevat oppilasta ottamaan vastuuta omista opinnoistaan. Apuvälineiden käyttö mahdollistaa oppilaiden paremman suoriutumisen tukemalla opiskelijoita mm. mukauttamalla toimintoja opiskelijoiden tarpeiden mukaisesti mahdollisimman esteettömässä ympäristössä. (Erdem 2017: 128.)

Kaikki kehitysvammaiset lapset eivät tarvitse apuvälineitä, mutta osalle ne ovat välttämättömiä koulunkäyntiin osallistumisen ja toimivan arjen kannalta. Se, mitä apuvälineitä tarvitaan, määräytyy vamman mukaan, eivätkä kaikki apuvälineet ole tarpeen kaikille. (Lersilpin, Putthinoin. Lersilpin 2018: 12.) Hemmingssonin, Lindströmin ja Nygårdin 2009 mukaan vammautuneet lapset voivat hyötyä kouluympäristössä sekä perustason, että

erityistason apuvälineistä. Perustason apuvälineiksi maitaan esimerkiksi työtuolit- ja pöydät, sekä kirjoituksen apuvälineet, kun taas erityistason apuvälineiksi luokitellaan sähköäätöiset laitteet sekä viestinnän- ja kommunikoinnin apuvälineet. Oppilailla voi olla yhtäaikaaisesti sekä perus- että erityistason apuvälineitä käytössään, joiden käyttö mahdollistaa toimivaa arkea kouluympäristössä. (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 464.)

Apuvälineitä tarvitsevat vaikeasti- ja syvästi kehitysvammaiset lapset pystyvät osallistumaan apuvälineiden avulla koulunkäyntiin. Apuvälineet ovat heille välttämättömiä kaikissa päivittäisissä toiminnoissa ja ne mahdollistavat toimivaa arkea sekä samalla tukevat oppilaan osallistumista, toimintakykyä ja kuntoutumista. Apuvälineillä pystytään myös helpottamaan vaikeavammaisen henkilön avustamista kouluympäristössä. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen luokituksen (ICF) mukaan ympäristötekijät ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa suoritusten (sis. toimintakyvyn) ja osallistumisen kanssa. Ympäristötekijöiden yhtenä pääluokkana ovat tuotteet ja teknologia, joka pitää sisällään myös apuvälineet. (ICF 2014: 34, 54.) Dr. Raziye Erdemin mukaan onkin erittäin tärkeää, että oppilaille tarjotaan mahdollisuus esimerkiksi liikkua ja istua heidän tarpeitaan vastaavalla tavalla. Oppilaille, joilla on erityistarpeita, tulisi tarjota samanlaiset oppimismahdollisuudet kouluympäristössä, kuin lapsille, joilla erityistarpeita ei ole. Erdemin mukaan asianmukaisiin apuvälinepalveluihin pääsy ja sitä kautta opiskelun tukeminen ja toimivan arjen mahdollistaminen apuvälineillä ovat keskeisiä tekijöitä tasa-arvoisen koulutusmahdollisuuden takaamiseksi erityisoppilaalle. (Raziye Erdem 2017: 132–138.)

Apuvälineet mahdollistavat toimivan arjen lisäksi oppimista ja kehittymistä kouluympäristössä, jonka vuoksi oppilaat voivat hyötyä eritasoisten apuvälineiden yhtäaikaaisesta käytöstä kouluympäristössä. Apuvälineet lisäävät oppilaan osallistumista luokan yhteisiin aktiviteetteihin ja oppilaiden on kuvattu arvostavan erityisesti niitä apuvälineitä, jotka helpottavat luokassa suoriutumista ja mahdollistavat oppilaiden itsenäisyyttä kouluympäristössä. (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 463–464, 467.) Lapsen kokemuksen arvon tiedostaminen on tärkeää ja ammattilaisia pitäisi haastaa luomaan lapselle tilaa ja aikaa apuvälineen hyötyä arvioidessa, ottaen huomioon paikan, ajan sekä apuvälineen käytön tarpeen (Øien, Fallang & Østensjo 2014: 10). Tasa-arvoisia opiskelumahdollisuuksia luodessa onkin erittäin tärkeää tarjota erityisoppilaalle tarkoituksenmukaiset apuvälineet ja tukea oppilaan opiskelua kouluympäristössä (Erdem 2017: 137).

Hemmingson, Lindström ja Nygård ovat myös todenneet, että oppilaat, jotka käyttävät apuvälineitä arvostavat sitä, että väline, joka heillä on käytössään helpottaa välitöntä suoriutumista ja osallistumista luokassa. Oppilaiden voi olla myös vaikeaa ymmärtää apuvälineen käytön pitkän aikavälin tavoitetta, jolloin apuväline saattaa jäädä käyttämättä siitä syystä, ettei oppilas ole ymmärtänyt välineen käytön perimmäistä tarkoitusta ja vaikutusta arkeen. Oppilaat myös pitävät tärkeänä sitä, että apuvälineiden käyttö on luonteva osa luokan päivittäistä toimintaa ja että ne mahdollistavat toimivan arjen kouluympäristössä. Oppilaiden kuvataan olevan myös herkkiä opettajan kyvylle integroida apuvälineitä osaksi opetusta. Oppilaiden mukaan apuvälineiden käyttöön vaikuttaa myös ikätoverien suhtautuminen, eikä apuvälineen käytön haluta erottavan oppilasta muista oppilaista. Oppilaat arvioivatkin apuvälineen käyttöä enemmän psykososiaalisesta, kuin toiminnallisesta näkökulmasta. (Hemmingson, Lindström, Nygård 2009: 467–470.)

Øien, Fallangin ja Østensjo mukaan apuvälineillä on potentiaalia joko pahentaa vammaa/vammaisuutta tai vaihtoehtoisesti tukea itsenäisyyttä, kehollista kapasiteettia sekä lisätä osallistumista. Apuvälineet, jotka ovat kiinteästi lapsen kehossa kiinni, mahdollistavat tärkeäksi koettuihin tapahtumiin osallistumisen, mutta apuvälineet, jotka ovat määrätty osana hoitoa, kuten esimerkiksi ortoosit, saattavat herättää lapsissa, vanhemmissa sekä koulun henkilökunnassa ristiriitaisia tunteita. (Øien, Fallang & Østensjo 2014: 10.) Myös Hemmingsson, Lindström ja Nygård tuovat esiin, että apuvälineillä voi olla negatiivinen symbolinen arvo joillekin aikuisille, minkä vuoksi he eivät halua käyttää apuvälineitä (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 464). Øien ja kumppanit tuovatkin esiin sen, että apuvälineiden käytön kompleksisuus herättää kysymyksiä siitä, kuka on oikeassa asemassa määrittämään apuvälineiden joka päiväisestä käytöstä (Øien, Fallang & Østensjo 2014: 10). Apuvälineitä luovuttavan tahon tulisikin ymmärtää apuvälineiden toiminnalliset vaikutukset sekä oppilaan näkökulma apuvälineiden käyttöön (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 469).

3.2 Apuvälineiden käytön haasteet ja mahdollisuudet kouluympäristössä

Apuvälineitä luovuttavan tahon ja koulujen välistä yhteistyötä on tutkittu varsin vähän. Myös tutkimukset lasten- ja nuorten kokemuksista apuvälineiden käytöstä kouluympäristössä ovat Hemmingssonin, Lindströmin ja Nygårdin mukaan puutteellisia. Hemmingssonin ja kumppaneiden mukaan huolimatta siitä, että apuvälineillä pystytään parantamaan arkea kouluympäristössä, sekä mahdollistamaan oppilaan osallistumista koulunkäyntiin ovat tutkimukset kuitenkin osoittaneet, että apuvälineiden käyttö on kaukana optimaalisesta. (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 463–464.) Muun muassa Copley

ja Ziviani sekä Kang, Hsieh, Liao ja Hwang ovat artikkeleissaan todenneet, että apuvälineiden käytössä kouluympäristössä on paljon haasteita, mikä voi vaikeuttaa arjen sujuamista (Copley, Ziviani 2004: 231–232; Kang, Hsieh, Liao, Hwang 2017: 1–2). Tarkoituksenmukaisen koulutuksen puute, kokemus apuvälineiden sopimattomuudesta, tiedostamattomuus apuvälineiden käytön hyödyistä sekä käytönaikaisten ongelmien ratkaisukyky ovat esimerkkejä haasteista apuvälineiden käytössä kouluympäristössä. Copleyn ja Zivanin 2004 mukaan apuvälineiden käytön haasteisiin pystyttäisiin vastaamaan esimerkiksi koulutusmateriaalilla, johon pystyisi palaamaan tarpeen mukaan. (Copley, Ziviani 2004: 231–232.)

Tiedonpuute apuvälineiden käytöstä voi johtaa siihen, etteivät apuvälineiden parissa työskentelevät opettajat koe varmuutta käyttäessään apuvälineitä, jonka takia apuvälineet eivät ole koulussa tarkoituksenmukaisessa käytössä (Alkahtani 2013: 79). Apuvälineitä ei kuitenkaan aina osata ajatella osana toimivaa arkea (Jussila 2009: 30). Mikäli apuvälineen käyttö aiheuttaa kouluympäristössä toimiville ammattilaisille enemmän turhautumista, kuin hyötyä ei apuväline tule osaksi koulun toimivaa arkea, eikä apuvälineen käyttö ole tällöin vaikuttavaa (Flanagan, Bouck, Richardson 2013: 28). Myös Hemmingson ja kumppanit vahvistavat edellä mainitut haasteet apuvälineiden käytössä kouluympäristössä. Lisäksi apuvälineen käyttöä voi myös hankaloittaa henkilöstön negatiivinen asenne apuvälineen käyttöön, käytönseurannan puute sekä rahoituksen riittämättömyys ja apuvälineen kunnossapidon haasteet. Mikäli opettajat tiedostavat apuvälineillä saavutettavan hyödyn opetuksessa oppilaan vamman ohella, he todennäköisesti tukevat oppilaan apuvälineen käyttöä aktiivisemmin opetustilanteessa. (Hemmingson, Lindström, Nygård 2009: 463–465.)

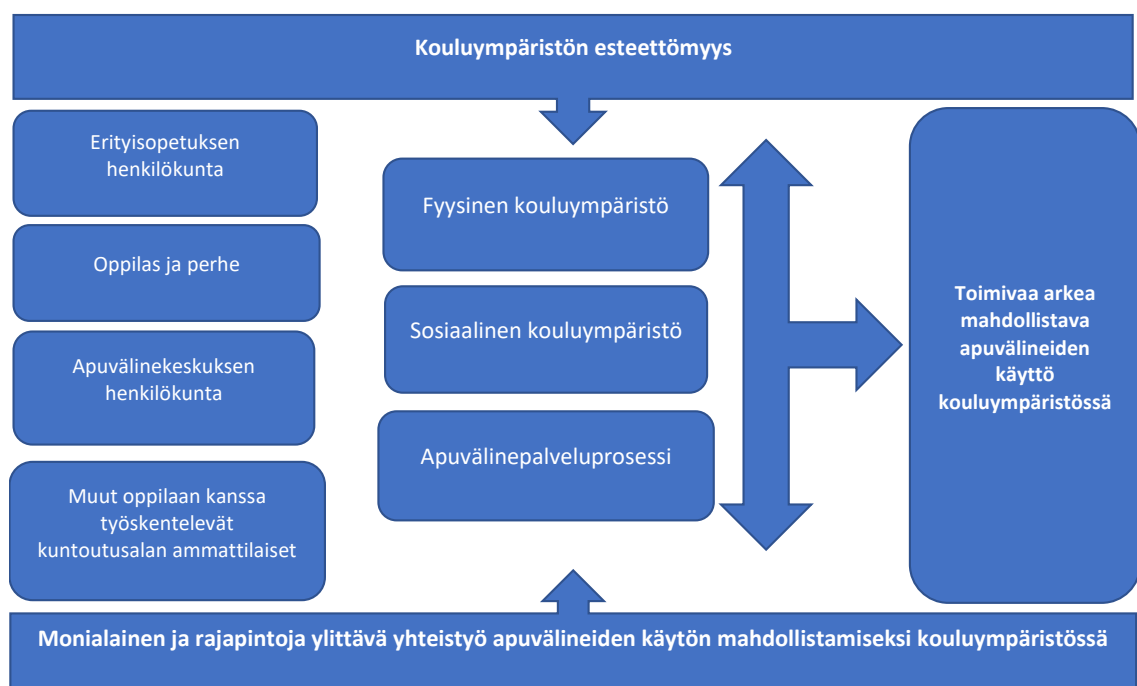
Widehammarin, Lindströmin ja Hermanssonin 2017 tutkimus tukee näkemystä, että apuvälineiden käyttäjät hyötyisivät paremmasta ja strukturoidummasta apuvälineiden käyttöönotosta. Tärkeitä elementtejä apuvälineiden käytön tukemiseksi olisivat koulutus, opastus ja apuvälineen käytön säännöllinen seuranta. (Widehammar, Lindström, Hermansson 2017: 72–75.) Apuvälineiden käytön ja ymmärryksen apuvälineen käytön hyödyistä kuvataan myös lisääntyvän, mikäli apuvälineen käyttäjälle ja lähi-ihmisille tarjotaan tehokas perehdytys ennen apuvälineen käyttöönottoa (Flanagan, Bouck, Richardson 2013: 24). Apuvälineiden käytössä kouluympäristössä tulisi huomioida, kuinka apuvälinettä käytetään eri konteksteissa, esimerkiksi osana opetusta. Tärkeää olisi myös huomioida kuinka apuvälineen käytön vaikuttavuutta voidaan kouluympäristössä arvioida ja mikä apuvälineen rooli on itse oppilaalle. (Flanagan, Bouck, Richardson 2013:

24.) Hemmingson, Lindström ja Nygård mainitsevat isoksi haasteeksi apuvälineiden käytössä myös sen, ettei välineiden käyttöä ole integroitu osaksi koulun arkea, eikä yhteistyö opettajien ja terapeuttien välillä ole sujuvaa eri organisaatioiden välillä. Havainnot ovat myös osoittaneet, etteivät apuvälineet ole luokassa käytössä silloin, kun niitä tarvittaisiin. Jotta apuväline olisi käytössä, sen tulisi myös vastata käyttäjän päivittäisiin tarpeisiin. (Hemmingson, Lindström, Nygård 2009: 463–465.)

Huolimatta siitä, että oppilaille on toimitettu kouluympäristöön apuvälineitä, ne eivät välttämättä ole käytössä (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 469). Widehammerin ja kumppaneiden mukaan ammattilaisten on tärkeää tunnistaa myös lähi-ihmisten koulutuksen tärkeys, jotta heillä olisi mahdollisuus tukea apuvälineiden päivittäistä käyttöä. Tuki voisi lisätä kestävä ja pidempiaikaisen apuvälineen käytön mahdollisuutta. Lähiympäristön koulutus myös voisi madaltaa kynnystä osallistua apuvälineen käyttöön. (Widehammar, Lindström, Hermansson 2017:72–75.) Kasvokkain tapahtuvan koulutuksen, jossa opettajilla on mahdollisuus päästä itse kokeilemaan apuvälineen käyttöä aikaisemmissa tutkimuksissa todettu olevan yksi mielekkäistä keinoista kehittää apuvälineosaamista kouluympäristössä ja sen katsotaan lisäävän yhteistyötä ammattilaisten välillä (Alkahtami 2013: 79). Widehammarin ja kumppaneiden mukaan tulevien tutkimusten tulisi keskittyä siihen, miten voidaan paremmin tukea älyllisesti kehitysvammaisten oppilaiden apuvälineiden käyttöä (Widehammar, Lindström, Hermansson 2017: 72–75).

Apuvälineet ovat kiinteä osa oppilaan kuntoutumista, osallistumista ja olemista luokassa (Malm, Matero, Repo, Talvela 2004: 80, Apuvälinepalveluiden laatusuositus 2003). Apuvälineet mahdollistavat oppilaan koulunkäyntiä ja tukevat toimivaa kouluarkea. Toimivan arjen kannalta oleellista on, että apuvälineet ovat mukana ja osa päivittäistä opetusta. (Lersilpin, Putthinoin, Lerslipin 2018: 12, Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 467–470.) Apuvälineprosessin onnistumisen kannalta on tärkeää, että yhteistyö perheen, koulun henkilökunnan ja muiden oppilaan lähi-ihmisten kanssa on sujuvaa ja apuvälineenkäyttöön sitoudutaan oppilaan arjessa (Jussila 2009: 31) Yhteistyössä tulisi korostua dialogisuus eri toimijoiden välillä, jotta yhteinen ymmärrys muodostuu oppilaan kokonaistilanteesta (Karjalainen, Vilkkumaa 2012: 22–23) Toimivaan arkeen myös kuuluu myös, ettei lapsen normaali arki esty apuvälineiden käytön seurauksena ja että käytössä olevat apuvälineet ovat toimivia ja tarkoituksenmukaisia kouluympäristöön (Erdem 2017: 137). Kouluympäristön esteettömyys vaikuttaa myös oleellisesti apuvälineiden käyttöön ja toimivan arjen mahdollistumiseen kouluympäristössä. Esteettömyys pitää si-

sällään sekä fyysisen, että sosiaalisen ympäristön, jotka tulisi ottaa huomioon apuvälinepalveluprosessissa. (Jussila 2009: 30–32.) Toimivan arjen toteutuminen kouluympäristössä myös edellyttää, että apuvälineitä kouluympäristössä käyttävät henkilöt tietävät, mikä kunkin apuvälineen tarkoitus ja tehtävä on (Alkahtani 2013: 79, Flanagan, Bouck, Richardson 2013: 28). Kouluympäristössä tapahtuvassa apuvälinepalveluprosessissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota apuvälineen käytönohjaukseen, jotta oppilaan apuväline ei jää käyttämättä riittämättömän ohjauksen vuoksi. Ohjauksessa tulisi huomioida kaikki oppilaan kouluympäristössä tapahtuvaa apuvälinepalveluprosessiin osallistuvat henkilöt. (Widehammar, Lindström, Hermansson 2017: 72–75, Flanagan, Bouck, Richardson 2013: 24.) Toimivaa arkea ja apuvälineiden käyttöä vahvistavat tekijät kouluympäristössä on kuvattu kuviossa 2.

Kuvio 2 Toimivaa arkea ja apuvälineiden käyttöä vahvistavat tekijät kouluympäristössä (Härmä, Paso 2019)

Apuvälineiden käyttö toimivassa arjessa kouluympäristössä näyttäytyy monitahoisena ilmiönä. Toimijaverkostot kouluympäristössä tapahtuvassa apuvälinepalveluprosessissa ovat suuria ja rajapintoja on paljon, mikä voi vaikeuttaa apuvälineen käyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä. Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä toimivaa arkea mahdollistava apuvälineiden käyttö kouluympäristössä rakentuu monialaisen yhteistyön, sekä rajapintoja ylittävän yhteistyön pohjalle, jossa kouluympäristön esteettömyys ja apuvälinepalveluprosessi toimivat sujuvasti koulun tarpeisiin vastaten.

4 Tutkimuksellisen kehittämistyön toimintaympäristö ja – kulttuuri

4.1 HUS Apuvälinekeskus

HUS:sin visiona on olla “kansainvälisesti korkeatasoinen, uutta tietoa luova sairaalaorganisaatio, jossa potilaiden tutkimus ja hoito on laadukasta, oikea-aikaista, turvallista ja asiakaslähtöistä. HUS:n palvelutuotanto on kilpailukykyistä ja sen sairaalat ja yksiköt tarjoavat haluttuja työpaikkoja.” HUS:n toiminnan arvopohjana toimii potilaslähtöisyys, ihmisten yhdenvertaisuus, korkea laatu ja tehokkuus, luovuus ja innovatiivisuus sekä luottamus, avoimuus ja keskinäinen arvostus. (Kolhonen 2017: 2–3.) HUS:n strategiassa uusina ja vahvoina painopisteenä on tiivistyvä yhteistyö perusterveydenhuollon kanssa sekä palveluiden monipuolinen kilpailukykyisyys. Lisäksi HUS:n strategiassa painotetaan edellä mainittujen lisäksi vaikuttavuutta, asiakaslähtöisyyttä ja asiakaskokemusta, sekä tutkimusta ja opetusta. (Henkilöstötoimikunta 2016: 1–2.)

HUS Apuvälinekeskus on erikoissairaanhoidon yksikkö, jonka asiakkaaksi tullaan lääkärin läheteellä ja palveluja tarjotaan koko HUS- alueelle. Apuvälinekeskus vastaa aikuisien sähköisten liikkumisen apuvälinepalveluiden järjestämisestä sekä kaikista lasten kierrätettävien erityistason apuvälineiden hankinnasta ja ylläpidosta. Espoon apuvälineyksikkö vastaa perustason apuvälineiden lainauksesta ja luovuttamisesta, sekä tekee tarvittaessa läheteen erikoissairaanhoidon Apuvälinekeskukseen. (HUS n.d.) Espoon Apuvälineyksikkö on aikaisemmin toiminut Espoon kaupungin alaisuudessa, mutta liittyi osaksi HUS Apuvälinekeskusta 2.3.2017. Espoon liittyminen HUS:n alaisuuteen aloitti alueellisen apuvälinetoiminnan HUS alueella. (HUS n.d.) Puhuttaessa HUS Apuvälinekeskuksesta tarkoitetaan tässä työssä sekä Espoon perusterveydenhuollon Apuvälineyksikköä, että HUS:n erikoissairaanhoidon Apuvälinekeskusta.

HUS Apuvälinekeskuksen asiakkaat ovat pääasiassa vaikeavammaisia henkilöitä, joista suurimmalla osalla on käytössä useita eri apuvälineitä. Apuvälinekeskuksessa työskentelee moniammatillinen tiimi, joka koostuu toiminta-, fysio- ja puheterapeuteista sekä apuvälineteknikoista ja erikoisammattimiehistä. Apuvälinearviot toteutetaan pääsääntöisesti apuvälinepalveluprosessin mukaisesti, moniammatillisesti ja yhteistyössä asiakkaan ja asiakkaan lähiympäristön kanssa. Osa apuvälinearvioista ja apuvälineen luovutuskäynneistä toteutetaan asiakkaan omassa elinympäristössä, esimerkiksi kouluissa. Yhteistyö on välttämätöntä onnistuneen ja asiakaslähtöisen apuvälinepalveluprosessin kannalta (Terveyskylä.fi n.d).

Vuoden 2017 toimintasuunnitelmassa on määritelty Apuvälinekeskuksen ydintehtäväksi ”Asiakaslähtöiset, laadultaan ja hinnaltaan kilpailukykyiset apuvälinepalvelut. Vapauttaa niukkenevia asiantuntijaresursseja merkittävästi HUS- alueen sosiaali- ja terveydenhuollon muihin toimintoihin.” (HUS Tarkastuslautakunta 2018: 29.) Apuvälinekeskuksen visiona on olla edelläkävijä ja suunnannäyttävä omalla toimialueellaan ja tavoitteena on tarjota asiakkaille laadukasta ja haluttua apuvälinepalvelua. Vision mukaan Apuvälinekeskus toimii innovatiivisesti ja ammattimaisesti ja palveluja tuotetaan asiakaslähtöisesti, oikea-aikaisesti sekä joustavasti. Innovatiivisuus ja tehokkuus näkyvät vision mukaan Apuvälinekeskuksen toiminnassa toimintaprosessien hiomisessa ja osaamisen kehittamisessä. (HUS n.d.)

Apuvälinekeskuksen toiminnan päämäärät on määritelty erilliseen toimintasuunnitelmaan. Päämäärien mukaan apuvälinetyön tulisi olla potilaslähtöistä, oikea-aikaista ja vaikuttavaa. Apuvälineen elinkaaren hallinta, hankinta, varastointi ja kuljetus tulisi myös olla tehokasta ja toimivaa. Toimintasuunnitelman päämäärien mukaan Apuvälinekeskuksen toiminnan tulisi olla taloudellisesti tasapainoista ja toimia HUS/HYKS Erva- alueen Apuvälinepalveluiden yhteistyön pohjana. Lisäksi Apuvälinekeskuksen kehityksen ja toiminnanohjauksen tulisi päämäärien mukaan olla vaikuttavaa, koulutuksen ja viestinnän tulisi olla ajan tasalla sekä Apuvälinekeskuksen tulisi olla haluttu työpaikka. (HUS Tarkastuslautakunta 2018: 10.)

4.2 Erityisopetuksen järjestäminen Espoossa

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 todetaan, että jokaisen oppilaan tulisi saada opetusta, tukea ja kasvatusta oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaan ja se tulisi järjestää yhteistyössä huoltajien ja koulun kanssa. Koulunkäynnissä on kolme tuen tasoa: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Näiden sisällä on perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja, joita ovat esimerkiksi tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Nämä tukimuodot ovat käytettävissä kaikilla tuen tasoilla joko yksittäin tai saman aikaisesti toisiaan täydentäen. (Opinpolku n.d.)

Erityisluokissa järjestetään opetusta oppilaille, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia, sopeutumisen ja tunne-elämän vaikeuksia sekä lievää -ja vaikeaa kehitysvammaa. Lisäksi oppilailla voi olla vaikea-asteisia kielellisiä erityisvaikeuksia ja kuulovammaa. (Espoo n.d.) Erityisopetukseen osallistuville oppilaille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Suunnitelmassa tulee kuvata oppilaan valmiudet ja

suoritustaso, opetuksen tavoitteet ja sisällöt, kuvauksen opetuksen järjestämisestä, osallistumiseen mahdollisesti tarvittavat avustaja- ja tulkkipalvelut, muut opetus- ja oppilas-huoltopalvelut sekä erityiset apuvälineet ja kommunikointi tavat. Suunnitelmassa tulee myös tulla ilmi seurannan järjestäminen ja siitä vastaavat henkilöt sekä oppilaan arvioinnin perusteet. (PERUSOPETUS.fi n.d.)

Espoossa erityistason opetus on järjestetty yleisopetuksen kouluihin erityisluokkien muotoon (Espoo n.d.). Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä toimintaympäristö on rajattu koskemaan kolmea espoolaiskoulun erityisluokkaa, joiden oppilaat ovat Apuvälinekeskuksen asiakkaita. Espoolaiskoulujen oppilailla voi siis olla käytössään sekä Espoon Apuvälineyksikön, että HUS Apuvälinekeskuksen myöntämiä apuvälineitä. Kehittämistyöhön osallistuvilla luokilla on pääasiassa vaikeasti kehitysvammaisia- ja liikuntavammaisia oppilaita. Näillä potilasryhmillä on usein yhtäaikaisessa käytössä sekä perusterveydenhuollosta, että erikoissairaanhoidosta luovutettuja apuvälineitä.

Tutkimuksellinen kehittämistyön toimintaympäristönä toimii Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan koulujen toiminta- alueittain toimiva erityisopetus (TA- opetus). TA- opetuksen alaisuudessa opiskelevat oppilaat kuuluvat pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja opetuksessa noudatetaan opetussuunnitelman perusteita. (Espoo.fi n.d.) Opetuksen pohjana toimivat toiminta-alueet on jaettu viiteen (5) osa-alueeseen, jotka ovat kognitiiviset, sosiaaliset, päivittäiset, motoriset sekä kommunikaatiotaidot. Luokkakoko on rajattu TA- opetuksessa kuuteen (6) oppilaaseen ja opetuksessa korostuu oppilaiden yksilölliset tarpeet. Pääsääntöisesti TA- opetuksessa työskentelevät ammattilaiset ovat erityisluokanopettajia ja erityiskoulunkäynnin avustajia. (Espoo.fi n.d.)

4.3 Työyhteisötarve tutkimukselliselle kehittämistyölle

Tarve tutkimukselliselle kehittämistyölle lähti sekä HUS Apuvälinekeskuksen työyhteisöstä, että organisaation HUS- arviointikertomuksesta 2017. Arviointikertomuksen tarkoituksena on arvioida kuntayhtymän toiminnan tuloksellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Tavoitteena on, että arviointikertomuksesta esiin nousseiden asioiden pohjalta edistetään julkisten palveluiden järjestämistä ja kilpailukykyä. Vuoden 2017 arviointikertomuksessa käsiteltiin lääkinnällistä kuntoutusta HUS:ssa, jonka yhtenä osana oli apuvälinepalveluiden toteutuminen HUS- alueella. Arviointikertomuksen 2017 yhtenä suosituksena oli, että viestintää asiakkaille ja asiantuntijoille Apuvälinekeskuksen palveluista tulisi kehittää ja apuvälineiden käyttökokemuksista tulisi kerätä palautetta, jotta toimintaa ja apuvälinepalveluja voitaisiin parantaa. (HUS 2017.)

Apuvälinekeskuksen henkilökunta toi esiin toiveita kouluilla toteutettavien apuvälinepalveluprosessien kehittämisen suhteen. Yhteistyö espoolaiskoulujen henkilökunnan kanssa koettiin työyhteisöissä merkityksellisenä ja tärkeänä osa-alueena sekä asiakkaan apuvälinepalveluprosessin, että asiakkaan kuntoutumisen tukemisen näkökulmasta. Apuvälinekeskuksen työntekijöiden kanssa käydyissä keskusteluissa työntekijät ilmaisivat halukkuutensa kehittää yhteistyötä ja vastata paremmin koulujen tarpeisiin apuvälinepalveluihin liittyen. Myös espoolaiskoulujen henkilökunta oli ilmaissut tarpeensa apuvälinepalveluprosessin kehittämiseksi kouluympäristössä. Espoolaiskoulujen erityisluokkien henkilökunnalla kysymyksiä oli herännyt mm. sekä apuvälineiden käytön aikaiseen seurantaan ja kunnossapitoon, että tiedonkulkuun- ja siirtoon liittyvissä asioissa. Apuvälinekeskuksen ja espoolaiskoulujen erityisluokkien henkilökuntien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta todettiin yhteinen intressi apuvälinepalveluprosessin kehittämiseksi espoolaiskoulujen kouluympäristössä. Apuvälinepalveluprosessia kehittämällä sekä espoolaiskoulut, että Apuvälinekeskus pystyvät tukemaan paremmin asiakkaan apuvälineenkäyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä ja sitä kautta vahvistamaan asiakkaan kuntoutumista.

Tutkimuksellinen kehittämistyö toteutettiin yhteistyössä HUS Apuvälinekeskuksen, Espoon Apuvälineyksikön sekä Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan erityisluokkien henkilöstön kanssa. Espoon Apuvälineyksikkö on aikaisemmin toiminut Espoon kaupungin alaisuudessa, mutta liittyi osaksi HUS Apuvälinekeskusta 2.3.2017. Espoon liittyminen HUS:n alaisuuteen aloitti alueellisen apuvälinetoiminnan HUS alueella. (HUS n.d.) Puhuttaessa HUS Apuvälinekeskuksesta tarkoitetaan tässä työssä sekä Espoon perusterveydenhuollon Apuvälineyksikköä, että HUS:n erikoissairaanhoidon Apuvälinekeskusta.

5 Kehittämistyön tarkoitus ja tavoite

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli kuvata apuvälineiden käyttöä toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä.

Kehittämistehtävät:

1. Kuvata mitä a) rajoittavia b) tukevia tekijöitä apuvälineiden käytössä on koulu- ympäristössä koulujen sekä HUS Apuvälinekeskuksen näkökulmasta tarkasteltuna toimivan arjen mahdollistamiseksi.
2. Kuvata, mitä tarpeita apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä koulujen sekä HUS Apuvälinekeskuksen näkökulmasta tarkasteltuna toimivan arjen mahdollistamiseksi.

Tuotoksena syntyy kuvaus toimivaa arkea mahdollistavasta apuvälineiden käytöstä koulu- ympäristössä.

6 Menetelmälliset ratkaisut

6.1 Laadullinen tutkimus tutkimuksellisenä lähestymistapana

Tässä kehittämistyössä käytettiin kvalitatiivista, eli laadullisen tutkimuksen lähestymistapaa. Kehittämistyössä selvitettiin apuvälineiden käyttöä toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä kehittämistyöhön osallistuneiden espoolaiskoulujen ja Apuvälinekeskuksen henkilökunnan näkökulmasta. Selvittämisen kuvataan olevan yksi laadullisen tutkimuksen keskeisistä tunnuspiirteistä. (Vilkkä 2015: 118.) Tässä kehittämistyössä selvitettiin sekä Apuvälinekeskuksen, että espoolaiskoulujen erityisluokkien henkilökunnan kokemuksia apuvälineiden käyttöä tukevista ja rajoittavista tekijöistä kouluympäristössä. Lisäksi kehittämistyössä selvitettiin, mitä tarpeita apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi. Praktisella tiedonintressillä pyritään ymmärtämään erilaisiin tarpeisiin liittyviä tekijöitä, henkilöiden asenteita ja tuotteiden käyttöön liittyviä mieltymyksiä, jotka tässä työssä liittyvät apuvälineiden käyttöön kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi.

Praktinen tiedonintressi näyttäytyy kehittämistyössä aineistonkeruumenetelmien valinnassa. Tässä kehittämistyössä aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu teemahaastattelu, joka toteutettiin neljänä ryhmämuotoisena haastatteluna ja ryhmäkeskustelutilaisuutena. Saatu aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jonka avulla muodostettiin kehittämistyön tulokset. (Anttila n.d.) Tuloksissa kuvataan kolmen espoolaiskoulun erityisopetuksen ja HUS Apuvälinekeskuksen henkilökunnan näkemys toimivaa arkea mahdollistavasta apuvälineiden käytöstä kouluympäristössä. Myös Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara kuvaavat, että laadullisella tutkimuksella saadaan esiin sellaista tietoa, joka edistää ilmiöiden tai asioiden ymmärtämistä (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2015: 61). Tämän kehittämistyön ilmiöt liittyvät apuvälineiden käyttöä rajoittaviin ja tukeviin tekijöihin toimivassa arjessa, sekä apuvälineiden käytön tarpeisiin kouluympäristössä.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tekijät työskentelevät molemmat HUS Apuvälinekeskuksessa toimintaterapeutteina, mutta eri työyksiköissä. Toinen kehittämistyöntekijöistä työskentelee Espoon apuvälineyksikössä perusterveydenhuollossa ja toinen HUS Apuvälinekeskuksessa erikoissairaanhoidossa. Kumpikaan kehittämistyöntekijöistä ei ole osallistunut kehittämistyöhön tiedontuottajina. Molemmat kehittämistyön tekijät tekevät yhteistyötä tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuneiden espoolaiskoulujen

kanssa, jolla ei kuitenkaan ole ollut vaikutusta tiedontuottajina toimineiden erityisluokkien saamiin apuvälinepalveluihin.

6.2 Tiedontuottajien valinta

Tutkimuksellisen kehittämistyön tekijät informoivat kaikkia kolmea espoolaiskoulua (Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan koulut) sekä HUS Apuvälinekeskusta sähköpostitse joulukuussa 2018 tulevasta kehittämistyöstä (kts. liite 1). Kaikki tiedontuottajina toimivat espoolaiskoulut sekä HUS Apuvälinekeskus ilmaisivat kiinnostuksensa osallistua tutkimuksellisen kehittämistyön toteuttamiseen ja kokivat aiheen tärkeänä oman työyhteisönsä kehittämisen ja rajapintoja ylittävän yhteistyön kannalta.

Tutkimusluvan hyväksymisen jälkeen tutkimuksellisen kehittämistyön tekijät olivat yhteydessä Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan kouluun, sekä HUS Apuvälinekeskukseen. Kehittämistyön tekijät toimittivat tiedotteet tutkimuksellisesta kehittämistyöstä (Liite 2 ja 3) sähköpostitse kolmen espoolaiskoulun rehtorille sekä HUS apuvälinekeskukseen. Sähköpostien liitteenä toimitettiin myös hyväksytty tutkimussuunnitelma sekä alustavat teemahaastattelun teemat. Sähköpostit osoitettiin koulujen rehtoreille tiedontuottajina toimineiden espoolaiskoulujen erityisluokkien henkilökunnan pyynnöstä. Rehtorit toimivat yhteyshenkilöinä, joiden kanssa sovittiin aineistonkeruun aikataulusta. Rehtoreiden johdolla espoolaiskoulut valitsivat keskuudestaan vapaaehtoiset tiedontuottajat tutkimukselliseen kehittämistyöhön. Rehtorit eivät toimineet itse tiedontuottajina. HUS Apuvälinekeskuksessa työntekijät valitsivat keskuudestaan osastonhoitajan johdolla yhteyshenkilön, jonka kautta tapaamisajat aineistonkeruulle sovittiin. Yhteyshenkilönä toimi potilastyön edustaja, joka toimi myös aineistonkeruussa tiedontuottajana. Aineistonkeruun ajankohdat sovittiin sähköpostitse kaikissa tiedontuottajina toimivissa yksiköissä.

Tässä kehittämistyössä aineisto kerättiin ryhmämuotoisella puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, johon Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan erityisluokkien sekä HUS Apuvälinekeskuksen henkilökunta valitsivat keskuudestaan haastatteluihin osallistuvat henkilöt rehtorien ja HUS Apuvälinekeskuksen yhteyshenkilön johdolla. Ennen haastattelutilaisuuksien alkua tiedontuottajat saivat tutustua tiedotteeseen (Liite 2 ja 3), jossa kerrottiin tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistumisesta ja sen vapaaehtoisuudesta. Kaikki tiedontuottajina toimineet henkilöt allekirjoittivat ennen aineistonkeruutilaisuuden alkua tiedotteen ja antoivat näin kirjallisesti suostumuksensa osallistua tutkimukselliseen kehittämistyöhön.

Tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuminen oli kaikille osallistujille täysin vapaaehtoista ja kaikilla osallistujilla oli mahdollisuus keskeyttää kehittämistyöhön osallistumisen koska tahansa, ilmoittamalla siitä kehittämistyön tekijöille joko puhelimitse, sähköpostitse tai suullisesti. Espoolaiskoulujen rehtoreiden ja Apuvälinekeskuksen osastonhoitajan johdolla Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan koulujen erityisluokat sekä HUS Apuvälinekeskus valitsivat keskuudestaan 3-5 henkilöä, jotka työskentelevät eniten apuvälineitä käyttävien oppilaiden parissa ja olivat vapaaehtoisia osallistumaan tutkimukselliseen kehittämistyöhön. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä tiedontuottajina toimineet henkilöt ilmaisivat vapaaehtoisuutensa ensin oman koulunsa rehtorille, ja sen jälkeen tutkimuksellisen kehittämistyön tekijöille. Apuvälinekeskuksen henkilökunta ilmaisi kiinnostuksensa ja vapaaehtoisuutensa osallistua kehittämistyöhön Apuvälinekeskuksen osastonhoitajalle. Aineistonkeruumenetelmänä toimineet puolistrukturoitu ryhmämuotoinen teemahaastattelu sekä Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuus rajattiin koskemaan vain opetus- ja hoitohenkilökuntaa Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan kouluilla, sekä HUS Apuvälinekeskuksen henkilökuntaa potilastyöstä ja huollosta. HUS Apuvälinekeskuksen haastatteluun osallistui sekä Espoon Apuvälineyksikön, että Apuvälinekeskuksen työntekijöitä.

HUS Apuvälinekeskuksen haastatteluihin pyydettiin osallistumaan eri ammattiryhmien edustajia (huolto ja potilastyö), jotta haastatteluihin saataisiin ammatillisia rajapintoja ylittäviä näkökulmia. HUS Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuuteen kutsuttiin osallistumaan myös potilastyön- ja huollon lähiesimiehet. Kehittämistyössä ei haastateltu perheitä tai apuvälinettä käyttävää oppilasta. Tutkimuksellisen kehittämistyön toimintaympäristö on myös rajattu koskemaan vain Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan kouluissa käytettäviä apuvälineitä, joiden käyttö on koulujen henkilökunnan vastuulla, mikä vahvistaa kohderyhmän rajausta. Tässä kehittämistyössä tiedontuottajina toimii HUS Apuvälinekeskuksen ja kolmen espoolaiskoulun erityisopetuksen henkilökunta, ja kehittämistehtävien suuntainen tavoite on tuoda esiin nimenomaan koulun henkilökunnan näkökulma apuvälineiden käyttöä tukeviin ja rajoittaviin tekijöihin sekä tarpeisiin kouluympäristössä. Kehittämistehtäviin nojaten apuvälinettä käyttävän oppilaan valinta tiedontuottajaksi ei ole ollut tässä kehittämistyössä tarkoituksenmukaista.

6.3 Aineiston kerääminen

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä aineisto kerättiin Jalavapuiston, Ruusutorpan ja Järvenperän koulujen erityisluokkien sekä HUS Apuvälinekeskuksen henkilökunnalta teemahaastattelun keinoin. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin ryhmämuotoista puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelussa käytetyt teemat muodostettiin kehittämistehtävien suuntaisesti, jotta kehittämistehtävien kannalta välttämättömät teemat saatiin käsiteltyä ja kehittämistehtäviin saatiin vastaus. (Vilkkä 2005: 100–114.) Kaikissa aineistonkeruutilaisuuksissa käytettiin samaa teemahaastattelun runkoa, joka on nähtävissä liitteessä 4. Tässä kehittämistyössä puolistrukturoitu teemahaastattelu valittiin aineistonkeruumenetelmäksi nimenomaan sujuvan ja vapaamuotoisemman keskustelun mahdollistamiseksi. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan puolistrukturoidun teemahaastattelun vahvuutena onkin mm. se, että vaikka haastattelijalla on määritellyt kysymykset etukäteen, niitä ei ole pakko kysyä tietyssä järjestyksessä tai tietyllä sanamuodolla. Lisäksi puolistrukturoidun teemahaastattelun kuvattiin antavan mahdollisuuksia esittää lisäkysymyksiä ja vaihtaa luontevasti kysymyksestä toiseen, kunhan kaikki teemat tulevat käsitellyksi ja vastaus saadaan kaikkiin ennalta määrättyihin teema-alueisiin, jonka katsottiin palvelevan parhaiten tämän kehittämistyön aineistonkeruuta. (Hirsjärvi ja Hurme 2000: 47–49.)

Ensimmäiseen ja toiseen kehittämistehtävään aineistonkeruu menetelmänä käytettiin puolistrukturoitua ryhmämuotoista teemahaastattelua, joka kirjallisuudessa kuvataan avoimien kysymysten esittämisenä ryhmille (Metsämuuronen 2008: 14). Haastatteluiden tarkoituksena oli kerätä tietoa kehittämistehtävien suuntaisesti Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan erityisluokkien sekä Apuvälinekeskuksen henkilökunnalta. Ryhmähaastattelut toteutettiin osallistujien aikataulutoiveiden mukaisesti, työyksiköiden omissa tiloissa. Haastatteluja järjestettiin yhteensä neljä (4), joista kolme (3) toteutui koulujen omissa tiloissa ja yksi Apuvälinekeskuksen tiloissa. Haastatteluajankalauista sovittiin hyvissä ajoin Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan koulujen rehtoreiden sekä Apuvälinekeskuksen osastonhoitajan kanssa. Haastatteluiden kestot vaihtelivat 46 minuutista 1h 10min välillä. Espoolaiskoulujen haastatteluihin osallistui 2 -4 henkilöä, ja Apuvälinekeskuksen haastatteluun 6 henkilöä.

Kaikki ryhmähaastattelut nauhoitettiin aineiston tarkempaa analysointia varten (Valli 2018: 30–32). Saatu aineisto litteroitiin aineiston analysoinnin helpottamiseksi. Metsämuurosen mukaan saadun aineiston ymmärtämisen mahdollistamiseksi laadullisessa

tutkimuksessa haastatteluaineisto litteroidaan. Litteroinnilla tarkoitetaan haastatteluaineiston puhtaaksi kirjoittamista. (Metsämuuronen 2008: 14.) Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä litteroitua tekstiä muodostui kaikista haastatteluista yhteensä 56 sivua, jossa riviväli 1, fontti Calibri, koko 11. Kehittämistehtävät ja aineistonkeruuprosessi on tarkemmin kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1 Kehittämistehtävät ja aineistonkeruuprosessi

Kehittämisprosessi	Aineiston keruu ja analysointi	Tulos
Kehittämistehtävä 1 Kuvata mitä a) rajoittavia tekijöitä b) tukevia tekijöitä apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä koulujen ja HUS Apuvälinekeskuksen näkökulmasta tarkasteltuna toimivan arjen mahdollistamiseksi	Ryhmämuotoinen teema-haastattelu Jalavapuiston, Ruusutorpan ja Järvenperän koulut Ryhmämuotoinen teema-haastattelu ja ryhmäkeskustelutilaisuus HUS Apuvälinekeskus Aineistolähtöinen sisälönanalyysi	Apuvälineiden käytön rajoittavat ja tukevat tekijät kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi.
Kehittämistehtävä 2: Kuvata mitä tarpeita apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä koulujen ja HUS Apuvälinekeskuksen näkökulmasta tarkasteltuna toimivan arjen mahdollistamiseksi	Ryhmämuotoinen teema-haastattelu Jalavapuiston, Ruusutorpan ja Järvenperän koulut Ryhmämuotoinen teema-haastattelu ja ryhmäkeskustelutilaisuus HUS Apuvälinekeskus Aineistolähtöinen sisälönanalyysi	Apuvälineiden käytössä ilmenevät tarpeet kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi.
Kuvaus toimivaa arkea mahdollistavasta apuvälineiden käytöstä kouluympäristöstä		

Tässä kehittämistyössä teemahaastatteluiden teemat on esitelty liitteessä 4. Teemat valittiin tutkimuksellisen kehittämistyön kehittämistehtävien suuntaisesti ja ne ovat kehittämistyön tavoitteen mukaiset. Teemojen alle kerättiin ohjaavia lisäkysymyksiä, jotka ovat myös nähtävissä liitteessä 4. Tutkimussuunnitelma liitteineen toimitettiin Jalavapuiston, Ruusutorpan ja Järvenperän koulujen rehtoreille sekä Apuvälinekeskuksen osastonhoitajalle hyvissä ajoin ennen haastatteluiden toteutumista, jotta haastateltavat pystyivät

halutessaan orientoitumaan tulevaan keskusteluun. Koulujen rehtoreiden ja Apuvälinekeskuksen osastonhoitajan vastuulla oli toimittaa tutkimussuunnitelma nähtäväksi kehittämistyöhön osallistuville tiedontuottajille.

Ensimmäisen kehittämistehtävän toisena aineistonkeruumenetelmänä oli ryhmäkeskustelu HUS Apuvälinekeskuksen henkilökunnan kanssa. Tilaisuus järjestettiin sen jälkeen, kun kaikki ryhmähaastattelut olivat toteutuneet ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli tehty ja tulokset olivat selvillä. Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista vietiin Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuuteen käsiteltäväksi apuvälineiden käyttöä rajoittavat tekijät toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä.

Ryhmäkeskustelutilaisuus järjestettiin Apuvälinekeskuksessa 28.10.2019. Tilaisuuden kesto oli 1,5 h ja siihen osallistui yhteensä 5 henkilöä Apuvälinekeskuksesta ja Espoon apuvälineyksiköstä. Kaksi osallistujista oli lähiesimiehiä Apuvälinekeskuksen huollosta ja potilastyöstä. Muut osallistujat olivat potilastyön edustajia. Tilaisuuteen oli kutsuttu myös huollon edustajat, mutta he olivat estyneitä pääsemään paikalle. Tilaisuuden aluksi tutkimuksellisen kehittämistyön tekijät kävivät lyhyesti läpi aineistosta esiin nousseet apuvälineiden käyttöä rajoittavat tekijät kouluympäristössä powerpoint-esityksen avulla. Tämän jälkeen osallistujat jaettiin kahteen, etukäteen määriteltyyn ryhmään, joissa pyrittiin huomioimaan eri ammattiryhmien jakautuminen tasaisesti molempiin ryhmiin. Ryhmäkeskustelussa menetelmänä käytettiin sisäpiiri- ja ulkopiiri keskustelua. Sisäpiiri keskusteli ensin 15 minuuttia apuvälineiden käytön haasteista kouluympäristössä. Ulkopiiri kuunteli keskustelua pohtien ratkaisuja sisäpiirin keskusteluista esiin nousseisiin teemoihin. Sisäpiirin keskustelun jälkeen ulkopiiri siirtyi sisäpiiriksi, jossa keskusteltiin monipuolisesti erilaisista ratkaisuehdotuksista esiin nousseisiin haasteisiin sekä syvennettiin ymmärrystä apuvälineiden käyttöä rajoittavista tekijöistä kouluympäristössä. Keskustelu kesti n. 15 minuuttia, jonka jälkeen toteutettiin vielä yhteinen loppukeskustelu tutkimuksellisen kehittämistyön tekijöiden vetämänä. Yhteenvetokeskustelun kesto oli n.20 minuuttia, ja keskustelu nauhoitettiin ja litteroitiin aineiston analysointia varten.

6.4 Aineiston analyysi

Tässä kehittämistyössä aineistoanalyysi tehtiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi mahdollistaa tutkittavan ilmiön kuvaamisen tiivistetyssä muodossa (Kylmä- Juvakka 2007: 113). Aineistolähtöinen sisällönanalyysi pitää Tuomi, Sarajärven 2009 mukaan sisällään kolme eri vaihetta; pelkistyksen, ryhmittelyn ja teo-

reettisten käsitteiden luomisen (Tuomi, Sarajärvi 2009: 101–102). Tässä kehittämissä työssä lähdimme aineistonkeruun ja litteroinnin jälkeen pelkistämään saatua aineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin vaiheiden mukaisesti, eli karsimme aineistosta kehittämissä tehtävien kannalta epäolennaiset asiat pois ja pyrimme varmistumaan siitä, että jäljelle jäänyt aineisto vastaa tutkimuksellisen kehittämistyön kehittämissä tehtäviin. Kävimme koko aineiston läpi huolellisesti. Molemmat tutkimuksellisen kehittämistyön tekijät osallistuivat aineiston analyysiin kaikissa vaiheissa. Analyysikysymykset olivat tässä työssä: mitä rajoittavia tekijöitä apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä, mitä tukevia tekijöitä apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä ja mitä tarpeita apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi. Aineiston pelkistämisen jälkeen aloitimme aineiston ryhmittelyn analyysikysymysten alle taulukkomuotoon.

Taulukossa 2 havainnollistetaan aineistolähtöistä sisällönanalyysiä ensimmäisen kehittämistehtävän osalta. Aineiston ryhmittelyn jälkeen järjestimme aineiston taulukkomuotoon, johon ensin keräsimme aineistosta esiin nousseet alkuperäiset ilmaisut. Tämän jälkeen alkuperäiset ilmaisut pelkisteltiin. Pelkistetyissä ilmaisuissa pyrittiin säilyttämään alkuperäisen ilmaisun sisältö mahdollisimman tarkasti. Pelkistämisen jälkeen muodostimme aineistosta alaluokkia ryhmittelemällä sisällöltään vastaavat asiat yhtenäisiksi alaluokiksi. Alaluokkien muodostamisen jälkeen muodostimme yläluokat, jotka parhaiten kuvasivat muodostuneen ryhmän sisältöä.

Taulukko 2 Ote 1 Kehittämistehtävän aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä. Mitä rajoittavia tekijöitä apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
<p>Korjausta joudutaan odottamaan viikkotolkulla</p> <p>Jos huomataan, että väline on rikki huoltoa voi joutua odottamaan useista kuu-kausia</p> <p>Kun tuoli lähtee korjattavaksi, se on yleensä vuoden</p>	Hidas apuvälinehuolto	Apuvälinehuollon haasteet
Äärettömän vaikeaa saada tänne kouluun ihminen korjaamaan	Korjaus ja huoltotoimenpiteet ei tapahdu kouluympäristössä	

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuotoksena syntyi kuvaus toimivaa arkea mahdollistavasta apuvälineiden käytöstä kouluympäristössä, joka on muodostunut aineiston analyysin tulosten yhteenvedosta. (Vilkkä 2015: 163–164, Kylmä, Juvakka 2007: 113, Tuomi, Sarajärvi 2009: 108–113.)

6.5 Tutkimuksellisen kehittämistyön eteneminen

Tutkimuksellisen kehittämistyön tutkimussuunnitelma valmistui loppukeväästä 2019, jonka jälkeen kehittämistyölle lähdettiin hakemaan tutkimuslupia. Tutkimusluvat haettiin sekä Espoon kaupungin sivistystoimelta, että Helsingin yliopistolliselta sairaalalta (HUS). Tutkimuslupa myönnettiin Espoon sivistystoimelta 6.5.2019 ja HYKS- sairaanhoitoalue: HYKS Sisätaudit ja kuntoutus myönsi luvan 12.6.2019. Lupien myöntämisen jälkeen keuhalla 2019 vahvistettiin taustateoriaa ja oltiin yhteydessä Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan koulujen rehtoreihin ja Apuvälinekeskuksen osastonhoitajaan. Kehittämistyön tiedontuottajina toimi tässä työssä HUS Apuvälinekeskuksen, sekä Jalavapuiston, Järvenperän ja Ruusutorpan erityisluokkien henkilökunta. Kehittämistyön eteneminen on nähtävissä taulukossa 3.

Taulukko 3. Kehittämistyön eteneminen

Aika	Toteutus ja osallistujat	Paikka
Syksy 2018	Kehittämistyön ideointi	HUS Alueellinen apuvälinekeskus
Joulukuu 2018	Työelämän yhteistyökumppaneiden kiinnostuksen kartoitus	Espoolaiskoulut, HUS Alueellinen apuvälinekeskus
Joulukuu 2018	Aiheanalyysin esittely	Metropolia
Tammi-helmikuu 2019	Tutkimussuunnitelman rakentaminen	Metropolia
Maaliskuu 2019	Tutkimussuunnitelman hyväksyminen	Metropolia
Huhti-toukokuu 2019	Tutkimuslupien hakeminen	Espoon sivistystoimi, Helsingin yliopistollinen sairaala (HUS)
Touko-kesäkuu 2019	Tutkimuslupien myöntäminen	Espoon sivistystoimi, Helsingin yliopistollinen sairaala (HUS)
kesä-heinäkuu 2019	Teoreettisen viitekehyksen vahvistaminen	
Elo-syyskuu 2019	Aineistonkeruu ja aineiston analysointi	Espoolaiskoulut, HUS Alueellinen apuvälinekeskus
Syyskuu 2019	Ryhmäkeskustelutilaisuus	HUS Alueellinen apuvälinekeskus
Lokakuu 2019	Aineiston analyysin viimeistely ja raportin kirjoittaminen	
Marraskuu 2019	Raportin viimeistely, kehittämistyön esittely ja palautus	Metropolia
Joulukuu 2019	Kehittämistyön julkaisu	Julkaisu Theseuksessa ja HUS Intraan

Aineistonkeruu aloitettiin elokuussa 2019 Espoolaiskoulujen sekä HUS Apuvälinekeskuksen ryhmämuotoisilla puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Aineistonkeruun jälkeen saatu aineisto analysointiin ja saadut tulokset vietiin ryhmäkeskustelutilaisuuteen HUS Apuvälinekeskukseen lokakuussa 2019. Aineiston lopullinen analyysi ja kehittämistyön tulokset valmistuivat lokakuussa 2019, jonka jälkeen kehittämistyön raportti viimeisteltiin ja esiteltiin marraskuussa 2019 Metropolian ammattikorkeakoulun kuntoutuksen symposiumissa. Valmis työ julkaistiin joulukuussa 2019.

7 Toimivaa arkea mahdollistava apuvälineiden käyttö kouluympäristössä

7.1 Apuvälineiden käyttöä rajoittavat tekijät toimivassa arjessa kouluympäristössä

Espoolaiskoulujen henkilökunnalle ja Apuvälinekeskuksen työntekijöille toteutetuista ryhmämuotoisista teemahaastatteluista tuli ilmi monia erilaisia apuvälineen käyttöä rajoittavia tekijöitä toimivassa arjessa kouluympäristössä. Haasteita oli niin koulujen tilasuunnittelussa, apuvälineiden huollossa, vastuunjaossa ja yhteistyössä eri toimijoiden välillä. Lisäksi puutteet henkilökunnan apuvälineosaamisessa, apuvälineorganisaation laajuudessa ja apuvälineprosessin hitaudessa.

Toimimattomat tilat erityisluokkien tarpeisiin nähden koettiin apuvälineiden käyttöä rajoittavaksi tekijäksi Espoolaiskouluilla. Espoolaiskoulujen henkilökunta toi esiin, ettei kaikkia kouluja ole alun perin suunniteltu erityisopetuksen käyttöön. Koulujen henkilökunnan mukaan osa koulujen tiloista ovat epäkäytännölliset toimintaan nähden, eikä koulujen fyysiset tilat tue oppilaan apuvälineen käyttöä. Fyysisten tilojen toimimattomuus tuli esiin mm. siinä, että ovissa on kynnyksiä, sähköisissä ovissa esiintyy toimimattomuutta, ja ovet aukeavat toiminnan kannalta väärään suuntaan aiheuttaen vaaratilanteita koulun päivittäisessä toiminnassa. Edellä mainittujen seikkojen kuvattiin myös vaikeuttavan sekä itsenäisesti apuvälineen avulla liikkuvien oppilaiden, mutta myös koulun henkilökunnan toimimista apuvälineiden kanssa. Espoolaiskoulujen henkilökunta toi myös esiin, että myös koulun ulkoympäristössä on apuvälineen käyttöä rajoittavia tekijöitä. Pihat eivät ole riittävän isoja apuvälineiden toimivaa käyttöä ajatellen, eikä piha mahdollista oppilaiden itsenäistä liikkumista. Kaikilla kouluilla on myös käytössään paljon erilaisia apuvälineitä, ja apuvälineiden runsaus ja tilojen ahtaus aiheuttaa koulujen henkilökunnan mukaan ahtauden ja säilytystilojen puutteen lisäksi myös paloturvallisuusriskejä.

Koulurahoituksen kohdentaminen muualle kuin erityisluokkien tarpeisiin koettiin yhtenä apuvälineiden käyttöä rajoittavana tekijänä Espoolaiskouluilla. Koulurahoituksen ja kautuminen erityisluokkien ja yleisopetuksen luokkien välillä koettiin haastavana ja vaikuttaa mm. henkilökunnan työvälineiden hankintaan. Työvälineiden saaminen erityisluokkiin on koulujen henkilökunnan mukaan haasteellista, sillä erityisluokkiin tarvittavat työvälineet eroavat perusopetukseen tarvittavista työvälineistä. Puutteellisten työvälineiden koettiin rajoittavan oppilaan apuvälineiden käyttöä kouluympäristössä esimerkiksi syöttämis- siirto- ja nostotilanteissa.

Apuvälinepalveluiden organisaation muutos on rajoittanut apuvälineiden käyttöä Espoolaiskouluilla. Organisaatiomuutoksesta johtuen Espoolaiskouluilla toteutuvassa apuvälinetyössä on tapahtunut paljon käytännön muutoksia. Aineistosta kävi ilmi, että apuvälinepalveluiden organisaatiomuutosta ei ole osattu organisoida kunnolla, ja nykymuodossaan Apuvälinekeskuksen toiminta koetaan liian laajaksi. Muutoksesta myöskään tiedotettu koulun henkilökuntaa riittävästi. Tiedotuksen puute apuvälinepalveluiden organisaatiomuutoksesta on rajoittanut ja vaikeuttanut koulujen apuvälinetyötä mm. niin, ettei koulu tiedä mihin tahoon otetaan yhteyttä ja miten esimerkiksi toimitaan epäselvissä tilanteissa, joka on vaikuttanut kouluympäristön toimivaan arkeen heikentävästi. Koulujen mukaan tiedotus Apuvälinekeskuksen ja Espoon Apuvälineyksikön yhdistymisestä toteutettiin yhdellä tiedotteella, josta ei tullut ilmi koulun henkilökunnan toiminnan kannalta oleelliset asiat.

Apuvälineprosessin epäselvyys on aiheuttanut koulun henkilökunnassa turhautumista ja epävarmuutta. Käytäntöjen koetaan vaihtelevan jatkuvasti, ja samoja asioita joudutaan aina selvittämään uudelleen. Henkilökunnan mukaan turhautuminen on pahimmillaan aiheuttanut sen, että oppilaan apuvälineen käyttö on rajoittunutta esimerkiksi rikkoutuneen välineen seurauksena, sillä on ollut epäselvää keneen koulun henkilökunnan tulisi ottaa yhteyttä välineen rikkoutuessa. Pahimmillaan turhautuminen on johtanut siihen, että koulun henkilökunta kertoo jättäneensä ottamatta yhteyttä Apuvälinekeskukseen ja oppilaan apuvälineasia on jäänyt hoitamatta. Myös Apuvälinekeskuksen henkilökunta on kokenut apuvälineprosessin toteuttamisen epäselväksi organisaatiomuutoksen myötä:

Et ei me voida mitenkään olettaa kenenkään ymmärtävän mitään, jos me ei ymmärretä itseämme

Aktiivisen kehittämistyön puuttuminen apuvälineorganisaatiossa rajoittaa apuvälineiden käyttöä kouluympäristössä. Kehittämistyön puuttumisen lisäksi myös yhteistyön vähäisyys koulujen ja Espoon Apuvälineyksikön kanssa vaikuttaa toimivan arjen toteutumiseen kouluympäristössä rajoittavasti. Myöskään tehtyjen päätösten ja organisaatiomuutosten vaikutuksia ei pystytty arvioimaan ja seuraamaan käytännön tasolla.

Koulujen ja oppilaiden yksilöllisiä tarpeita ei huomioida apuvälineprosessissa riittävästi. Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ei ole toteutunut organisaatiomuutoksen jälkeen, sillä oppilaita ei koulun henkilökunnan mukaan tunneta riittävän hyvin. Organisaatiomuutoksen jälkeen oppilaiden apuvälineasioita on hoidettu massana, ei yksilölliseen tarpeeseen perustuen. Vastaavaa tunnetta ei koulujen mukaan ennen yhdistymistä ollut,

eikä Apuvälinekeskus nykyisessä laajuudessaan pysty koulujen mukaan tarjoamaan yksilöllistä apuvälinepalvelua kouluympäristössä. Yksilöllisen palvelun puuttuminen on rajoittanut oppilaiden apuvälineiden käyttöä koulussa, sillä välineet eivät ole välttämättä vastanneet koulujen ja oppilaan tarpeeseen kouluympäristössä.

Apuvälineiden pitkät odotusajat ja siitä aiheutuva apuvälineprosessin hitaus olivat suurin yksittäinen tekijä, joka sekä Apuvälinekeskuksen, että Espoolaiskoulujen henkilökunnan mielestä rajoittaa apuvälineen käyttöä kouluympäristössä. Hitauden kuvattiin rajoittavan oppilaan apuvälineen käyttöä mm. niin, että säätövaran loppuessa ja apuvälineen jäädessä pieneksi apuväline ei ole enää tarkoituksenmukainen oppilaalle. Apuvälineprosessin hitaus koettiin myös turhauttavana tekijänä, sillä oppilaiden apuvälinetarpeet ovat päivittäisiä ja niihin tulisi vastata mahdollisimman nopeasti:

Ainakin kommunikaationapuvälineissä voi olla jopa puoli vuotta jonotusaika. Että kuitenkin se lapsi ja hänen tarpeet on tässä ja nyt.

Kuntouttavan terapeutin puuttuminen koettiin myös apuvälineen käyttöä rajoittavana ja prosessia hidastuttavana tekijänä. Kaikilla oppilailla ole kuntouttavaa terapeuttia, joka huolehtisi apuvälineen uusimisesta, jonka seurauksena väline voi jäädä jopa kokonaan uusimatta. Haasteeksi myös koettiin, että mikäli oppilaalla olisikin kuntouttava terapeutti, ei terapeutilla ole välttämättä riittävästi osaamista apuvälineiden käyttöön. Kokemuksena on, että kuntouttavan terapeutin asenteella on suuri merkitys oppilaan apuvälineen käytön suhteen. Haasteena on se, että terapeuttien apuvälineosaamisen ja kiinnostuksen välillä on suurta vaihtelua.

Henkilökunnan vaihtuvuus ja vähäiset henkilöstöresurssit Apuvälinekeskuksessa hidastavat sekä koulujen, että Apuvälinekeskuksen henkilökunnan mukaan Espoolaiskouluilla toteutettavaa apuvälinepalveluprosessia. Apuvälinekeskuksen henkilöstöresurssit eivät myöskään riitä vastaamaan kouluilta tuleviin pyyntöihin.

Vaikeus saada yhteyttä Apuvälinekeskukseen oppilaan apuvälineasioissa rajoittaa apuvälineen käyttöä kouluympäristössä. Koulujen henkilökunnan kokemus myös on, etteivät Apuvälinekeskuksen puhelinajat palvele koulua eikä perhettä tarkoituksenmukaisesti. Puhelinajat erityisesti Apuvälinekeskuksen huollon asiakaspalveluun ovat koulun henkilökunnalta saadun palautteen mukaan erittäin ruuhkaisia, eikä henkilökunnalla ole aikaa jäädä jonottamaan tai soittamaan uudelleen. Tällöin oppilaan apuvälineasia saat-
taa jäädä kokonaan hoitamatta, mikä vaikuttaa oppilaan apuvälineen käyttöön rajoittavasti.

Vastuunjaon epäselvyys ja tiedonkulun haasteet eri toimijoiden välillä oppilaan apuvälineprosessissa koettiin sekä koulujen, että Apuvälinekeskuksen henkilökunnan mukaan suurena haasteena apuvälineiden käytössä kouluympäristössä. Sekä Espoolaiskoulut, että Apuvälinekeskus toivat esille, että toimijoita on useita; oppilas ja perhe, koulun henkilökunta, kuntouttavat terapeutit, maahantuoja, Espoon apuvälineyksikkö ja Apuvälinekeskus.

Vastuunjako oppilaalla koulussa käytössä olevista apuvälineistä ei ole eri toimijoille selkeä, jolloin asiat jäävät helposti hoitamatta, mikä rajoittaa oppilaan apuvälineen käyttöä koulussa. Espoolaiskoulut toivat esille, että Espoon Apuvälineyksikön ja Apuvälinekeskuksen välisen vastuunjaon organisoimattomuus on näyttäytynyt kouluille mm. siinä, että yhteyttä ottaessa ohjataan olemaan yhteydessä toiseen yksikköön, ja päinvastoin. Epäselvyyttä on ilmaantunut erityisesti niissä tilanteissa, joissa apuväline rikkoutuu tai uutta välinettä hankittaessa, sillä koulut eivät tiedä, kenen omistukseen kyseinen apuväline kuuluu, ja mihin yksikköön pitää kussakin tilanteessa olla yhteydessä. Epäselvyyttä on myös siinä, mikä on kunkin toimijan velvollisuus oppilaan apuvälineprosessissa.

Koulujen henkilökunnalle on myös epäselvää, kuka esimerkiksi tekee aloitteen uudesta apuvälinetarpeesta tai kenen vastuulla on olla yhteydessä Apuvälinekeskuksen huoltoon oppilaan apuvälineen rikkoutuessa koulupäivän aikana. Luokissa on yhtäaikaaisesti käytössä sekä Espoon Apuvälineyksiköstä, Apuvälinekeskuksesta, että koulun omakustanteisesti hankkimia apuvälineitä, mikä koulujen mukaan tekee hankintaprosessin vastuunjaosta hyvin epäselvän:

Kuka hankkii ja mitä välineitä. Varsinkin Espoon kanssa nyt enemmän, kun on tullut yhdistyminen Hussin kanssa. Osa välineistä menee niin, että koulun pitää itse hankkia. Että kuka hankkii ja mistä ne tulee?

Apuvälineen käyttöä kouluympäristössä rajoittaa myös luokan sisäisen vastuunjaon epäselvyys oppilaan apuvälineitä koskevissa asioissa; mikä kuuluu opettajan, mikä taas avustajan vastuulle. Epäselvä vastuunjako näkyy myös koulun ja kodin välillä apuvälineen puhdistusta koskevissa asioissa. Suuri toimijaverkosto ja tiedon siirtäminen verkoston sisällä oppilaan apuvälineasioissa koettiin haasteelliseksi. Tieto esimerkiksi siitä, että oppilaan kotona olevat apuvälineet on uusittu, ei tavoita läheskään aina koulua, huolimatta siitä, että oppilaalla voi olla samoja apuvälineitä käytössä myös koulussa. Uusi-
mistarve voi samanaikaisesti olla myös koulussa, mutta verkoston tiedonkulun haasteiden vuoksi tarpeet eivät aina koulujen mukaan kohtaa. Vuorovaikutuksen haasteet ja

kielimuuri myös koettiin tiedonkulkua vaikeuttavana tekijänä oppilaan apuvälineprosessin aikana.

Vanhempien väsyminen ja erilaiset näkemyserot toimijoiden välillä koetaan myös rajoittavan apuvälineen käyttöä kouluympäristössä. Vanhempien väsymisestä johtuen koulun henkilökunnan ehdottamat oppilaan apuvälinetarpeet kouluympäristössä koetaan helposti syyllistämisenä. Koulun ja kodin toiveet ja tarpeet apuvälineen käytön suhteen eivät välttämättä aina kohtaa. Näkemyserot ja yhteisen ymmärryksen puuttuminen oppilaan apuvälineitä koskeissa asioissa voi näyttäytyä esimerkiksi siinä, ettei apuvälineen lisävarustetarpeet kohtaa eri toimijoiden välillä, mikä voi rajoittaa apuvälineen käyttöä koulussa. Esiin tuli myös, ettei apuvälineiden suosituksissa ja hankinnoissa aina huomioida sitä, että oppilas voi käyttää kyseistä apuvälinettä koko koulupäivän ajan. Se, mikä voi muiden toimijoiden mielestä olla oppilaalle hyvä, ei välttämättä toimikkaan koulun toimivassa arjessa, ja päinvastoin. Näkemyserot oppilaan hyvästä asennosta apuvälineestä voivat myös erota eri toimijoiden välillä, eikä esimerkiksi lisävarusteiden merkitystä apuvälineen käytössä aina ymmärretä.

Apuvälineen toimittaminen ja jättäminen huoltoon aiheuttaa haasteita toimivassa arjessa kouluympäristössä, sillä oppilas ei välttämättä voi tulla kouluun ollenkaan, jos käytössä on esimerkiksi vain yksi pyörätuoli.

Iso haaste on, että lapsella on yksi pyörätuoli. Kun se otetaan korjattavaksi, niin kysymys on se, että missä lapsi istuu. Periaatteessa lapsi ei voi tulla kouluun ilman apuvälinettä.

Epäselvät toimintamallit ja vastuunjaon epäselvyys Apuvälinekeskuksen ja perheen välillä vaikeuttavat myös koulun arkea. Joskus perhe tuo apuvälineen huoltoon itse, joskus se noudetaan apuvälinekuljetuksella koululta. Haasteena on ollut, pystytäänkö apuväline palauttamaan oppilaalle saman päivän aikana, jotta oppilas pääsee kotiin koulupäivän päätteeksi. Se, ettei apuvälineen korjaus- ja huoltotoimenpiteet tapahdu kouluympäristössä koetaan rajoittavana tekijänä oppilaan apuvälineen käytössä.

Apuvälinehuollon hitaus ja prosessin epäselvyys koettiin yhtenä suurimpana apuvälineiden käyttöä rajoittavana tekijänä. Espoolaiskoulujen kokemuksen mukaan apuvälineen huollon valmistumista voi joutua odottamaan useita kuukausia. Välineen ollessa korjauskelvoton, ei koululle tule tietoa siitä, ettei väline enää palaudu koulun käyttöön. Huoltotoimenpiteet viivästyvät Apuvälinekeskuksen mukaan usein varaosan puuttumisen vuoksi. Haasteena on myös, että välineen rikkoutuessa on monta eri toimijaa, joka

välineen saattaa korjata, mikä lisää huoltotoimenpiteen kestoa ja väline on poissa oppilaan käytöstä. Puutteellisesti laaditut työmääräykset Apuvälinekeskuksen huoltoon hidastuttavat ja aiheuttavat myös väärinymmärryksiä, ja väline saattaa ”seisoa” väärinymmärryksen takia apuvälinekeskuksen huollossa pidempään kuin oli alun perin suunniteltu.

Apuvälineiden säätäminen ja apuvälineiden käytön osaaminen kouluympäristössä rajoittaa omalta osaltaan oppilaan apuvälineen käyttöä. Haasteena koettiin, että samassa luokassa saattaa olla esimerkiksi jokaisella oppilaalla käytössä seisomateline, mutta jokainen teline on erilainen. Haasteena on myös, ettei koulujen henkilökunnalla ole välttämättä riittävästi osaamista apuvälineen säätämiseen ja säätöjen tarkistamiseen, eikä koulutusta apuvälineiden käyttöön ole Apuvälinekeskuksen puolelta pystytty järjestämään riittävästi. Ohjausta apuvälineiden käyttöön ja säätämiseen ei myöskään osata tarkoituksenmukaisesti pyytää Apuvälinekeskukselta.

Tarkoitustenmukaisten apuvälineiden puuttuminen erityisesti siirtymisen apuvälineissä koettiin rajoittavan muiden apuvälineiden käyttöä. Kouluissa käytössä olevien henkilönostimien nostokorkeudet eivät välttämättä riitä nostamaan oppilasta riittävän korkealle, jotta siirtäminen esimerkiksi pyörätuoliin tai seisomatelineeseen olisi mahdollista.

7.2 Apuvälineiden käyttöä tukevat tekijät toimivassa arjessa kouluympäristössä

Apuvälineiden käyttöä tukeviksi tekijöiksi kouluympäristössä koulujen henkilökunta sekä Apuvälinekeskus nostivat yhteistyön kuntouttavien terapeuttien kanssa, riittävän käytönohjauksen ja koulutuksen sekä sujuvan tiedonkulun. Myös tarkoituksen mukaiset apuvälineet nähtiin tärkeänä tukevana tekijänä toimivassa apuvälineiden käytössä kouluympäristössä.

Käytönohjaus ja koulutus apuvälineiden oikeanlaiseen ja oppilaan toimintakykyä tukevaan käyttöön nähtiin apuvälineiden käyttöä tukevana tekijänä sekä koulun- että Apuvälinekeskuksen henkilökunnan näkökulmasta. Koulun henkilökunta piti erityisen tärkeänä sitä, että apuvälinettä osattiin käyttää alusta asti, jolloin apuvälineen käyttöönotto ei näyttänyt koulun henkilökunnalle ns. mörkönä. Apuvälineiden käyttöä tukevana tekijänä pidettiin myös ohjeistuksia, joihin voi tarvittaessa palata käytönohjauksen jälkeen.

Tarkoituksen mukaiset apuvälineet tukivat oppilaan hyvää asentoa, jonka avulla voitiin mahdollistaa erilaisiin kouluympäristön arkeen liittyviin toimintoihin osallistuminen. Apuvälineiden tulisi koulujen ja Apuvälinekeskuksen työntekijöiden mukaan olla oppilaan tarpeita vastaavia, jotta apuvälineet tukisivat toimivaa arkea kouluympäristössä:

Tarkoituksenmukaista olis et se istuma-asento ois hyvä. Se mahdollistaa sitä toimintaa enemmän.

Jos apuvälineet on sopivan kokoisia ja silleen, ne mahdollistaa oppilaalle hyvää asentoa, että siinä voi tehdä.

Tarkoituksen mukaiset apuvälineet myös mahdollistavat päivittäiseen elämään osallistumisen.

Kuntouttavien terapeuttien tuki kouluympäristön toimivaa arkea ja oppilaan apuvälineen käyttöä tukevana tekijänä nähtiin erittäin tärkeänä. Kuntouttavien terapeuttien osallistuminen apuvälinetyöhön nähtiin yhtenä merkittävimpänä tekijänä toimivan arjen mahdollistamisessa kouluympäristössä apuvälineiden käytön osalta. Erityisesti koulujen henkilökunta toi esille kuntouttavien terapeuttien merkityksen apuvälineiden käytössä kouluympäristössä:

Jos nää terapeutit ei hoitaisi, niin me oltaisiin aivan pulassa.

Kun on hyvä terapeutti, niin asiat sujuu paremmin.

Terapeuttien koettiin ottavan vastuuta koko apuvälineprosessista ja tukevan apuvälineiden oikeanlaista käyttöä toimivan arjen mahdollistamiseksi.

Sujuva tiedonkulku oli tärkeä tukeva tekijä apuvälineiden käytössä toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä. Jos tiedonkulun kuvailtiin tökkivän, jäivät usein apuvälineet käyttämättä esimerkiksi huoltotarpeen vuoksi tai niiden käyttö ei ollut toimivaa ja turvallista. Sujuvan tiedonkulun kuvattiin myös tukevan apuvälineistä saadun hyödyn maksimointia. Esimerkkinä kuvattiin, että koko henkilökunnan on hyvä ymmärtää esimerkiksi seisomatelineessä seisottamisesta saadut hyödyt. Se ei ainoastaan ole hyvä kehontoimintojen kannalta mutta voi mahdollistaa erilaisten toimintojen harjoittelemisen sekä lisää oppilaan mielekkäämpään osallistumista sosiaaliseen kanssakäymiseen ja mahdollistaa ympäristön havainnointia eri perspektiivistä. Tutkimukselliseen kehittämissuuntaan osallistuneet henkilöt kuvasivat, että mikäli koko henkilökunnalla olisi tiedossa

mihin kaikkeen apuvälineellä voidaan vaikuttaa se voisi myös lisätä motivaatioita niiden käyttämiseen.

7.3 Apuvälineiden käytössä esiintyvät tarpeet toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä

Apuvälineiden käytössä esiintyvät tarpeet kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi liittyvät apuvälineprosessin selkeyttämiseen, vastuunjakoon ja apuvälinehuollon toteutumiseen kouluympäristössä. Lisäksi tarpeena on sähköisten palveluiden kehittäminen Apuvälinekeskuksen yhteydenottokanavana, apuvälineen käytönohjauksen -ja seurannan järjestäminen, sekä apuvälineprosessin nopeuttaminen ja prosessin läpinäkyvyys eri toimijoille.

Apuvälineprosessin selkeyttämiselle on suuri tarve sekä Apuvälinekeskuksessa, että Espoolaiskouluilla. Oppilaan apuvälinepolun tulisi olla aina selkeä kaikille toimijoille. Kehittämistyöhön osallistuneet henkilöt toivat esille, että koulujen ja Apuvälinekeskuksen välille tarvitaan selkeä struktuuri siitä, miten toimitaan, jotta jokainen toimija tietää, mitä kulloinkin tapahtuu oppilaiden apuvälinepalveluiden osalta. Tärkeänä pidettiin, että Apuvälinekeskuksen sisäiset toimintamallit olisivat kaikille selkeitä, kirjallisia toimintaohjeita, ennen kuin koulujen tarpeeseen apuvälineprosessin selkeyttämiseen pystytään vastaamaan.

Vastuuhenkilöiden sopiminen Apuvälinekeskuksessa ja Espoolaiskouluissa. Koulujen tarpeena on, että jokaisella koululla olisi oma vastuuhenkilönsä Apuvälinekeskuksesta, joka hoitaa kyseisen koulun oppilaiden apuvälineasioita. Tarpeena on, että koulut pystyisivät saamaan tiedon kyseisen oppilaan apuvälineasioista yhdeltä ihmiseltä, joka tuntee oppilaan. Vastuuhenkilön, ns. apuvälinevastaavan sopiminen myös luokan sisällä koettiin tärkeänä. Tarpeena oli myös, että mikäli luokassa on erillinen apuvälinevastaava, huomioitaisiin se myös työnantajan osalta erityisosaamisena ja erillisenä lisätehtävänä normaaliin työnkuvaan verrattuna.

Kouluille jalkautuva apuvälinehuolto koettiin erittäin merkityksellisenä osana oppilaan apuvälineen käytön ja toimivan arjen mahdollistamisen näkökulmasta. Koulujen tarpeena on, että apuvälinehuolto toteutetaan kouluympäristössä, vaivattomasti ja ammatitaitoisesti erillisen tiimin voimin. Tärkeänä myös pidettiin, että tiimi, joka oppilaan apuvälineitä korjaa ja arvioi tuntee sekä oppilaan, perheen että koulun tarpeet. Tarpeena

on erityisesti, että korjaus hoituu koulupäivän aikana, apuväline on koko ajan käytössä ja oppilas pääsee apuvälineen avulla normaalisti kotiin koulupäivän päätteeksi:

Yksi numero, johon voi soittaa ja ihminen tulee pakettiautolla, jossa on varaosat ja se saa yhdessä päivässä korjattua ja oppilas pääsee taksilla normaalisti kotiin

Lisäksi Apuvälinekeskuksen työntekijät toivat esille, että Apuvälinekeskuksen huollossa tulisi olla riittävästi tarvittavia varaosia saatavilla huoltoon tuleviin apuvälineisiin, jotta väline saataisiin takaisin käyttöön mahdollisimman nopeasti.

Apuvälineprosessin nopeuttamisen tarpeena on, että apuvälinepalvelut ovat oikea-aikaisia, eikä palveluiden saamista joutuisi odottamaan kohtuuttoman kauan. Apuvälineprosessin nopeuttamisen koettiin olevan erittäin tarpeellista, jotta toimiva arki mahdollistuisi. Lisäksi oppilaan apuvälineprosessin tulisi olla läpinäkyvä aikataulujen osalta tiedonsiirron mahdollistamiseksi. Apuvälinekeskuksen sisäisten prosessien kehittäminen koettiin myös tarpeelliseksi, jotta prosessia saataisiin nopeutettua. Tarvetta oli myös Apuvälinekeskuksen sisäisille, vuosittaiselle kehittämisspäivälle, jossa toimintatapoja voitaisiin tarkastella ja tarvittaessa muuttaa. Apuvälinekeskuksen henkilökunta koki, että esimerkiksi yhteistyötä eri yksiköiden välillä koulujen apuvälineprosessin kehittämiseksi tulisi olla paljon nykyistä enemmän. Tarpeeksi koettiin myös ennakoluulotonta kehittämistä ja erilaisten toimintatapojen kokeilua apuvälineprosessin kehittämiseksi kouluympäristössä prosessin nopeuttamiseksi.

Apuvälineen käytönohjaukselle ja apuvälineen käytönseurannalle on myös tarvetta toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä. Koulujen tarpeena on, että käytönohjauksessa hyödynnetään erilaisia keinoja, esimerkiksi valokuvia. Tarpeena myös on, että saadut ohjeistukset ovat ymmärrettäviä, riittävän helppolukuisia ja että ohjeistuksiin on mahdollista palata myös jälkikäteen. Myös manuaalista käytönohjausta tarvitaan, ja mahdollisuutta kokeilla apuvälineitä esimerkiksi itse, jotta apuvälineen käyttö arjessa sujuisi mahdollisimman helposti, eikä apuvälineen käyttöönottoa arjessa koettaisi pelottavana. Tärkeänä pidettiin myös, että annetussa käytönohjauksessa huomioitaisiin koulujen yksilölliset tarpeet ja tarpeen mukaan ohjaus rajattaisiin koskemaan vain keskeisiä asioita:

Jos asiantuntijana tulee, niin pitää miettiä, että kohtaat ihmisen, joka ei tiedä asiasta yhtään mitään, pitää osata miettiä mikä on oleellista ja mikä keskeistä

Apuvälineen käytönseurannan osalta tarve on säännöllisille väliarvioinneille, jotta oppilaan apuvälinetarpeeseen pystyttäisiin reagoimaan oikea-aikaisesti. Tarpeena on, että

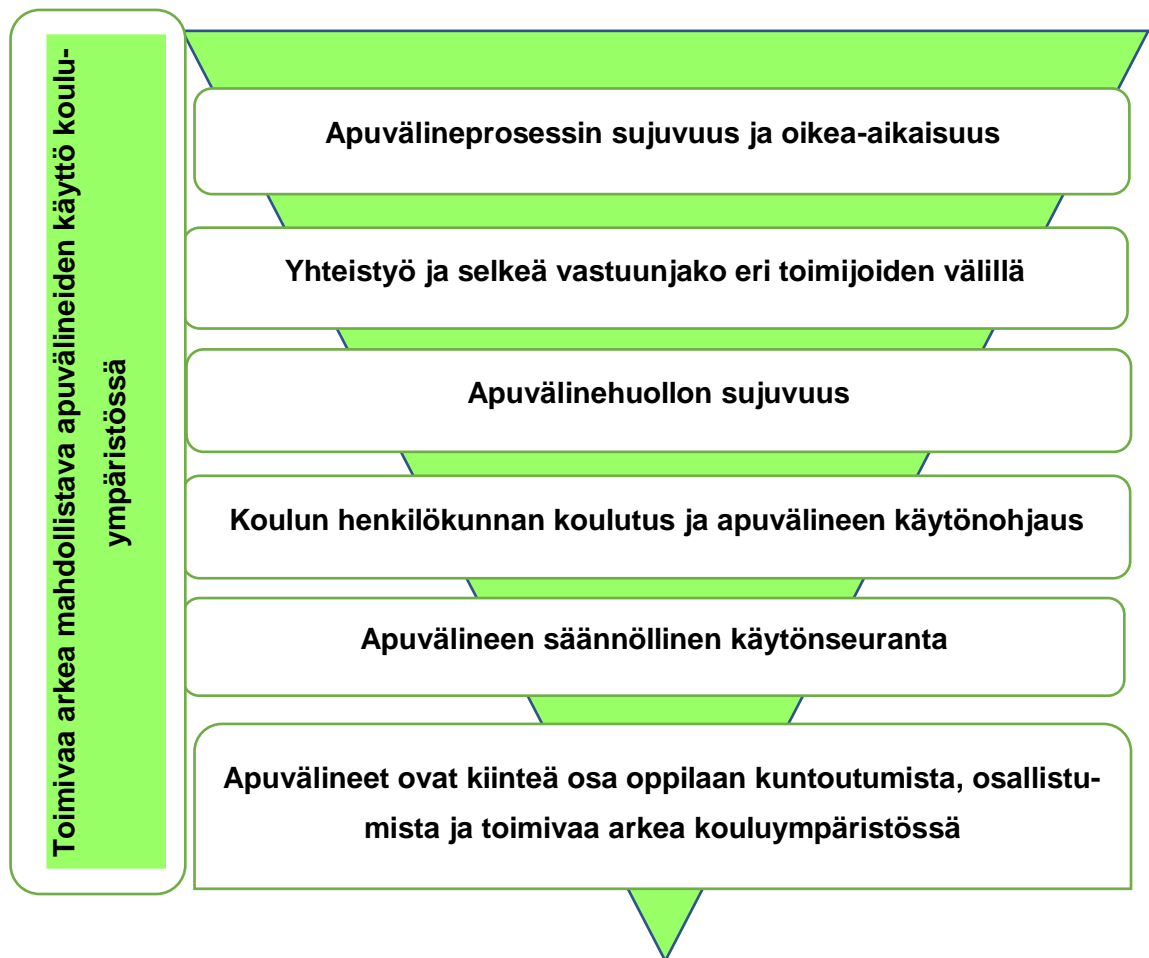
oppilaan apuvälineen käyttöä seurattaisiin ja että välineet ovat oppilaalle oikean kokkoisia, toimivia ja asianmukaisia. Lisäksi kaivattiin ennakointia oppilaan apuvälineen uusintaa koskevissa asioissa, jotta palvelu olisi oikea-aikaista. Keskusteluille oppilaan apuvälineitä koskevissa asioissa pitäisi myös olla riittävästi aikaa.

Tiedonsiirron ja yhteistyön mahdollistuminen eri toimijoiden välillä apuvälineprosessin aikana koettiin erittäin tarpeellisena. Apuvälinepalveluiden toteutumisesta tiedottamisen helpottamiseksi tarpeelliseksi koettiin erillisten tietoiskujen järjestäminen kouluille. Myös keskustelut kuntouttavan terapeutin kanssa koettiin tärkeänä, jotta oppilaalle suunniteltu apuväline tukee myös asetettuja kuntoutustavoitteita. Avoimet keskustelut ammattilaisten välillä ja mahdollisuus tutustua apuvälineen käyttöön esimerkiksi terapiassa koettiin tärkeänä toimivan arjen toteutumisen kannalta. Tarpeena on myös lisätä perheen kanssa käytävää keskustelua niiden apuvälineiden osalta, joita käytetään vain kouluympäristössä. Tarpeena olisi myös tiivistää koulujen, Apuvälinekeskuksen ja Espoon apuvälineyksikön yhteistyötä ja kehittää vaihtoehtoisia toimintatapoja, joilla pystyttäisiin vastaamaan koulujen tarpeisiin, jotta toimiva arki mahdollistuu.

Sähköisten palveluiden hyödyntäminen ja kehittäminen erityisesti apuvälinekeskuksen huoltolähetteitä ja yhteydenottoja koskevissa asioissa koettiin erittäin tarpeellisena kehittämiskohteena. Tarvetta on erityisesti lomakkeille, joiden avulla pystyttäisiin ilmoittamaan koulujen apuvälineiden huoltopyynnöistä. Lomakkeessa tulisi olla myös mahdollisuus kuvien liittämiselle. Apuvälinekeskuksen työntekijöillä on myös tarve tarkoitustenmukaisten työvälineiden päivittämiselle, joiden avulla yhteistyö koulujen kanssa mahdollistuisi helpommin. Esimerkkinä mainittiin älypuhelimet, joissa liittymä tukee kuvien vastaanottamista ja lähettämistä.

8 Kuvaus toimivaa arkea mahdollistavasta apuvälineiden käytöstä kouluympäristössä

Kuvaus toimivaa arkea mahdollistavasta apuvälineiden käytöstä kouluympäristöstä (kuvio 2) muodostettiin kolmen Espoolaiskoulun ja Apuvälinekeskuksen teemahaastatteluiden sekä Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuuden pohjalta. Kuvioon 3 on koottu tekijät, jotka mahdollistavat toimivaa arkea apuvälineiden käytön näkökulmasta kouluympäristössä.

Kuvio 3. Kuvaus toimivaa arkea mahdollistavasta apuvälineiden käytöstä kouluympäristössä (Härmä, Paso 2019)

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista käy ilmi, että toimivan arjen toteutumisen kannalta on erittäin tärkeää, että oppilaan apuvälineprosessi etenee sujuvasti ja toteutuu oikea-aikaisesti sekä oppilaan, että koulun tarpeisiin nähden. Sujuvan apuvälineprosessin toteutuminen vaatii, että Apuvälinekeskuksen toimintamallit ja prosessit ovat selkeitä ja läpinäkyviä, jotta apuvälinetarpeen ilmetessä koko oppilaan apuvälineasioita hoitava verkosto tietää, miten toimia. Myös yhteistyön ja vastuunjaon eri toimijoiden välillä tulisi

olla selkeää ja yhteistyötä tulisi koulujen ja Apuvälinekeskuksen välillä toteuttaa nykyistä enemmän. Erilaisten näkemysten oppilaan apuvälineasioista tulisi täydentää toisiaan, jotta oppilaalle hankitut apuvälineet olisivat mahdollisimman tarkoituksenmukaisia ja mahdollistaisivat toimivan arjen toteutumisen kouluympäristössä.

Apuvälinehuollon sujuvuus on keskeistä toimivan arjen toteutumisen kannalta kouluympäristössä. Apuvälinehuollon tulisi toteutua oikea-aikaisesti, mahdollisimman nopeasti, eikä oppilaan arki kouluympäristössä saisi estyä apuvälineen huoltotarpeen seurauksena. Apuvälinehuollon tulisi myös olla helposti tavoitettavissa. Toimivan arjen toteutumisen kannalta olisi myös tärkeää, että Apuvälinekeskuksen huoltoon pystyisi olemaan yhteydessä puhelinpalvelun lisäksi myös sähköisesti. Tärkeänä pidettiin, että huoltopyyntöjen tekeminen ei olisi aikaan ja paikkaan sidottuja, ja että huoltopyyntöihin pystyisi liittämään esimerkiksi valokuvia. Toimivan arjen mahdollistamiseksi kaivattiin myös selkeitä prosesseja siitä, kuka on vastuussa oppilaan apuvälineen huoltopyyntöjen eteenpäinviemisestä silloin, kun apuväline on käytössä vain kouluympäristössä. Oppilaan ja perheen kannalta olisi tärkeää, että apuvälinehuolto toteutettaisiin kouluympäristössä, erillisen huoltotiimin voimin, jossa nimetyt vastuhenkilöt vastaisivat oppilaan apuvälineasioista ja tuntisivat oppilaan, perheen ja koulun tarpeet apuvälineiden käytön suhteen. Apuvälinehuollon sujuvoittamiseksi Apuvälinekeskuksen huollon varastossa tulisi olla riittävästi myös tyypillisimpiä varaosia, jotta apuvälineiden huoltoprosessia pystyttäisiin nopeuttamaan. Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuudessa myös todettiin, että potilastyön ja huollon tulisi olla yhtenäinen tiimi ja työskennellä yhteistyössä koulujen tarpeita vastaavasti.

Toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä Apuvälinekeskuksen tulisi myös tarjota aktiivisemmin koulutusta apuvälineiden käyttöön, sekä hyödyntää erilaisia ohjaustapoja apuvälineenkäytön ohjauksessa. Myös monipuolisen käytönohjauksen antaminen koettiin vahvistavan ja tukevan apuvälineiden tarkoituksenmukaista käyttöä ja toimivaa arkea. Tärkeää on, että käytönohjeistuksissa hyödynnettäisiin sanallisen ohjeistuksen ohella myös valokuvia ja kirjallisia käyttöohjeita. Ohjeistuksiin tulisi pystyä palaamaan jälkikäteen, sillä kerralla kaiken muistaminen ja mieleen painaminen on haastavaa. Apuvälineen käytönseuranta koettiin myös yhtenä keskeisenä osa-alueena, jonka avulla toimivan arjen toteutumista pystyttäisiin mahdollistamaan ja tukemaan apuvälineen käyttöä kouluympäristössä.

Kaiken kaikkiaan apuvälineiden koettiin olevan kiinteä osa oppilaan kuntoutumista, osallistumista ja toimivaa arkea kouluympäristössä, joita ilman oppilaan osallistuminen koulunkäyntiin ei välttämättä olisi edes mahdollista. Toimivan apuvälineiden käytön katsottiin koulujen ja Apuvälinekeskuksen näkökulmasta tukevan oppilaan yhdenvertaisuutta, toimintakyvyn ylläpitämistä ja itsenäistä toimintaa. Espoolaiskoulujen koulujen ja Apuvälinekeskuksen työntekijät toivat myös esiin sen, että apuvälineet tukevat oppilaiden toimintakyvyn ylläpitämistä ja ne antavat oppilaille mahdollisuuden osallistua arkeen omalla taitotasollaan. Apuvälineiden kuvataan myös mahdollistavan onnistumisten kokemuksia erityisoppilaille, ja ne tukevat tunnetta kouluyhteisön jäsenenä toimimisesta.

Tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuneiden henkilöiden mukaan apuvälineet myös tukevat oppilaan vuorovaikutusta ja osallistumista sosiaaliseen kanssakäymiseen, jota pidettiin tärkeänä osana toimivaa arkea kouluympäristössä. Toimivassa arjessa oppilaalle luodaan apuvälineiden avulla mahdollisuus kysyä, kommentoida ja vastata. Niiden kuvattiin tukevan oppilaan mahdollisuutta tehdä omia valintoja sekä tuomaan julki omat toiveensa, halunsa ja asiansa. Apuvälineiden nähtiin myös tukevan oppilaiden psyykkistä toimintakykyä ja tunnetta siitä, että oppilas kokee olevansa kokonainen.

9 Pohdinta

Tulosten tarkastelu

Apuvälinepalveluprosessin sujuvuuteen ja toimivaan arkeen espoolaiskoulujen erityisopetuksessa on tällä hetkellä vaikuttanut tutkimuksellisen kehittämistyön tulosten mukaan Apuvälinekeskuksen organisaatiomuutos, jonka seurauksena Espoon apuvälineyksikkö liittyi osaksi HUS Apuvälinekeskusta. Tulosten mukaan espoolaiskoulut kokevat vahvasti koulujen saaman apuvälinepalvelun heikentyneen ja toimivan arjen estyneen tapahtuneen muutoksen seurauksena. Tutkimuksellisen kehittämistyön tulokset osoittavat, että apuvälineen käyttöä mahdollistava toimiva arki kouluympäristössä rakentuu monesta eri osa-alueesta, joista jokaisella on suuri merkitys arjen rakentumiselle. Tulokset osoittavat, ettei Apuvälinekeskuksen toimintaa ja oppilaan apuvälinepalveluprosessia voida irrottaa toimivasta arjesta kouluympäristössä. Tällä hetkellä oppilaan apuvälinepalveluprosessi espoolaiskouluilla näyttäytyy varsin irrallisena osana toimivasta arjesta, ja tärkeää olisikin, että yhteistyötä Apuvälinekeskuksen ja espoolaiskoulujen välillä tiivistettäisiin, apuvälinepalveluprosesseilla pystyttäisiin vastaamaan paremmin oppilaan ja koulujen tarpeisiin. Apuvälinekeskuksen ja espoolaiskoulujen välisessä yhteistyössä tulisi huomioida, että yhteiseen asiantuntijuuteen pohjautuvalla yhteistyöllä saavutetaan parhaiten kaikkia osapuolia palveleva apuvälinepalveluprosessi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että oppilaat ja espoolaiskoulujen erityisluokkien henkilökunta toimii koulun arjen ja oppilaan asioiden asiantuntijoina ja apuvälinepalveluprosessilla pyritään tukemaan apuvälineiden käyttöä toimivan arjen mahdollistamiseksi.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista nousi vahvasti esiin se, ettei Espoon apuvälineyksikön liittymisestä Apuvälinekeskukseen tiedotettu riittävästi espoolaiskoulujen henkilökuntaa. Tiedotuksen kuvattiin olleen vähäistä, eikä se vastannut koulujen tarpeeseen liittyen siihen, miten apuvälinetyö jatkossa toteutuu Espoolaiskouluilla. Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuudessa tuli myös esiin, ettei Apuvälinekeskukselle ollut selvää, kenen vastuulla organisaatiomuutoksesta tiedottaminen oikeastaan oli. Sujuva tiedonkulku onkin merkittävässä osassa onnistunutta apuvälinepalveluprosessia (Kanervo 2018: 21). Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan apuvälineen luovuttaneen tahon tulisi tiedottaa asiakkaalle apuvälineprosessiin liittyvistä toimintakäytännöistä ja tarvittavista yhteystiedosta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018: 27–28). Tulokset kuitenkin osoittivat, ettei tiedotusta organisaatiomuutoksesta järjestetty koulujen toimivaa arkea tukevalla tavalla, eikä koulujen ja Apuvälinekeskuksen henkilökunnalle ole vielääkään täysin selvillä, miten koulujen apuvälinetyö Espoossa tällä hetkellä järjestetään. Tiedotusta tulisi tehdä

riittävän usein ja säännöllisesti, jotta tieto käytänteiden muuttumisesta integroituisi koulujen arkeen.

Puutteellinen tiedotus oppilaan apuvälineprosessista koettiin tutkimuksellisen kehittämistyön tulosten perusteella rajoittavan merkittävästi apuvälineen käyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä. Teoriassa kuvattiin yhteistyön ja tiedonkulun olevan tärkeää apuvälinepalveluprosessin aikana, mutta tiedonkulkuun liittyvät asiat eivät korostuneet tehdyissä tutkimuksissa niin vahvasti, kuin tämän kehittämistyön tulokset osoittivat. Arvioimme, että organisaatiomuutoksen tuoma epätietoisuus apuvälinepalveluiden järjestämisestä korosti tiedotuksen tarvetta espoolaiskouluilla. Tulevaisuudessa olisikin tärkeää hyödyntää Espoolaiskouluilta saatua palautetta alueellisen Apuvälinekeskuksen laajentuessa koskemaan myös muita kuntia. Tärkeää olisi myös pystyä seuraamaan miten organisaatiomuutokset ovat vaikuttaneet koulujen päivittäiseen työhön, jottei oppilaan apuvälineiden käyttö ja toimiva arki kouluympäristössä estyisi.

Apuvälinepalveluprosessin sujuvuuteen vaikuttaa tulosten mukaan myös se, ettei Apuvälinekeskuksen toimintakäytäntöjä koulujen apuvälinetyön osalta ei ole vakioitu, mikä aiheuttaa turhautumista sekä espoolaiskouluilla, että Apuvälinekeskuksen työntekijöissä. Toimintakäytäntöjen tulisi olla kaikille osapuolille selkeät, ja yhteistyötä voisi helpottaa, jos olisi olemassa kirjalliset, yhteisesti sovitut käytännöt siitä, miten koulujen apuvälinetyö Espoossa, ja tulevaisuudessa koko HUS -alueella toteutetaan. Espoolaiskoulut toivat kehittämis ehdotuksena esiin, että kouluilla kaivataan erillistä vastuuhenkilöä, jonka vastuulla tietyn koulun apuvälineasiat olisivat. Apuvälinekeskus vastaa kuitenkin koko HUS alueen apuvälinepalveluiden toteuttamisesta, jolloin erillisen vastuuhenkilön nimeäminen koulukohtaisesti vaatisi onnistuakseen paljon suunnittelua ja työtehtävien uudelleenjärjestelyä Apuvälinekeskuksessa.

Tulevaisuuden apuvälinepalveluita suunnitellessa tulisikin ottaa mukaan myös apuvälineiden käyttäjät, heidän perheensä ja toimintaympäristö, jossa apuvälineitä käytetään. Usein parhaat ratkaisuehdotukset palveluiden kehittämisessä syntyvät monen eri toimijan yhteisestä ymmärryksestä. Perheillä on myös oikeus osallistua perheille suunnattujen palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Perheiden osallisuus palveluiden kehittämisessä kuitenkin vaatii työntekijän ja perheen välillä toteutuvaa yhteistyötä ja kumppanuutta, jonka pohjana toimii yhteisesti sovitut toimintamallit sekä se, että työntekijä kohtaa vanhemmat lapsensa ja perheensä asioiden asiantuntijana, tasavertaisena kumppanina. (Halme, Vuorisalmi, Perälä 2012: 21–22.) Tämä edellyttää Apuvälinekes-

kuksen toimintakulttuurissa paljon muutoksia, jotta perheiden osallisuus palveluiden kehittäjäkumppaneina pystytään mahdollistamaan koulujen apuvälinepalveluita kehittäessä. Käyttäjänäkökulman kuuleminen ja huomioiminen palveluiden kehittämisessä toisi kuitenkin korvaamatonta tietoa siitä, mihin tarpeisiin Apuvälinekeskuksen pitäisi todellisuudessa kyetä vastaamaan, jotta koulujen toimiva arki mahdollistuu.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisessä korostuu dialogisuus, jonka pitäisi yltää palvelujärjestelmän kaikille tasoille. Haasteena on, miten verkostojen rajapintoja voidaan ylittää niin, että dialogisuus pääsee toteutumaan. (Arnkil, Erikson, Arnkil 2004: 30–31.) Aito dialoginen yhteys sekä kuntoutuksen asiantuntijoiden, että asiantuntijoiden ja kuntoutujan välillä on tarpeen yhteisen ymmärryksen muodostamiseksi kuntoutujan kokonaistilanteesta (Karjalainen, Vilkkumaa 2012: 22–23). Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista voidaan päätellä, ettei Espoon Apuvälineyksikön ja Apuvälinekeskuksen välinen dialoginen keskustelu oppilaan apuvälineprosessin aikana toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Jotta dialogisuus toteutuisi myös asiakkaan kanssa, tulisi eri organisaatioiden, tässä tapauksessa Espoon apuvälineyksikön ja Apuvälinekeskuksen välisten rajapintojen ensin madaltua nykyisestä. Tuloksia tarkastellessa voidaan myös huomata, että huolimatta siitä, että molemmat yksiköt ovat hallinnollisesti samaa organisaatiota, on apuvälinetoiminta silti varsin siiloutunutta, eikä yksiköiden välinen yhteistyö ja toiminnan kehittäminen tapahdu ketterästi.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tulokset osoittavat myös, ettei toimintamallit kouluilla tehtävään apuvälinetyöhön ole selviä edes Apuvälinekeskuksen sisällä. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos on kuvannut apuvälineprosessin vastuualueet, mutta haasteena kouluympäristössä toteutettavassa apuvälinetyössä on erityisesti suuri toimijaverkosto. Apuvälinekeskuksen näkökulmasta kouluilla tehtävässä apuvälinetyössä varsinainen asiakas on sekä apuvälineen käyttäjä, hänen perheensä ja koulun henkilökunta. Lisäksi verkostoon kuuluu myös mahdolliset kuntouttavat terapeutit. Verkoston laajuus aiheuttaakin paljon epäselvyyksiä oppilaan apuvälinepalveluprosessissa vastuualueiden jakautuessa monelle eri toimijalle.

Lämsän 2013 mukaan yhteistyö ja tiedonkulku asiakkaan, asiakkaan lähi-ihmisten ja muiden ammattilaisten välillä on tärkeää koulussa tapahtuvan kasvatuksellisen kuntoutuksen toteutumiseksi (Lämsä toim. 2013: 207). Yhteistyön vähäisyys ja tiedonkulun haasteet oppilaan apuvälineverkoston välillä vaikuttavatkin tutkimuksellisen kehittämistyön tulosten mukaan heikentävästi oppilaan apuvälineen käyttöön toimivassa arjessa

kouluympäristössä. Apuvälinepalvelut ovat kuitenkin osa oppilaan lääkinällistä kuntoutusta, jonka vuoksi yhteistyön ja tiedonkulun merkitys eri osapuolten välillä on erittäin tärkeää kouluympäristön kasvatuksellisen kuntoutumisen mahdollistumiseksi. Verkostotyön kuvataankin olevan kokonaisuudessaan sosiaali- ja terveysalalla yksi tärkeimmistä kehittämiskohteista. Palveluiden laadun ja kustannustehokkuuden edistämiseksi moniammatillista yhteistyötä ja palvelujärjestelmää tulisi kehittää yli sektorirajojen. (Järven-sivu, Nykänen, Rajala 2010: 3.) Apuvälinepalveluiden kehittämisessä kouluympäristössä tulisikin jatkossa kiinnittää huomiota erityisesti sektorirajoja ylittävään verkostotyöhön.

Apuvälinekeskus voisikin hyötyä verkostomaisesta työotteesta apuvälinepalveluiden kehittämiseksi kouluympäristössä. Tutkimuksellisen kehittämistyön tulokset osoittavat, että sekä espoolaiskoulujen, että Apuvälinekeskuksen henkilökunta kokevat moniammatillisen ja rajapintoja ylittävän yhteistyön tukevan oppilaan apuvälineen käyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä. Verkostotyöskentelyn avulla pystyttäisiin hyödyntämään kunkin ammattilaisen substanssiosaamista, joka laajentaisi ja syventäisi yhteistä ymmärrystä asiakkaan kokonaistilanteesta. Yhteinen ymmärrys tukisi myös asiakkaan kuntoutumista ja kuntoutumiselle asetettuja tavoitteita. (Pikkarainen 2014: 65–66.) Tutkimuksellisesta kehittämistyöstä nousikin myös vahvasti esiin se, että apuvälineet ovat tärkeä osa oppilaan kuntoutusta kouluympäristössä. Kehittämistyöhön osallistujat pitivät erityisen tärkeänä sitä, että apuvälineitä käytettäisiin aktiivisesti mukana arjessa, jotta ne tukisivat oppilaan kuntoutumista ja osallistumista kouluympäristössä. Hemmingsson, Lindström ja Nygård kuvasivat tutkimuksessaan, että isoksi haasteeksi voikin muodostua se, ettei apuvälineiden käyttöä osata integroida osaksi opetusta. Integroimisen onnistumiseksi eri toimijoiden välisen yhteistyön tulisikin olla sujuvaa ja mutkatonta. (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 464.)

Kaikilla kehittämistyöhön osallistuneilla Espoolaiskouluilla oli käytössä paljon erilaisia lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineitä. Lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineiden lisäksi kouluilla oli käytössään myös pienapuvälineitä ja hoidollisia välineitä. Kehittämistyöhön osallistuneet henkilöt määrittelivät toimivaa kouluarkea apuvälineiden käytön näkökulmasta monipuolisesti ja apuvälineet koettiin tärkeänä osana päivittäistä ja toimivaa kouluarkea. Tutkimuksellisen kehittämistyön tulokset kuitenkin osoittivat, että apuvälineiden runsas määrä voi vaikeuttaa apuvälineen käyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä. Tutkimuksellisesta kehittämistyöstä tuloksista tuli esiin myös hieman yllättävä seikka, joka omalta osaltaan saattaa vaikeuttaa apuvälineiden integroimiseen osaksi opetusta. Espoolaiskoulujen mukaan kaikkien koulujen tilaratkaisut eivät ole suunniteltu erityisope-

tuksen tarpeisiin. Osa tiloista koettiin ahtaiksi ja toimimattomiksi, eikä niiden koettu tukevan apuvälineen käyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä. Fyysisen ympäristön esteettömyys esimerkiksi kulkuväylien, valaistuksen ja turvallisuuden huomioimisen osalta vaikuttavatkin merkittävästi apuvälineiden käyttöön (Jussila 2009: 31). Fyysiset tilat eivät kuitenkaan vaikuta pelkästään apuvälineen säilytykseen ja käyttöön, vaan tiloilla on myös merkitystä apuvälineen käytön integroimiseen osaksi toimivaa arkea ja opetusta. Jatkossa erityisluokkien tiloja suunnitellessa tulisikin ottaa koulujen henkilökunta mukaan tilasuunnitteluun, jotta oppilaan apuvälineen käyttö olisi kouluympäristössä turvallista ja fyysiset tilat tukisivat apuvälineen aktiivista käyttöä toimivan arjen mahdollistumiseksi kouluympäristössä.

Yhteistyön merkitys ja sen haasteet tulivat vahvasti esille kaikissa tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksissa. Kuntoutujan aktiivinen rooli ja osallisuus kuntoutusprosessiinsa, sekä kuntoutujan näkeminen ympäristö -ja vuorovaikutussuhteissaan on yksi keskeisimmistä kuntoutuksen paradigmanmuutoksen ydinajatuksista (Karjalainen, Vilkkumaa 2012: 21–23). Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista käy ilmi, ettei koulujen ja oppilaan yksilöllisiä apuvälinetarpeita suhteessa kouluympäristöön pystytä aina huomioimaan tämänhetkisissä apuvälinepalveluissa. Kokonaiskuvan muodostaminen ja ymmärtäminen sekä oppilaan, että oppilaan toimintaverkoston tarpeista tukisi apuvälineen valintaa koskevia päätöksiä. Kuntoutuksen paradigmanmuutoksen mukainen, oppilaan aktiivinen rooli ja osallisuus koko apuvälinepalveluprosessin ajan on haastavaa, mutta mahdollista toteuttaa prosesseja kehittämällä. Haasteelliseksi kouluilla toteutettavassa apuvälineetyössä voi kuitenkin muodostua keinot, joilla vaikeavammaisen lapsen osallisuutta pystytään tukemaan apuvälinepalveluprosessin aikana. Oleellista onkin, että oppilaan lähi-ihmisten ja Apuvälinekeskuksen välillä on hyvä, dialoginen vuorovaikutus, jotta toimiva arki mahdollistuu ja apuvälinevalinnat vastaavat eri toimintaympäristöjen tarpeisiin.

Myös näkemyserot eri toimijoiden välillä oppilaan apuvälinetarpeesta vaikeuttavat apuvälineen käyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä. Kuten jo aiemmin todettiin, oppilaan apuvälineasioita hoitavassa verkostossa on paljon eri toimijoita. Arnkil & kumppanit tuovat myös esille, että on hyvin tyypillistä, että kunnallisessa palvelujärjestelmässä saman asiakkaan parissa voi työskennellä monia eri asiantuntijoita, monesta eri organisaatioista. Haasteeksi voikin muodostua, miten toimitaan, kun eri alojen asiantuntijoilla ei ole esimerkiksi yhteistä näkemystä asiakkaan tilanteesta. (Arnkil, Erikson, Arnkil 2004: 152.) Näkemyseroihin vaikuttaa myös vanhempien suhtautuminen lapsen vammaan, jolloin koulun, vanhempien ja Apuvälinekeskuksen näkökulma oppilaan apuvälinetarpeesta voi olla varsin erilainen:

On sellaisia vanhempia, jotka eivät ole hyväksyneet lapsensa vammaa, ja ne toivoo lapselleen sellaisia apuvälineitä, jotka on täysin hyödyttömiä lapsen kannalta. Ja tavallaan se, mitä vanhempi tavoittelee ei ole realistista.

Näissä tilanteissa oppilaan apuvälineitä hoitavan toimijaverkoston yhteistyön merkitys korostuu, jotta apuvälinevalinta tukee sekä oppilaan kuntoutumista, mutta myös tukee vanhempia hyväksymään lapsensa vamman ja siihen liittyvät apuvälinetarpeet. Tutkimukset ovatkin osoittaneet, että apuvälineillä voi joillekin aikuisille olla negatiivinen symbolinen arvo, jonka vuoksi he kieltäytyvät käyttämästä apuvälinettä (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 464). Apuvälineet voidaan kokea myös ns. leimaavana, jolloin apuvälinettä valittaessa on arvioitava tarkkaan, miten apuväline hyväksytään osaksi apuvälineen käyttäjän, esimerkiksi oppilaan arkea (Jussila 2009: 27).

Apuvälineprosessiin liittyvä toimijaverkoston laajuus Apuvälinekeskuksessa on tutkimuksellisen kehittämistyön tulosten mukaan tiedostettu, mutta toimintamalleja varsinaisen verkostotyöskentelyn osalta ei ole yhteisesti sovittu. Oppilaan apuvälineenkäytön kannalta eri näkemyserojen huomioiminen apuvälineprosessin aikana on tärkeää, ja vaatii apuvälineitä myöntävältä taholta laajaa ymmärrystä eri toimintaympäristöistä ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Apuvälineen luovuttava taho toimii ikään kuin tiedonvälittäjänä verkoston toimijoiden välillä, mikä tutkimuksellisen kehittämistyön tulosten mukaan on ajoittain koettu myös erittäin haasteelliseksi toteuttaa. Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista voidaankin päätellä, ettei verkostotyötä toteuteta systemaattisesti Apuvälinekeskuksen palveluissa. Verkostotyö voidaan tänä päivänä nähdä yhtenä yhteistyömuotona ja sen määritelmä, sisältö ja toteutus määräytyy työskentelylle asetetun tavoitteen ja päämäärän mukaisesti. Keskeisenä tavoitteena verkostotyöskentelyssä on työskentely yli organisaatorajojen ja verkostoon kuuluvien toimijoiden toimiminen perheen tarpeiden ja lapsen kehityksen mukaisesti. (Sipari 2008: 39.) Verkostotyöskentelyn hyödyntäminen Apuvälinekeskuksen toiminnassa tukisi sekä oppilaan apuvälineverkoston välistä yhteistyötä apuvälineprosessin aikana. Parhaimmillaan onnistunut verkostotyöskentely voisi nopeuttaa oppilaan apuvälineprosessia, kun yhteinen tavoite apuvälineenkäytölle on selvillä kaikille verkoston osapuolille.

Toimivan arjen näkökulmasta apuvälineen valinnassa tulisi ottaa erityisesti huomioon se, että oppilas tulee käyttämään apuvälineitä useita tunteja kerrallaan, jolloin apuvälineen valinnassa voi joutua tekemään kompromisseja esimerkiksi kuntoutustavoitteiden suhteen. Merkityksellisenä koettiin myös kuntouttavan terapeutin aktiivinen rooli oppilaan apuvälineasioissa. Kuntouttavan terapeutin apuvälineosaamisen koettiin auttavan sekä

Apuvälinekeskuksen, että koulun henkilökuntaa apuvälineiden käytönseurannan toteuttamisessa. Espoolaiskoulut kokivat, että ilman osaavan kuntouttavan terapeutin tukea osa oppilaiden apuvälineistä voisi jopa jäädä kokonaan käyttämättä. Myös Apuvälinekeskuksen henkilökunta koki, että kuntouttavan terapeutin näkemys oppilaan kokonaistilanteesta mahdollistaa apuvälineen valintaa suhteessa kuntoutustavoitteisiin:

Aina on hedelmällistä keskustella kuntouttavan terapeutin kanssa apuvälineestä ja miettiä, millä lailla apuväline on linjassa lapsen kuntoutustavoitteisiin

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksien mukaan säännöllisellä apuvälineen käytönseurannalla pystyttäisiin tukemaan oppilaan apuvälineen käyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä. Säännöllistä apuvälineen käytönseurainta ei pystytä tällä hetkellä Apuvälinekeskuksessa toteuttamaan, ja sen koetaan olevan varsin vahvasti kuntouttävien terapeuttien osaamisen varassa. Kaikki oppilaat eivät espoolaiskoulujen erityisluokissa kuitenkaan saa kuntoutusta, mikä asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan apuvälineen käytönseurannan suhteen. Käytönseurannan järjestämisen koetaankin olevan yksi tärkeimmistä kehittämisalueista tämän hetkisissä apuvälinepalveluissa. Ilman käytönseurainta apuvälineenkäyttö kouluympäristön toimivassa arjessa hankaloituu. Käytönseurannan toteutuminen myös vaatisi hyvää suunnittelua ja aikataulutusta. (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 464.)

Myös koulun henkilökunnan koulutustarve ja apuvälineen käytönohjauksen merkitys toimivan arjen mahdollistajana nousi esille tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista. Tehokkaalla perehdytyksellä ennen apuvälineen käyttöönottoa kuvataan lisäävän apuvälineen käytön ymmärrystä ja apuvälineiden käyttöä arjessa (Flanagan, Bouck, Richardson 2013: 24). Sekä tehdyistä tutkimuksista, että kehittämistyön tuloksista nousi esiin, että apuvälineen käyttöä tukee, jos käytössä olisi koulutusmateriaalia apuvälineiden käyttöön, johon olisi mahdollista myös tarpeen mukaan palata (Copley, Ziviani 2004: 231–232). Kokemuksena on, ettei nykyinen käytönohjaus ole aina riittävää, eikä tieto välttämättä siirry oppilaan apuvälinepalveluprosessiin liittyvän toimijaverkoston sisällä. Apuvälinekeskuksen tulisikin kehittää vaihtoehtoisia ohjaustapoja perinteisen apuvälineen luovutuskäynnin yhteydessä tapahtuvan käytönohjauksen rinnalle. Teknologian mukaanotto voisi tehdä käytönohjauksesta tehokkaampaa ja mahdollistaisi sen, että käytönohjaukseen voisi tarvittaessa palata myös jälkikäteen. Esimerkiksi videomateriaalit apuvälineen käyttöön, huoltoon ja puhtaanapitoon voisivat vähentää yhteydenottoja

Apuvälinekeskukseen, joka tehostaisi myös niukkojen henkilöstöressurssien käyttöä Apuvälinekeskuksessa ja tukisi oppilaan apuvälineenkäyttöä toimivassa arjessa kouluympäristössä.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista nousi vahvasti myös esiin organisaatiomuutoksesta johtunut muutos apuvälinehuollon toteutumisesta espoolaiskoulujen erityisluokissa. Kehittämistyöhön osallistuneet henkilöt toivat vahvasti esiin sen, että aikaisemmin kouluympäristössä toteutunut apuvälinehuolto vastasi hyvin koulujen tarpeeseen. Nykymuodossaan apuvälinehuollon toteutuminen koetaan erittäin haasteelliseksi, sillä välineitä ei organisaatiomuutoksen jälkeen ole enää pystytty huoltamaan ja korjaamaan kouluympäristössä. Kehittämistyön tuloksien mukaan haastetta on erityisesti siinä, että apuvälineen huoltoprosessin on erittäin pitkä, eikä koulujen henkilökunta saa väliaikaisia huollon aikana:

Että niilläkin olisi joku aikataulu olemassa siellä apuväline, tai mistä se tuleeikin. Että olisi joku aikataulu, että me vain odotetaan ja odotetaan.

Tulosten mukaan koulun henkilökunnan on myös erittäin haasteellista saada yhteyttä Apuvälinekeskuksen huollon asiakaspalveluun, ja espoolaiskoulut kaipasivat paljon vaihtoehtoja yhteydenottovälinettä. Espoolaiskoulut kaipasivat Apuvälinekeskukselta sähköisten palveluiden käyttöönottoa, jolloin huoltopyynnön pystyisi tekemään ajasta ja paikasta riippumatta.

Saaduista tuloksista voidaan päätellä, että espoolaiskouluilla aikaisemmin toiminut huoltomalli vastasi hyvin koulujen tarpeisiin ja mahdollisti apuvälineen käyttöä toimivassa arjessa. Huolto toteutui koulupäivän aikana, keskitetysti yhden ihmisen toimesta, eikä vastaavia haasteita apuvälinehuollon toteutumisessa koulun henkilökunnalta saadun palautteen mukaan ollut. Haasteena onkin, miten Apuvälinekeskus pystyy vastaamaan koulujen tarpeisiin erityisesti apuvälinehuoltojen osalta. Palaaminen vanhaan käytäntöön ei välttämättä ole mahdollista, sillä Apuvälinekeskuksen toiminnan kehittämisessä on huomioitava kokonaiskuva HUS- alueella. Apuvälinepalveluiden laatusuosituksen 2003 mukaan kunnan järjestämien apuvälinepalveluiden tulee toteutua oikea-aikaisesti, joustavasti ja tehokkaasti apuvälineen käyttäjän asuinkunnasta riippumatta (Apuvälinepalveluiden laatusuositus 2003). Eriarvoistumisen välttämiseksi Apuvälinekeskuksen tulisi kehittää yhtenäisiä toimintamalleja koulussa toteutettavaan apuvälinetyöhön. Tällöin koulut saisivat HUS alueella yhdenvertaista apuvälinepalvelua kunnasta riippumatta.

Oleellista kuitenkin on, että merkittäviä parannuksia nykyiseen huoltokäytäntöön tulisi tehdä, jotta apuvälineiden käyttö toimivassa arjessa mahdollistuu. Tulevaisuudessa olisi syytä myös arvioida kokonaiskustannuksia huoltokokonaisuuksien osalta. Kehittämistyöhön osallistuneet henkilöt kuvasivatkin, että apuvälineen ollessa huollossa oppilaalla ei ole käytössään varavälinettä, jonka seurauksena oppilas ei voi tulla kouluun ja tämän seurauksena vanhemmat eivät voi mennä töihin. Tulevaisuudessa voisikin olla järkevää arvioida yhteiskunnallisella tasolla, kumpi on yhteiskunnalle halvempaa toteuttaa; apuvälinehuolto kouluympäristössä, apuvälineen huolto Apuvälinekeskuksessa, vai löytyisikö toimivaa arkea mahdollistava ratkaisu jostakin näiden kahden toteutustavan välimaastosta. Nykyisten palveluketjujen tuloksellisuuden arvioinnin haasteena kuitenkin on, että erikoissairaanhoidon yksiköiden ohjausjärjestelmissä painotetaan yhden yksikön taloustilanteen seuraamista kerralla (Koivuniemi, Simonen 2011: 47–48, 52). Keskustelu kokonaiskustannuksista tuli esiin erityisesti silloin, kun kehittämistyöhön osallistuneet henkilöt pohtivat tapahtunutta organisaatiomuutosta:

Mitä isompi organisaatio, niin sitä varmempaa, ettei se tule toimimaan. Kaupungin sisäiset, pienet organisaatiot on toimivampia. Ihan mielenkiintoista olisi tietää taloudellisia kustannuksia, sillä mä en usko, että se ois kamalan paljon kalliimpi mitä tämä nykyinen systeemi on HUSssa.

Apuvälinekeskuksen toiminnan laajentuessa olisikin hyvä pohtia, voisiko eri kuntien hyviä ja toimiviksi osoittautuneita toimintamalleja apuvälineiden käytöstä kouluympäristössä hyödyntää ja soveltaa Apuvälinekeskuksen toimintaan. Tutkimuksellisen kehittämistyön tulokset osoittivat, että esimerkiksi espoolaiskoulujen henkilökunta nosti esiin paljon sellaisia kehitysideoita apuvälinehuollon järjestämisen suhteen, joita apuvälinepalveluiden kehittämisessä HUS alueella voi hyödyntää. Olemassa olevien toimintamallien hyödyntäminen edellyttäisi Apuvälinekeskukselta kouluympäristössä tapahtuvaa selvitystyötä ja nykytilanteen kartoitusta ennen uuden kunnan liittymistä alueelliseen Apuvälinekeskukseen. Yhdistymisten tarkoituksena on myös luoda yhteistyötä, jota kaikkien osapuolten tarpeiden aidolla kuulemisella pystytään luomaan. Suuret muutokset, joita alueelliseen Apuvälinekeskukseen liittyminen kunnassa aiheuttaa vaatii myös muutostohtajuutta, sekä dialogista ja avointa keskustelua toimijoiden välillä muutosten onnistuneeseen läpiviemiseen. Kehittämistyön tuloksista voidaan päätellä, ettei muutos ole täysin onnistunut käytännön tasolla, eikä espoolaiskoulujen tarpeita ole pystytty kuulemaan.

Tällä hetkellä erikoissairaanhoidolla ja perusterveydenhuollolla on laajin järjestämisvastuu apuvälinepalveluiden toteuttamisesta Suomessa (Malm, Matero, Repo, Talvela

2004: 84.) Tilanteessa voi tulevaisuudessa tapahtua muutoksia mahdollisen sote- uudistuksen myötä, mikäli kuntien ja kuntayhtymien järjestämisvastuulla olleet sosiaali- ja terveyspalveluiden toteuttaminen siirtyy maakunnille. Siirtyminen tulisi koskemaan myös apuvälinepalveluita, jolloin palveluja voivat tarjota sekä julkiset, yksityiset että kolmannen sektorin toimijat. (Kanervo 2018: 19; Valtioneuvosto n.d.)

Mikäli sote-uudistuksen mukainen valinnanvapausmalli toteutuu, apuvälinepalveluiden järjestäminen avautuu kilpailulle. Käytännössä tämä voi tarkoittaa sitä, että asiakkaalla on tulevaisuudessa mahdollisuus valita itse apuvälineprosessinsa palveluntuottaja. Kilpailussa pärjätäkseen apuvälinepalveluita tuottavien tahojen tulisi kehittää toimintaansa asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista voidaan päätellä, ettei tämän hetkiset Apuvälinekeskuksen tuottamat apuvälinepalvelut kouluympäristössä vastaa täysin asiakkaiden, eli oppilaan ja koulun henkilökunnan tarpeisiin. Suomalaisen yhteiskunnan kuvataankin tarjoavan hyvät edellytykset apuvälinepalveluiden järjestämiselle, mutta juuri palvelujen toteuttamisen kuvataan olevan osittain puutteellista. Apuvälinepalveluiden laatusuosituksen mukaan erityisesti palveluiden kohdentaminen, resurssointi ja tiedon puute ovat merkittävimmät haasteet apuvälinepalveluiden toteuttamisessa. (Malm ja kump. 2004: 80, 85; Sosiaali- ja terveysministeriö Suomen kuntaliitto 2003: 3; Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.) Vastaavat kehittämis-kohteet nousivat esille myös tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista. Apuvälinepalveluiden kehittämistarpeet, liittyen erityisesti apuvälineiden käyttökokemuksiin asiakkaan toimintaympäristössä nousivat esiin myös vuoden 2017 HUS Tarkastuslautakunnan arviointikertomuksesta (HUS 2017). Eri toimintaympäristöjen näkökulmien hyödyntäminen apuvälinepalveluiden kehittämisessä HUS alueella on siis tiedostettu tämän tutkimuksellisen kehittämistyön lisäksi myös HUS- tasolla.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksien yhteenvetona voitiin todeta apuvälineiden olevan kiinteä osa oppilaan kuntoutumista, osallistumista ja toimivaa arkea kouluympäristössä. Tulokset osoittavat sen, että apuvälineitä luovuttavan tahon tulee ymmärtää kokonaisuus, johon oppilaan apuvälinevalinnalla halutaan vaikuttamaan. Toimivan arjen mahdollistamiseksi Apuvälinekeskuksessa tulisi myös nähdä kokonaisuus, jonka parissa työskennellään:

Meidän (Apuvälinekeskuksen) pitäisi pystyä tukemaan koulua niin, että koulu pysyisi keskittymään siihen, mikä on heille se ykköstyö

Se vaatii meiltä Apuvälinekeskuksessa ymmärrystä koulun ja kodin kokonaisuudesta.

Apuvälineen tulisi myös tukea oppilaan kuntoutumista, sekä mahdollistaa yhdenvertainen osallistuminen toimivaan arkeen kouluympäristössä. Tutkimuksissa on todettu, että oppilaiden on vaikea ymmärtää apuvälineiden käytön pitkän aikavälin tavoitteita, joka voi vaikuttaa apuvälineen käyttöä heikentävästi (Hemmingsson, Lindström, Nygård 2009: 467,470). Espoolaiskoulujen oppilaiden apuvälineenkäyttö on suurimmaksi osaksi koulun henkilökunnan varassa, sillä suurin osa oppilaista tarvitsee kaikissa päivittäisissä toiminnoissaan aikuisen avustusta. Hemmingssonin, Lindströmin ja Nygårdin ajatusta voisi kuitenkin ajatella sovellettavaksi myös oppilaan apuvälineiden toimijaverkostoon, sillä kehittämistyön tuloksista voidaan päätellä, että mikäli pitkän aikavälin tavoite ei ole kaikille osapuolille selvä, ei oppilaan apuväline välttämättä tule päivittäiseen käyttöön toimivassa arjessa. Tuki- ja palveluverkostot vammaisen lapsen ympärillä ovatkin suuria; vammaisen lapsi voi kuulua kymmeniin eri palveluorganisaatioihin ja hänellä voi olla lähemmäs sata eri henkilöä tukiverkostossaan, jonka vuoksi kokonaisuus on vaikeasti hallittavissa (Sipari 2008: 19–20). Verkostotyöskentelyn kehittäminen voisikin olla yksi keskeisimmistä ratkaisuehdotuksista tutkimuksellisesta kehittämistyöstä esiin nousseisiin tarpeisiin, joilla apuvälineiden käyttöä toimivassa arjessa pystytään mahdollistamaan espoolaiskouluilla. Parhaimmillaan apuvälineverkostosta voisi muodostua kokonaisuus, jossa ammattilaisten vastuunjako on selvä, asiakkaat saavat asiantuntevaa apua, toiminta on asiakaslähtöistä ja asiakkaan elämäntilanteeseen sopivaa. Verkostojen kohtaamisissa voi myös syntyä jaettua asiantuntemusta, jota ei yksittäisellä toimijalla olisi mahdollista saavuttaa. (Seikkula, Arnkil 2005: 9–10.)

Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi ja menetelmälliset ratkaisut

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön aihe nousi vahvasti Apuvälinekeskuksen työyhteisön tarpeesta kehittää koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä oppilaan apuvälineprosessin parantamiseksi. Tarve kehittämistyölle nousi, kun HUS Apuvälinekeskuksen toimintaa laajennettiin alueellisen Apuvälinekeskuksen perustamisen myötä, jolloin Espoon Apuvälineyksikön toiminta siirtyi osaksi HUS Apuvälinekeskusta. Tuolloin espoolaiskoulujen apuvälinetyössä tapahtui paljon muutoksia, ja yhteistyö Apuvälinekeskuksen ja koulujen välillä väheni, mikä vaikutti apuvälineiden käyttöön ja kouluympäristön toimivaa arkea heikentävästi. Espoolaiskoulut olivat tuoneet esiin Apuvälinekeskuksen työntekijöille kehittämistarpeen yhteistyön selkeyttämiseksi organisaatiomuutoksen myötä. Koimme, että aiheen ajankohtaisuus ja oma mielenkiintomme kehittämistyön aihetta kohtaan lisäsi työyhteisöjen motivaatiota kehittämistyöhön osallistumiseen.

Tutkimuksellisen kehittämistyöhön liittyvä prosessin läpinäkyvyys kehittämistyöhön osallistuville espoolaiskoulujen erityisluokille ja Apuvälinekeskukselle pyrittiin mahdollistamaan koko prosessin ajan tiedottamalla osallistujia säännöllisesti prosessin etenemisestä. Tutkimussuunnitelma hyväksyttiin Metropolia Ammattikorkeakoulussa maaliskuussa 2019, jonka jälkeen anoimme tutkimuslupia Espoon Sivistystoimelta ja Helsingin Yliopistolliselta sairaalalta (HUS). Olimme varautuneet pitkään tutkimuslupaprosessiin, joka oli huomioitu tutkimuksellisen kehittämistyön aikataulusuunnittelussa melko hyvin. Toisen tutkimusluvan saamine kuitenkin viivästyi, jonka vuoksi emme pystyneet aloittamaan koulujen aineistonkeruuta ennen kesälomakautta. Viivästyminen ei kuitenkaan vaikuttanut merkittävästi suunnitelmassa esitettyyn aikatauluun.

Aineistonkeruussa tiedontuottajiksi espoolaiskoulujen erityisluokkien ja Apuvälinekeskuksen henkilökunta valitsi keskuudestaan mahdollisimman moniammatillisen osallistujajoukon kehittämistyön tiedontuottajiksi. Moniammatillisella tiedontuottajaryhmällä pyrittiin saamaan mahdollisimman kattava ja monipuolinen käsitys apuvälineiden käytöstä toimivassa arjessa espoolaiskouluilla. Tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuneet Jalavapuiston, Ruusutorpan ja Jalavapuiston erityisopetuksen- sekä Apuvälinekeskuksen ja Espoon apuvälineyksikön henkilökunta valitsivat siis itse keskuudestaan kehittämistyöhön osallistuvat henkilöt. Esitimme edellä mainituille työyhteisöille ainoastaan toiveen mahdollisimman moniammatillisesta osallistujajoukosta, joka toteutui kaikissa ryhmämuotoisissa puolistrukturoiduissa teemahaastatteluissa hyvin. Haastatteluihin osallistuikin monipuolisesti espoolaiskoulujen erityisopetuksen henkilökuntaa ja Apuvälinekeskuksesta sekä potilastyön, että huollon edustajia. Lisäksi Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuuteen osallistui potilastyön edustajien lisäksi lähiesimiehet niin huollosta kuin potilastyöstä. Lähiesimiesten osallistumisella pyrittiin lisäämään tutkimuksellisen kehittämistyön jatkotoimenpiteiden suunnittelun vaikuttavuutta ja syventämään yhteistä näkemystä espoolaiskoulujen apuvälineiden käytön nykytilanteesta. Lähiesimiesten osallistuminen oli huomioitu jo tutkimussuunnitelmavaiheessa. Apuvälinekeskuksen ryhmähaastatteluun osallistuneet huollon työntekijät eivät päässeet osallistumaan ryhmäkeskustelutilaisuuteen mutta huollon näkökulman keskusteluun toi heidän lähiesimiehensä. Huollon edustajien puuttuminen oli valitettavaa, mutta tilausuutta ei kuitenkaan aikataulullisista syistä päätetty siirtää. Myös yksi ryhmähaastatteluun osallistunut potilastyön edustaja ei päässyt osallistumaan ryhmäkeskustelutilaisuuteen. Tämä vaati pientä muutosta sisäpiiri-ulkopiiri-keskusteluun osallistujia määrän jäädessä suunniteltua vähäisemmäksi. Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuuden ryhmäjakoja päätettiin muuttaa siten, että huollon esimies osallistui sekä ulko- että sisäpiirin keskusteluihin tuoden näin molempiin keskusteluihin huollon näkökulman.

Teemahaastatteluun luotiin alustava haastattelurunko (Liite 4), joka tuotti hyvin vastauksia tutkimuksellisen kehittämistyön kehittämistehtäviin. Espoolaishenkilökunnan erityisluokkien - sekä Apuvälinekeskuksen henkilökunnan haastatteluista nousi esiin varsin samanlaisia teemoja. Aineistosta tuli vahvasti esille samoja ajatuskokonaisuuksia, kuin teemahaastattelurungossa (Liite 4) oli käytetty. Näiden samojen ajatuskokonaisuuksien nousemisen kuvataankin olevan tyypillistä aineistonkeruulle, jossa menetelmänä on käytetty teemahaastattelua (Saaranen -Kauppinen, Puusniekka 2006). Samankaltaisten ajatuskokonaisuuksien sekä aineistosta että teemahaastattelun rungosta, oli etukäteen ennustettavissa, sillä tutkimuksellisen kehittämistyön tarve lähti espoolaishenkilökunnan ja Apuvälinekeskuksen henkilökunnan kokemuksesta apuvälinepalvelujen heikentymisestä espoolaishenkilökunnan erityisluokissa. Olimme jo kehittämistyön tarvetta kartoittaessa ja tutkimussuunnitelmavaiheessa ennakoineet, että todennäköisesti aineistosta nousee paljon apuvälineiden käyttöä rajoittavia tekijöitä kouluympäristössä. Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuudessa pyrimme syventämään yhteistä ymmärrystä apuvälineiden käyttöä rajoittavista tekijöistä sekä siitä, mitä keinoja Apuvälinekeskuksella on niiden vähentämiseksi toimivan arjen mahdollistumiseksi kouluympäristössä. Apuvälinekeskuksen henkilökunta koki ryhmäkeskustelutilaisuuden erittäin tärkeäksi, ja ryhmäkeskustelutilaisuus loi mahdollisuuden keskustella apuvälineenkäytön haasteista ja niiden ratkaisuehdotuksista yhdessä lähiesimiesten kanssa. Lähiesimiehet kokivat myös tilaisuuden hyvänä mahdollisuutena kehittää yhteistyötä Apuvälinekeskuksen ja Espoon Apuvälineyksikön välillä apuvälinetyön kehittämiseksi espoolaishenkilökunnan erityisluokilla. Ryhmäkeskustelutilaisuudessa käytyjen keskustelujen myös kuvattiin tuovan hyvin näkyväksi organisaatiomuutoksen tuomat haasteet myös Apuvälinekeskuksen sisäisissä prosesseissa ja sen, ettei espoolaishenkilökunnan erityisluokkien apuvälinepalveluprosessin toimintamallit ole selkeät Apuvälinekeskuksen sisällä, joka tuli hyvin ilmi käydyssä sisäpiiri-ulkopiiri-keskustelussa.

Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä tehdessämme huomasimme, että aloittelevina tutkijoina emme olleet aineistonkeruuvaiheessa huomanneet, ettei teemahaastatteluista tullut esille niin monipuolisesti apuvälineen käyttöä tukevia tekijöitä kuin olimme suunnitelleet. Suurin osa haastatteluun osallistujista tuotti vastauksia siihen, miten apuvälineet tukevat oppilaan toimivaa arkea kouluympäristössä, kun taas kehittämistehtävän mukainen kysymys oli mitä tukevia tekijöitä apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi. Huomasimme virheellisen kysymysasettelun vasta aineiston analysointia tehdessä, emmekä pystyneet korjaamaan tilannetta enää jälkikäteen. Mikäli

olisimme toteuttaneet ennen aineistonkeruuta harjoitushaastattelun, olisimme todennäköisesti huomanneet hankalan sanamuodon johdattelevan tiedontuottajia helposti aiheen viereen. Harkitsimme harjoitushaastattelun toteuttamista, jotta olisimme vielä tarkemmin voineet arvioida sitä, saammeko alustavalla teemahaastattelurungolla vastaukset kehittämistehtäviimme ja onko tarvetta muutoksille (Hirsjärvi, Hurme 2008: 72). Harjoitushaastattelua ei kuitenkaan toteutettu aikataulullisista syistä.

Osa tiedontuottajista oli kuitenkin ymmärtänyt kysymyksen niin kuin se oli tarkoitettu, ja saimme tuloksiimme myös apuvälineen käyttöä tukevia tekijöitä. Paremmalla kysymyksen asettelulla ja haastattelun suunnan muuttamisella kehittämistehtäviä vastaavaksi haastatteluiden aikana apuvälineen käyttöä tukevia tekijöitä olisi varmasti noussut esiin enemmän.

Tutkimuksellisen kehittämistyön ryhmähaastatteluista tuli ilmi paljon Apuvälinekeskuksen toimintaan liittyviä kehittämistarpeita, jotka vaikuttavat oleellisesti meidän molempien kehittämistyöntekijöiden työhön Apuvälinekeskuksessa. Aloittelevina tutkijoina kriittikin ja kehittämistarpeiden tarkastelu oli ajoittain vaikeaa tutkittavan ilmiön ja kontekstin ollessa sama kuin missä päivittäin työskentelemme. Työstimme koko prosessin ajan ajatuksiamme, ja pystyimme jakamaan niitä toistemme kanssa, mikä helpotti aineiston objektiivisempaa tarkastelua.

Tutkimuksellisen kehittämistyön eettisyys

Tätä tutkimuksellista kehittämistyötä tehdessä on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä. Tulosten tallentamisesta niiden arviointiin ja edistämiseen on käytetty rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Kehittämistyölle haettiin tutkimusluvut Espoon kaupungin siivoustoimelta sekä Helsingin yliopistolliselta sairaalalta (HUS) ennen aineiston keräämisen aloittamista. Mitään aineistoa ei kerätty ennen lupien myöntämistä. Eettiseltä toimikunnalta ei haettu hyväksyntää tälle kehittämistyölle, sillä tiedontuottajina toimivat espoolaiskoulujen ja HUS Apuvälinekeskuksen henkilökunta. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä kerättiin espoolaiskoulujen erityisluokkien ja Apuvälinekeskuksen henkilökunnalta tietoa siitä, mitä rajoittavia ja tukevia tekijöitä apuvälineiden käytössä on toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä, sekä mitä tarpeita apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi. Tiedontuottajina toimivat siis ammattilaiset, jonka vuoksi eettisen toimikunnan hyväksyntää ei tälle kehittämistyölle haettu.

Tähän tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuminen on ollut vapaaehtoista ja kaikilla kehittämistyöhön osallistuneilla henkilöillä oli mahdollisuus keskeyttää osallistuminen koko prosessin ajan ilmoittamalla siitä kehittämistyön tekijöille. Osallistumisella tai osallistumatta jättämisellä ei ole ollut vaikutusta eri koulujen saamiin apuvälinepalveluihin. Lisäksi kehittämistyöhön osallistuneiden henkilöiden anonymiteetistä ja luottamuksellisuuden toteutumisesta huolehdittiin koko kehittämisprosessin ajan (Eskola, Suoranta 1998: 55–56). Tutkimuksellisen kehittämistyön aineistoa säilytettiin koko prosessin ajan Espoon sairaalassa lukitussa kaapissa, jonne oli pääsy ainoastaan toisella kehittämistyön tekijällä. Lähdekirjallisuuden teoksiin viitataan kehittämistyön raportissa asianmukaisesti ja ohjeita noudattaen (Varantola, Launis, Helin, Spoof, Jäppinen 2012: 6).

Tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuneiden espoolaiskoulujen koulujen rehtorit sekä HUS Apuvälinekeskuksen osastonhoitaja saivat sekä tiedotteen tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistumisesta että hyväksytyn tutkimussuunnitelman sähköpostitse ennen aineistonkeruun aloittamista (Liitteet 2 ja 3). Tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistumisen vapaaehtoisuudesta kerrottiin vielä uudelleen aineistonkeruutilaisuuksien alussa, eli jokaisella osallistujalla oli oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen ilman syytä, missä vaiheessa tahansa. Jokainen osallistunut antoi suostumuksensa tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistumisesta allekirjoittamalla tiedotteet tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistumisesta (Liitteet 2 ja 3). Kehittämistyöhön osallistuneista henkilöistä kukaan ei keskeyttänyt osallistumistaan, mutta kolme (3) aiemmin Apuvälinekeskuksen teemahaastatteluissa tiedontuottajina toiminutta henkilöä oli estyneitä osallistumaan Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuuteen.

Tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuneille henkilöille kerrottiin aineiston nahoittamisesta, sen käsittelystä ja hävittämisestä vielä suullisesti ennen aineistonkeruun alkua. Tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistujilta ei kerätty mitään tunnistetietoja aineistonkeruunyhteydessä ja ylös kirjattiin vain osallistujien lukumäärä. Osallistujien ammattinimikkeet tiesimme jo ennalta työelämäyhteistyön vuoksi, mutta tällä ei ollut vaikutusta kehittämistyön tuloksiin. Saatua aineistoa käsiteltiin vain kehittämistyön tekijöiden kesken koko työn tekemisen ajan.

Tutkimuksellisen kehittämistyön päätyttyä aineistot hävitettiin asianmukaisesti. Sähköiset materiaalit eli nauhoitetut teemahaastattelut ja Apuvälinekeskuksen ryhmäkeskustelutilaisuuden yhteenvetokeskustelu poistettiin heti nauhurilta niiden litteroimisen jälkeen. Litteroitu teksti tallennettiin toisen kehittämistyön tekijän henkilökohtaiselle kannettavalle

tietokoneelle, jonne pääsy oli turvattu salasanalla. Litteroitu teksti tulostettiin yhtenä kappaleena, ja sitä säilytettiin Espoon sairaalan lukollisessa kaapissa koko tutkimusprosessin ajan. Aineisto tuhottiin Espoon sairaalan tietosuojajätteenä heti aineistanalyysin päättymisen jälkeen. Kehittämistyössä tehdyt valinnat on pyritty perustelemaan sekä prosessi kuvaan mahdollisimman tarkasti. Toikko ja Rantanen (2009) toteavat, että tuotetun tiedon käyttökelpoisuus, todenmukaisuus ja hyödynnettävyys ovat kehittämistoiminnan luotettavuuden perusteita (Toikko, Rantanen 2009: 121–122). Aineistanalyysi on tehty vaiheittain ja se on tehty kokonaisuudessaan yhdessä kummankin kehittämistyön tekijän kanssa, joka lisää aineiston analyysin luotettavuutta. Aineistanalyysia tehdessä on pyritty säilyttämään mahdollisimman paljon alkuperäisiä ilmaisia, ja pelkistämisessä pyrittiin säilyttämään alkuperäinen ilmaisu mahdollisimman sanatarkkana. Aineiston litteroimisella varmistettiin, että siihen voitiin tarvittaessa palata, jolla pyrittiin mahdollistamaan aineiston analyysin aineistolähtöisyyden säilyminen virhetulkintojen välttämiseksi.

Kehittämistyön tuloksissa on myös pyritty myös välttämään mahdollisimman paljon tulkintaa. Aineistoa analysoitaessa koimme haastavaksi sen, ettemme tulkitsisi aineistoa liikaa. Aihe on meille molemmille tutkimuksellisen kehittämistyön tekijälle erittäin läheinen ja omaan työhön vaikuttava. Meillä molemmilla oli vahvat mielipiteet kehittämistyön aiheesta ja kehittämistehtäviin liittyvistä ratkaisuehdotuksista. Omien kokemusten ja mielipiteiden pitäminen erossa aineistosta tuntui välillä hankalalta mutta molemmat kehittämistyön tekijät yrittivät aktiivisesti ottaa tämän huomioon analyysiä tehdessä ja tuloksia kirjatessa. Aineiston analyysin luotettavuutta vahvistaa kuitenkin kahden tekijän yhteistyö, tutkijatriangulaatio. Tällainen yhteistyö voi parhaimmillaan rikastuttaa tutkimuksen tekemistä, sillä toisen tutkijan ajatukset, näkökulmat ja tuki voivat olla tutkimuksen etenemistä edistäviä asioita. Yhdessä tutkimuksellisen kehittämistyön tekeminen oli kuitenkin myös haastavaa esimerkiksi sen hitauden vuoksi. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka 2006). Tutkimuksellisen kehittämistyön eettisyyttä lisää myös se, että valmis raportti ajettiin TURNIT -plagioinnintunnistusjärjestelmän läpi ennen työn julkistamista hyväksytyin tuloksin.

Jatkokehittämistarpeet ja tulosten hyödynnettävyys

Apuvälinekeskuksen liiketoimintasuunnitelmassa tehdyn suunnitelman mukaan tavoitteena on, että Apuvälinekeskus tulisi tulevaisuudessa vastaamaan koko HUS-alueen apuvälinetoiminnasta (HUS Tarkastuslautakunta 2018: 1). Espoo oli ensimmäinen kunta, joka liittyi osaksi Apuvälinekeskusta, mutta neuvottelut myös Vantaan ja muiden

kuntien liittymisestä osaksi alueellista Apuvälinekeskusta ovat käynnissä (HUS 2018). Tämä apuvälinepalveluiden keskittäminen oli yksi motiiveistamme lähteä selvittämään sitä, miten organisaatiomuutos Espoon apuvälinepalveluissa oli vaikuttanut koulujen apuvälinepalveluihin. Ajatuksenamme on, että tutkimuksellista kehittämistyöstämme nousseita tuloksia voitaisiin käyttää hyödyksi, jos ja kun uusia kuntia liittyy alueelliseen apuvälinekeskukseen tulevaisuudessa. Toivomme myös, että tulosten pohjalta voitaisiin jo nyt aloittaa aktiivinen kehittämistyö koulujen apuvälinepalveluiden parantamiseksi, jotta apuvälineet tukisivat oppilaiden toimivaa arkea kouluympäristössä. Apuvälineyksikön ryhmäkeskustelutilaisuudessa nostettiin jo esiin mahdollisia konkreettisia ratkaisuehdotuksia sekä Espoon tilanteen parantamiseksi, että tulevaisuuden yhdistymisiä silmällä pitäen. Myös Apuvälinekeskuksen henkilökunta koki, että tämä tutkimuksellinen kehittämistyö toimii erittäin hyvänä selvitystyönä espoolaiskoulujen nykytilanteesta ja toiveena on, että tehtyä työtä osattaisiin hyödyntää jatkokehittämisessä. Tutkimuksellisesta kehittämistyön tuloksissa tuli ilmi paljon jo entuudestaan Apuvälinekeskuksen henkilökunnalle tiedossa olleita asioita, mutta tärkeänä pidettiin, että niin sanottu mututuntuma kouluilla tapahtuvasta apuvälinetyöstä ja sen kehittämistarpeista saatiin koottua yksiin kansiin todellisen kokonaistilanteen hahmottamisen helpottamiseksi.

Tulevaisuuden kehittämisessä tulisi kuitenkin muistaa se, että asiakkaiden tulisi olla aktiivisia toimijoita, jotka osallistuvat palveluiden kehittämiseen ja arviointiin sekä vaikuttavat omiin palveluihinsa (Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus 2018: 14). Kuntoutuksen paradigmamuutoksen mukaisessa kumppanuusajattelussa keskiössä on lasten kanssa toteutettavissa palveluissa vanhempien asiantuntijuus, osallistuminen ja osallisuus, joka rakentuu dialogiselle vuorovaikutukselle, luottamukselle, kunnioitukselle ja kuulemiselle. Kumppanuussuhteessa on siis kyse aidosta ja tasavertaisesta vuoropuhelusta, jossa yhdistyy sekä ammattilaisen, että vanhemman asiantuntijuus lapsen hyvinvoinnin tukemiseksi. (Lämsä 2013: 51.) Vanhempien ja ammattilaisten välillä toteutuvan kumppanuusajattelun perustana on molemminpuolinen kunnioitus, jossa yhteistyö ammattilaisen ja vanhempien välillä on vastavuoroista, ja näkemykset täydentävät toisiaan parhaan lopputuloksen saamiseksi (Määttä 1999: 100–101).

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön suunnittelun ja tekemisen aikana oppilaita ja heidän perheitään ei tuntunut vielä luontevalta ottaa mukaan kehittämistyöhön, sillä työyhteisömme ei ollut siihen vielä valmis. Apuvälinekeskuksen toiminnan laajentumisen myötä espoolaiskouluilla tapahtuvassa apuvälinetyössä esiintyy tällä hetkellä paljon haasteita ja epäselvyyksiä jo Apuvälinekeskuksen organisaatiotasolla, jonka vuoksi yh-

teisen ymmärryksen muodostaminen ensin ammattilaisten välillä oli tärkeää, jotta oppilaan ja perheen mukaanotto tasavertaisena kehittäjäkumppanina olisi tulevaisuudessa helpompaa. Jatkossa olisi kuitenkin erittäin tärkeää ottaa mukaan myös oppilaiden perheiden näkemykset kouluilla tapahtuvasta apuvälinetyöstä ja nostaa heidän kokemuksensa ja tarpeensa keskiöön. Perheiden ja lasten tarpeiden nostaminen keskiöön vaatii Apuvälinekeskuksen sekä kehittämistyössä kulttuurimuutosta. Muutoksen onnistumisen edellytyksenä on, että ammattilaisten käsitykset vanhemmista tasavertaisina yhteistyökumppaneina ja lapsensa kuntoutuksen mahdollistajina monipuolistuvat (Määttä 1999: 25–26). Koemme kuitenkin, että olemme kehittämistyöllämme onnistuneet avaamaan dialogista keskustelua eri organisaatioiden välillä, jonka koemme olevan edellytys sille, että tulevaisuudessa pystyisimme ottamaan myös apuvälineen loppukäyttäjät mukaan tasavertaisina kehittäjäkumppaneina.

Paradigmamuutoksen mukaan asiakkaan osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet esimerkiksi kuntoutusprosessinsa aikana mahdollistetaan, huomioiden asiakkaan eri toimintaympäristöt (Järvikoski, Hokkanen, Härkäpää 2009: 22). Käytännössä tämä tarkoittaisi Apuvälinekeskuksen toiminnalta esimerkiksi apuvälineprosessin läpinäkyvyyden parantamista, jolloin oppilaalla ja hänen perheellään olisi koko prosessin ajan tieto siitä, missä vaiheessa hänen apuvälineprosessinsa on menossa. Tiedotuksen parantaminen ja apuvälineprosessin läpinäkyvyys myös koulun henkilökunnalle oppilaan apuvälineprosessin aikana mahdollistaisi toimivan arjen toteutumista kouluympäristössä. Tiedotuksen parantaminen, dialoginen ja avoin keskustelu oppilaan apuvälineprosessin aikana voisi tukea asiakkaan osallisuuden mahdollistumista apuvälineprosessinsa aikana. Osallisuuden vahvistaminen onkin nostettu keskeiseksi haasteeksi myös lapsille- ja perheille nostetuissa palveluissa ja sen toteutuminen edellyttää lasten- ja perheiden parissa työskenteleviltä ammattilaisilta vanhojen toimintatapojen muutosta sekä yhteistoimintaa tukevien toimintatapojen käyttöönottoa, jolloin vanhemmat toimivat lapsensa ja perhetilanteensa asiantuntijoina (Halme, Vuorisalmi, Perälä 2014: 17). Perheen ja ammattilaisten välisen yhteistyön tulisikin aina tuoda lapsen elämään jotain hyvää - mikä edellyttää lapsen toimintaympäristön ja arkirutiinien tuntemista (Sipari 2008: 19–20).

Kouluilla tapahtuvaa apuvälinepalvelua suunnitellessa tulisi myös ottaa huomioon apuvälinepalveluiden toteuttaminen laajemmassa mittakaavassa. Kehitettävien palveluiden tulisi olla sovellettavissa myös tulevaisuudessa Apuvälinekeskukseen liittyviin kuntiin eriarvoisuuden kitkemiseksi, jotta toimiva arki eri kouluilla olisi yhdenvertaista apuvälineiden käytön osalta. Palveluita tulisi myös jatkuvasti kehittää ja kuntaliitosten myötä ottaa huomioon uusien kuntien toimivia käytäntöjä ja näkemyksiä toimivasta apuvälineen

käytöstä kouluympäristössä. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksista voi kuitenkin olla hyötyä myös pohdittaessa, mitä kaikkea tulisi ottaa huomioon koulujen apuvälinepalveluiden osalta, kun liittyminen Apuvälinekeskukseen tapahtuu jonkin uuden kunnan osalta. Toimiva arki ei saisi estyä huolimatta siitä, että organisaatiotasolla tapahtuisi muutoksia. Palveluiden laadun ja kustannustehokkuuden edistämiseksi moniammatillista yhteistyötä ja palvelujärjestelmää tulisi myös kehittää yli sektorirajojen (Järven-sivu, Nykänen, Rajala 2010: 3). Siksi esimerkiksi koulut ja niiden henkilökunta pitäisi ottaa useammin mukaan palveluiden suunnitteluun jo muutosvaiheessa. Hyödyllistä olisikin ottaa opettajat ja hoitajat mukaan kehittämiseen jo ennen kuin uudet kunnat liittyvät alueelliseen apuvälinekeskukseen. Pelkästään selvitystyö siitä, mikä heidän mielestään toimii ja missä olisi kehitettävää sekä, mitä tarpeita heillä on, toisi kouluille tunteen siitä, että heitä on kuultu. Byrokratiaan hukkuminen ja kuulematta jättämisen tunne tuli ilmi myös koulujen henkilökunnalta myös tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tekemisen aikana. Mielestämme tärkeää olisikin tulevissa kuntaliitoksissa selvittää, mitä tarpeita ja rajoittavia tekijöitä apuvälineiden käytössä on toimivan arjen mahdollistamiseksi juuri kouluympäristössä. Tutkimuksellisen kehittämistyön tulokset tuovat monipuolisesti esille eri kehittämistarpeita apuvälinepalveluissa, joihin vastaamalla pystytään kehittämään apuvälinepalveluita kokonaisuudessaan HUS -alueella, ympäristöstä riippumatta.

Toivomme myös, että tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä esiin nostamamme tarpeet koulujen tilojen sekä toimivien työvälineiden suhteen auttaisi koulujen henkilökuntaa perustelemaan tarpeensa oppilaan toimivan ja turvallisen arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä. Myös jatkossa tulisi enemmän tutkia, miten voitaisiin paremmin tukea vaikeasti älyllisesti kehitysvammaisten oppilaiden apuvälineiden käyttöä (Widehammar, Lindström, Hermansson 2017: 72–75). Tällaisen aiheen tutkimisessa olisi hedelmällistä ottaa yhtenä tiedontuottajan mukaan erityisopetuksessa työskenteleviä henkilöitä ja heidän kokemuksiaan apuvälineiden käytöstä.

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyön piilotavoitteena oli myös madaltaa erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon välisiä rajapintoja. Tutkimuksellinen kehittämistyö mahdollisti ensimmäistä kertaa sen, että Espoon apuvälinyksikön ja Apuvälinekeskuksen työntekijät pääsivät yhteisen pöydän ääreen kehittämään palvelua, johon molemmat osapuolet osallistuvat omalta osaltaan. Yhteistyötä, osaamisen jakamista ja vuorovaikutusta voitaisiinkin kehittää yhteisillä toimintatavoilla ja työvälineillä. Yhteisillä toimintatavoilla saavutettaisiin myös organisaation kustannussäästöjä (Ojala, Pöysti 2012: 124–125). Kustannussäästöjen huomioimiselta ei voida apuvälinetoiminnan laajentu-

essa ja kehittämisessä välttyä. Kustannussäästöjä voidaan kuitenkin saada myös toimivalla verkostotyöskentelyllä. Alueellisen Apuvälinekeskuksen laajentuessa olisikin hyvä ylläpitää yhteistä kehittämistä erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon välillä, jotta meillä olisi mahdollisuus luoda Uudellemaalle toimivat, asiakkaiden tarpeita vastaavat sekä rajapintoja ylittävät apuvälinepalvelut.

Lähteet

Ahmed Areej 2018. Perceptions of Using Assistive Technology for Students with Disabilities in the Classroom. Verkkodokumentti. < <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1184079.pdf?fbclid=IwAR3vN9rLKNVx8kKjnHb1GOMA4LNJQV8WhFlrbwhibnxOURz-R0qzU6Jn7WY>> Luettu 31.8.2019

Alkahtani, Keetam D.F 2013. Teachers` Knowledge and Use of Assistive Technology for Students with Special Educational Needs. Verkkodokumentti. < https://www.researchgate.net/publication/276182196_Teachers'_Knowledge_and_Use_of_Assistive_Technology_for_Students_with_Special_Educational_Needs> Luettu 31.8.2019.

Anttila Heidi, Peurala Sinikka 2011. Miten toimintakyky näyttäytyy apuvälinepalveluprosessissa. THL. Verkkodokumentti. <https://www.slideshare.net/heidi_anttila/miten-toimintakyky-nyttyy-apuvlinepalveluprosessissa-anttila-h-peurala-s-kuntoutussymposium-10112011> Luettu 12.1.2019.

Anttila Pirkko. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Verkkodokumentti. <<https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/#2.1%20Tie-teen%20olemuksesta>> Luettu 17.2.2019.

Autti-Rämö Ilona, Salminen Anna-Liisa, Rajavaara Marketta, Ylinen Aarne (toim.) 2016. Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Apuvälinepalvelut Uudellamaalla. HUS. <www.hus.fi/hus-tietoa/liikelaitokset-ja-tukipalvelut/apuvlinekeskus/yhteystiedot/Sivut/default.aspx> Luettu 29.9.2018.

Arnkil Tom Erik, Erikson Esa, Arnkil Robert 2004. Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. STAKES. Raportteja 253. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy

Copley Jodie, Ziviani Jenny 2004. Barriers to the use of assistive technology for children with multiple disabilities. Occupational Therapy International 11.

Engeström Yrjö 2004. Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Tampere: Otava.

Erdem Raziye 2017. Students with Special Educational Needs and Assistive Technologies: A Literature Review. The Turkish Online Journal of Educational Technology – January 2017, volume 16 issue 1. Verkkodokumentti. <<http://www.tojet.net/articles/v16i1/16112.pdf>> Luettu 25.8.2019.

Eskola, Jari, Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Tampere: Vastapaino.

Espoo.fi. Erityisluokat. Verkkodokumentti. <[www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Perusopetus/Opiskelu_peruskoulussa/Oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki/Erityisluokat\(101519\)](http://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Perusopetus/Opiskelu_peruskoulussa/Oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki/Erityisluokat(101519))> Luettu 17.11.2018.

Espoo.fi. Jalavapuiston koulu. Opiskelu koulussamme. Toiminta-alueittain tapahtuva opetus. Verkkodokumentti. < https://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Perusopetus/Peruskoulut/Alakoulut/Jalavapuiston_koulu/Opiskelu_koulussamme?fbclid=IwAR3wcvWDfh4R87ZCMQWH_Ig6jkAbg1d1-5ZgUoisDCCepEbM9HjfYirMf2g> Luettu 1.9.2019.

Espoo.fi. Järvenperän koulu. Opiskelu koulussamme. Verkkodokumentti < [https://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Perusopetus/Peruskoulut/Ylakoulut/Jarvenperan_koulu/Opiskelu_koulussamme/Toimintaalueittain_tapahtuva_opetus\(8801\)?fbclid=IwAR0toytsQ4zvP3egJlp_aRit19B4iWymMexjLCEIBLwUQp6oMwce-x0Vbn4](https://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Perusopetus/Peruskoulut/Ylakoulut/Jarvenperan_koulu/Opiskelu_koulussamme/Toimintaalueittain_tapahtuva_opetus(8801)?fbclid=IwAR0toytsQ4zvP3egJlp_aRit19B4iWymMexjLCEIBLwUQp6oMwce-x0Vbn4)> Luettu 1.9.2019.

Flanagan Sara, Bouck Emily C., Richardson Jennifer 2013. Middle School Special Education Teachers` Perceptions and Use of Assistive Technology in Literacy Instruction. Verkkodokumentti. < https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23527428?fbclid=IwAR0UVxE_FKWgPe4n9cFuu-BHepu_s6qITCT17785QWzwZo2W0SNxoBqYUHCE> Luettu 31.8.2019.

Forss Jasu 2016. Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet – opas apuvälinetyötä tekeville ammattilaisille ja ohjeita asiakkaille. Versio 1.0. Verkkodokumentti < <https://stm.fi/documents/1271139/4329042/valtakunnalliset-laakinnallisen-kuntoutuksen-apuvälineiden-luovutusperusteet-versio-1.0.pdf/198e66c9-14ca-4b80-8896-898140e68816>> Luettu 14.11.2019.

Haavanlammi Mervi 2017. Tukea tarvitsevan koululaisen toimijuus kouluympäristössä. Koululaisten kertomuksia koulupäivästä ja asiantuntijoiden näkemyksiä koululaisten toimijuuden edistämisestä kouluympäristössä. Verkkodokumentti. <
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53927/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201705132328.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> Luettu 14.11.2019.

Hakkarainen Pentti 2002. Kehittävä esiopetus ja oppiminen. Opetus 2000. Jyväskylä: PS- kustannus.

Halme Nina, Vuorisalmi Merja, Perälä Marja-Leena 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistointa lasten- ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2014. Tampere: Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy

Hemmingsson Helena, Lindström Helene, Nygård Louise 2009. Use of Assistive Technology Devices in Mainstream Schools: Students` Perspective. American Journal of Occupational Therapy 63.

Henkilöstötoimikunta 2016. HUS- kuntayhtymän strategiset painopisteet ja avaintavoitteet 2017-2018. Verkkodokumentti. <hus01.tjhosting.com/kokous/20162187-8.PDF> Päivitetty 14.9.2016. Luettu 28.10.2018.

Hirsjärvi Sirkka, Hurme Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytöntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko, Sajavaara Paula. Tutki ja Kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy. 15. uudistettu painos 2009.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko, Sajavaara Paula. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi 2015.

Hujala Anne (toim.) 2011. Erityistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi. Lapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2011: 10. Verkkodokumentti. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/erityistuki_lapsi.pdf> Luettu 14.11.2019.

HUS Apuvälinekeskus. HUS. Verkkodokumentti. <www.hus.fi/hus-tietoa/liikelaitokset-ja-tukipalvelut/apuvälinekeskus/HUS_apuval_kesk/Sivut/default.aspx> Luettu 3.11.2019.

HUS 2011. Apuvälineorganisaation liiketoimintasuunnitelma Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. Verkkodokumentti. <<https://www.hus.fi/hus-tietoa/liikelaitokset-ja-tuki-palvelut/apuvälinekeskus/Documents/Liiketoimintasuunnitelma.pdf>> Luettu 15.10.2019.

HUS 2017. Tarkastuslautakunnan Arviointikertomus. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin valtuustolle. Verkkodokumentti. <en.calaméo.com/read/0055920081a404c8be2c6> Luettu 18.11.2018.

HUS Tarkastuslautakunta 2018. Lääkinnällinen kuntoutus Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä. Arviointimuistio 2/2018. Verkkodokumentti. <https://www.hus.fi/hus-tietoa/materiaalipankki/arviointikertomukset/Arviointimuistiot/Arviointimuistio%202_2018%20L%C3%A4%C3%A4kinn%C3%A4llinen%20kuntoutus.pdf?fbclid=IwAR3qv6Ck56RcQOrLbE3GqAMprWWwwpx-SK-0KsPcxa2ghXzyEfD7a-EV7IY> Luettu 11.10.2019

HUS 2018. Hallitus. Pöytäkirja 26.02.2018/Pykälä 20. HUS Apuvälinekeskuksen vuoden 2018 toiminta ja talous. Verkkodokumentti. <<http://husd360fi.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2018282363-1&fbclid=IwAR3ChjCsabHBNUWBhlp2-Burz4sUeWbL7oBMpWTQtQ2C4sxv4Xi2JPhoJ1Y>> Luettu 2.11.2019

Hyytiäinen Merja 2012. Integroiden, segreoiden ja osallistaen. Kolmen vaikeasti kehitysvammaisen oppilaan opiskelu yleisopetuksessa ja koulupolku esiopetuksesta toiselle asteelle. Verkkodokumentti <http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0686-1/urn_isbn_978-952-61-0686-1.pdf> Luettu 11.11.2019.

ICF taskukirja. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Lyhyt versio. WHO. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy 2014.

Jussila Juha 2009. Tietokoneen hankinta erityisapuvälineeksi vammaiselle lapselle koulunkäynnin tukemiseksi alakoulussa. Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma. Tietoverkko-palvelujen koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Verkkodokumentti. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/2402/Jussila_Juha.pdf?sequence=1> Luettu 15.11.2019.

Järvensivu Timo, Nykänen Katri, Rajala Rika 2010. Verkostojohtamisen opas: Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla. Verkkodokumentti. <<https://www.seugolaid.fi/wp->

content/uploads/2017/03/Verkostojohtamisen-opas-versio-1-0-30-12-2010.pdf> Luettu 28.10.2019.

Kang Lin-Ju, Hsieh Ming-Chieh, Liao Hua-Fang, Hwang Ai-Wen 2017. Environmental Barriers to Participation of Preschool Children with and without Physical Disabilities. International Journal of Environmental Research and Public Health 14.

Kanervo Sanna. Tulevaisuuden apuvälinepalvelut. Hyvinvointiteknologian YAMK koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu 2018. Verkkodokumentti. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/150571/Kanervo_Sanna.pdf?sequence=1> Luettu 2.2.2019.

Karjalainen Vappu, Vilkkumaa Ilpo (toim.) 2012. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. STAKES. Tampere: Juves Print -Suomen Yliopistopaino Oy

Kaski Markus, Manninen Anja, Pihko Helena (toim.). Kehitysvammaisuus. Helsinki 2012. Sanoma Pro Oy.

Kiviranta, T, Sätälä, H, Suhonen-Polvi, H., Kilpinen-Loisa P, Mäenpää, H. 2016. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Verkkodokumentti. < <https://slny-fi-bin.directo.fi/@Bin/f69f4eeeb5735f5f61b68abf04f98e77/1573655542/application/pdf/179891/SLNY%20Lapsen%20ja%20nuoren%20hyva%cc%88%20kuntoutus-15-1-2016.pdf>> Luettu 14.11.2019.

Koivuniemi Kauko, Simonen Kimmo 2011. Kohti asiakkuutta. Ihmistä arvostava terveydenhuolto. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Kokko, T, Pesonen, H, Polet, J, Kontu, E, Ojala, T, Pirttimaa, R. 2013. Erityinen tuki perusopetuksen oppilaille, joilla tuen taustalla psyykkisiä ongelmia, kehitysvamma tai autismin kirjon diagnoosi. VETURI -hankkeen kartoitus 2013. Verkkodokumentti. < <https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/veturiraportti04022014.pdf>> Luettu 11.11.2019.

Kolhonen Vuokko HUS. Mikä palvelu on potilaan näkökulmasta hyvälaatuista? Verkkodokumentti. <https://www.valvira.fi/documents/14444/5373229/Mika_palvelu_on_potilaan_nakokulmasta_hyvalaatuista_Kolhonen.pdf/ec0e63c3-ff39-0192-2e5c-

e9673259c153?fbclid=IwAR1hgMzrljQhFbc3LyyFGxi60y6RKIRD-HOFjDdTceORy1XFYJdHPMcqPls4> Luettu 4.5.2019.

Kylmä Jari, Juvakka Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lersilp Suchiporn, Putthinoi Supawadee & Lersilp Theeratorn 2018. Facilitators and Barriers of Assistive Technology and Learning Environment for Children with Special Needs. Verkkodokumentti. <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6304891/>> Luettu 21.08.2019.

Lämsä Anna-Liisa (toim.) 2013. Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Malm Marita, Matero Maria, Repo Marjo, Talvela Eeva- Liisa. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WS Bookwell Oy 2004.

Maula Janna 2014. Vaikeasti vammaisen aikuisen arki. Vaikeasti CP- vammaisen aikuisen arjen sujuminen, avun tarve, sosiaaliset verkostot ja omat voimavarat. Verkkodokumentti <<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95646/GRADU-1402478804.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> Luettu 15.11.2019.

Metsämuuronen Jari. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia- sarja 4. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy 2008.

Mundhenke Lotta, Hermansson Liselotte, Sjöqvist Nätterlund Birgitta. Experiences of Swedish children with disabilities: activities and social support in daily life. Scandinavian Journal of Occupational Therapy 2010; 17.

Määttä Paula 1999. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Opintopolku. ePerusteet. Perusopetus. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Verkkodokumentti. <<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/430064>> Luettu 22.8.2019.

Otala Leenamajja, Pöysti Kaija 2012. Kilpailukyky 2.0. Kilpailukykyhyppy yhteisöllisillä toimintatavoilla. Helsinki: Helsingin seudun kauppakamari/ Helsingin Kamari Oy.

Øien Ingvil, Fallang Bjørg & Østensjo Sigrid 2014. Everyday use of assistive technology devices in school settings. Verkkodokumentti. <Østensjo<http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.metropolia.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=27d0eb1d-4760-4a5a-a6ad-b946ed339a4b%40pdc-v-sessionmgr01&bdata=JnNpdGU9ZWlhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=118033233&db=ccm>> Luettu 20.8.2019.

Paananen, Jaana 2011. Kuntoutukseen osallistuneiden lasten vanhempien kokemuksia arjen sujumisesta ja kuntoutusosallisuudesta. Teoksessa Kuntoutus muutoksessa. Järvikoski Aila, Lindh Jari, Suikkanen Asko (toim.) Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Palveluhinnasto 2018. HUS. Verkkodokumentti. <<http://www.hus.fi/hus-tietoa/talous/Hinnoittelu/Documents/HUS%20Palveluhinnasto%202018.pdf>> Luettu 29.9.2018.

PERUSOPETUS.fi. Mitä on erityisopetus? Verkkodokumentti. < <https://perusopetus.fi/paivahoito-ja-koulu/mita-on-erityisopetus/>> Luettu 22.8.2019.

Pikkarainen Aila 2014. Vinoutunut moniammatillisuus. Kuntoutus muuttuu yhteiskunnan mukana. Kuntoutus 1/2014. Verkkodokumentti. <https://kuntoutusportti.fi/files/attachments/kuntoutuslehden_artikkelit/2014/1_pikkarainen.pdf> Luettu 28.10.2019.

Raziye Erdem 2017. Students with Special Educational Needs and Assistive Technologies: A Literature Review. The Turkish Online Journal of Educational Technology, volume 16 (1). Verkkodokumentti. <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1124910.pdf>> Luettu 17.2.2019.

Saaranen-Kauppinen Anita, Puusniekka Anna 2006. KvaliMOTV -Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkodokumentti. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html?fbclid=IwAR3vmUyGN8y6ETYYN2_nnTF8dzEgEKwsaH-FWbVLeltoODLa7Haf93Et9zSA> Luettu 15.9.2019

Saaranen_kauppinen Anita, Puusniekka Anna 2006. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Triangulaatio. Verkkodokumentti. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_4.html> Luettu 30.10.2019.

Salminen Anna-Liisa (toim.) 2010. Apuvälinekirja. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Seikula Jaakko, Arnkil Tom Erik 2005. Dialoginen verkostotyö. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Tampere: 2005.

Siobhan Kenny, Rosemary Joan Gowran 2014. Outcome measures for wheelchair and seating provision: a critical appraisal. *British Journal of Occupational Therapy* 77 (2). Verkkodokumentti. <<https://journals-sagepub-com.ezproxy.metropolia.fi/doi/pdf/10.4276/030802214X13916969447119>> Luettu 12.1.2019

Sipari, Salla 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskustelussa. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.

Sipari, Salla, Vänskä Nea, Pollari Kirsi 2017. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 5/2017. Lapsen edun toteutuminen kuntoutuksessa. Osallistumista ja toimijuutta vahvistavat hyvät käytännöt. Verkkodokumentti. < <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/220550/Raportteja5.pdf?sequence=7&isAllowed=y> > Luettu 11.11.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus 2018. Eheä yhteiskunta ja kestävä hyvinvointi. Valtioneuvoston julkaisusarja 22/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160904/22_TUKA_STM_WEB.pdf>. Luettu 30.10.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö Suomen kuntaliitto 2003. Apuvälinepalveluiden laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2003:7. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinekäytännöt asumispalveluyksiköissä. Verkkodokumentti <https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/hjalpmeldspraxis-for-medicinsk-rehabilitering-i-boendeserviceenheter> Luettu 2.2.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. Sosiaali – ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 35/2018. Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet. Opas apuvälinetyötä tekeville ammattilaisille ja ohjeita asiakkaille. Versio 2.2. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Terveyskylä.fi 2017. Kuntoutumistalo.fi. Apuvälinepalveluiden järjestämisvastuu ja lainsäädäntö- ohjeita. Verkkodokumentti. < <https://www.terveyskyla.fi/kuntoutumistalo/ammattilaisille/apuv%C3%A4lineet/apuv%C3%A4linepalveluiden-j%C3%A4rjest%C3%A4misvastuu-ja-lains%C3%A4d%C3%A4nt%C3%B6>-

ohjeita?fbclid=IwAR2HhAnBBzaDGGHrwKqAe9aSkSD59AQclSCCfMTeDHAhwoahvY-fCswCEs6Y> Luettu 31.8.2019.

Terveyskylä.fi 2017. Kuntoutumistalo.fi. Apuvälinepalvelun prosessiohjeita. Verkkodokumentti. <<https://www.terveyskyla.fi/kuntoutumistalo/ammattilaisille/apuvälineet/apuvälinepalvelun-prosessi-ohjeita>> Luettu 2.2.2019.

Terveyskylä.fi 2017. Kuntoutumistalo.fi. Apuvälinepalvelun toteuttamisen periaatteet – ohjeita. Verkkodokumentti. < <https://www.terveyskyla.fi/kuntoutumistalo/ammattilaisille/apuv%C3%A4lineet/apuv%C3%A4linepalvelun-toteuttamisen-periaatteet-ohjeita>> Luettu 22.2.2019.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Vammaispalvelujen käsikirja. Vammaisen lapsen oikeudet. Verkkodokumentti. <<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisen-lapsen-oikeudet>> Luettu 2.2.2018.

Toikko, Timo, Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Juvenes Print.

Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vammaispalveluiden käsikirja 2015. Apuvälinepalvelu-prosessi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 3.8.2015 <<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itse-naisen-elaman-tuki/apuvalineet/apuvalineprosessi>> Luettu 29.9.2018.

Valli Raine (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS- kustannus.

Vilka Hanna. Tutki ja Kehitä. Helsinki: Tammi 2005.

Valtioneuvoston kanslia 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Päivitetty 29.5.2015. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf> Luettu 29.9.2018.

Valtioneuvoston selonteko kuntoutuksesta 2002. Kuntoutuksen selonteko 2002. Verkko-dokumentti. <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70137/kselte02.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> Luettu 12.1.2019.

Valtioneuvosto. Valinnanvapaus. Maakunta- ja sote- uudistus. <<https://alueuudistus.fi/soteuudistus/asiakkaan-valinnanvapaus>> Luettu 7.10.2019.

Vappu Karjalainen, Ilpo Vilkkumaa (toim.) 2012. Kuntoutus kanssamme, ihmisen toimijuuden tukeminen. Tampere. STAKES.

Varantola, Krista, Launis, Veikko, Helin, Markku, Spoof, Sanna Kaisa, Jäppinen, Sanna (toim.) 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Verkkodokumentti: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf> Luettu 30.10.2019.

Widehammar Cathrine, Lindström Helene, Hermansson Liselotte 2017. Environmental barriers to participation and facilitators for use of three types of assistive technology devices. Verkkodokumentti. <<https://www-tandfonline-com.ezproxy.metropolia.fi/doi/pdf/10.1080/10400435.2017.1363828?needAccess=true>> Luettu 20.8.2019.

Sähköposti Jalavapuiston koulun, Järvenperän koulun ja Ruusutorpan koulun rehtoreille
17.11.2018

Hei, Työskentelemme Espoon Apuvälineyksikössä ja HUS Apuvälinekeskuksessa ja suoritamme tällä hetkellä Metropolian Ammattikorkeakoulussa opintoja kuntoutuksen YAMK- tutkinto-ohjelmassa.

Teemme paljon yhteistyötä koulunne erityisluokkien kanssa; luovutamme oppilaidenne käyttöön kunnan myöntämiä apuvälineitä, ohjaamme niiden käyttöä ja vastaamme apuvälineiden kunnossapidosta.

Opintoihimme liittyy tutkimuksellisen kehittämistyön toteuttaminen. Tutkimuksellisen kehittämistyömme tarkoituksena on kuvata, mitä haasteita apuvälineiden käytössä on kouluympäristössä a) koulun näkökulmasta b) Apuvälinekeskuksen näkökulmasta tarkasteltuna. Tarkoituksena on myös selvittää, mitä tarpeita koulun henkilökunnalla on apuvälineiden käytön tukemiseksi kuntoutujan apuvälineiden käytön edistämiseksi. Tutkimuksellisen kehittämistyömme tavoitteena on parantaa apuvälineiden tarkoituksenmukaista käyttöä kouluympäristössä asiakkaan toimintakyvyn tukemiseksi ja apuvälineiden kunnossapidon parantamiseksi.

Olisimme kiinnostuneita toteuttamaan kehittämistyömme yhteistyössä Espoolaisten koulujen kanssa. Espoon apuvälineyksikkö on aikaisempina vuosina pystynyt palvelemaan Espoolais-kouluja apuvälineasioissa melko hyvin. Espoon apuvälineyksikkö siirtyi v.2017 osaksi HUS Apuvälinekeskusta, jonka vuoksi haluamme kehittämistyössämme selvittää apuvälinepalveluiden toteutumista HUS:siin yhdistymisen jälkeen.

Tutkimukselliseen kehittämistyöhömme osallistuminen vaatisi henkilökunnalta mahdollisuuden osallistua haastatteluun ja tulosten läpikäymiseen. Alustavana suunnitelmanamme on, että aineisto kerätään ryhmähaastattelun muodossa. Tutkimussuunnitelmamme valmistuu tammi-helmikuussa 2019, jonka jälkeen tarkempi aikataulu on selvillä. Tiedustelemme mahdollisuuksianne osallistua kehittämistyöhömme yhteistyön parantamiseksi apuvälineasioissa.

Annamme mielellämme lisätietoja kehittämistyöhön liittyen.

Yt. Johanna Härmä / toimintaterapeutti HUS Apuvälinekeskus (johanna.harma@hus.fi)

Anni Paso / toimintaterapeutti HUS Espoon Apuvälineyksikkö (anni.paso@hus.fi)

Tiedote tutkimukselliseen kehittämistyöhön ”Kuvaus apuvälineiden käyttöä tukevista ja rajoittavista tekijöistä Espoolaiskoulujen erityisluokissa”-osallistuvalla koulun henkilökunnalle

Tutkimuksen nimi

Kuvaus apuvälineiden käyttöä tukevista ja rajoittavista tekijöistä Espoolaiskoulujen erityisluokissa

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa selvitetään apuvälineiden käyttöön liittyviä tarpeita, sekä rajoittavia ja tukevia tekijöitä toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä, HUS Apuvälinekeskuksen sekä Espoolaiskoulujen näkökulmasta. Tutkimus toteutetaan ryhmähaastatteluina omissa työyksiköissänne.

Olemme arvioineet, että soveltuisitte mukaan tutkimukseen, koska työskentelette tutkimuksen kohteena olevassa organisaatiossa. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja Teidän mahdollista osuuttanne siinä.

Osallistumisen vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voitte kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai peruuttaa suostumuksenne syytä ilmoittamatta, milloin tahansa tutkimuksen aikana ilman, että se vaikuttaa oikeuteenne saada tarvitsemaanne palvelua. Peruuttaminen voidaan tehdä samalla menettelyllä, kuin suostumuksen antaminen.

Lukekaa rauhassa tämä tiedote. Jos Teillä on kysyttävää, voitte olla yhteydessä tutkijoihin (yhteystiedot löytyvät asiakirjan lopusta). Jos päätätte osallistua tutkimukseen, Teitä pyydetään allekirjoittamaan viimeisellä sivulla oleva suostumus.

Tutkimuksen toteuttaja

Tämän tutkimuksen toteuttavat Metropolian Ammattikorkeakoulun YAMK opiskelijat Johanna Härmä ja Anni Paso. Tutkimuksesta ei synny rekisteriä.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt

On mahdollista, ettei tähän tutkimukseen osallistumisesta ole Teille hyötyä. Tutkimuksen avulla pyritään kehittämään apuvälineiden käyttöä kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat haitat ja epämukavuudet

Tutkimuksesta ei koidu haittaa tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä.

Tietojen luottamuksellisuus ja tietosuoja

Tutkimuksessa ei kerätä henkilötietoja. Aineisto kerätään ryhmähaastatteluna, joka nauhoitetaan. Kaikki tutkimuksen aikana kerätty aineisto säilytetään ja tuhoetaan hyvien tieteilisten käytäntöjen mukaisesti. Tutkimukseen osallistuvaa henkilöä ei voida tunnistaa tutkimuksen tuloksista, selvityksistä ja julkaisuista.

Jos päätätte peruuttaa suostumuksenne, peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa. Se on välttämätöntä tutkimustulosten ja tutkittavien turvallisuuden varmistamiseksi.

Oikeutenne saada tietoa

Voitte koska tahansa peruuttaa suostumuksenne. Teillä on myös oikeus pyytää tietojenne poistamista ("oikeus tulla unohdetuksi") tai niiden käytön rajoittamista. Teillä on myös oikeus pyytää tietojenne oikaisemista tai täydentämistä (esimerkiksi, jos havaitsette niissä virheen tai ne ovat puutteellisia tai epätarkkoja).

Voitte milloin tahansa ottaa yhteyttä ja tiedustella, säilytämmekö Teitä koskevia tietoja, käsittelyn perusteesta, mistä olemme saaneet tietojanne, ja mihin tietojanne on luovutettu. Teillä on oikeus saada tiedot maksutta ja kohtuullisessa ajassa (yhden kuukauden sisällä siitä, kun pyydätte tietoja). Jos tietopyyntönne on hyvin laaja, tai jostakin muusta perustellusta syystä tietojen kerääminen on hyvin monimutkaista, voidaan määräaika pidentää enintään kahdella (2) kuukaudella. Määräajan jatkamisesta toimitetaan ilmoitus perusteluineen. Pyydetty tiedot toimitetaan teille kirjallisesti. Tiedot voidaan antaa myös suullisesti, mutta se edellyttää, että henkilöllisyytenne voidaan varmistaa luotettavasti.

Tietosuoja-asioissa suosittelemme ottamaan yhteyttä ensisijaisesti yhteyttä tutkimuksen tekijöihin. Teillä on myös oikeus tehdä tietosuoja-asioissa valitus Suomessa tietosuojasta vastaavalle viranomaiselle, eli tietosuojavaltuutetulle.

Tutkimuksen päättyminen

Tutkimuksen tuloksista kerrotaan teille, kun ne ovat valmistuneet.

Tutkimuksen tekijät voivat myös joutua keskeyttämään osallistumisenne ennen aikaisesti. Jos näin tapahtuu, kanssanne keskustellaan lopettamiseen liittyvistä toimenpiteistä.

Lisätietoja

Jos teillä on kysyttävää tutkimuksesta, voitte olla yhteydessä tutkijoihin. Heidän kanssaan voitte keskustella kaikista tutkimuksen aikana mahdollisesti ilmenneistä asioista.

Yhteystiedot: Johanna Härmä, johanna.harma@metropolia.fi

Anni Paso, anni.paso@metropolia.fi

Suostumus vastaanotettu

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

Alkuperäinen allekirjoitettu asiakirja jää tutkijoille arkistoon ja kopio annetaan tutkimukseen osallistujalle

Tiedote tutkimukselliseen kehittämistyöhön ”Kuvaus apuvälineiden käyttöä tukevista ja rajoittavista tekijöistä Espoolaishoulujen erityisluokissa”-osallistuvalla HUS Apuvälinekeskuksen henkilökunnalle

Tutkimuksen nimi

Kuvaus apuvälineiden käyttöä tukevista ja rajoittavista tekijöistä Espoolaishoulujen erityisluokissa

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa selvitetään apuvälineiden käyttöön liittyviä tarpeita, sekä rajoittavia ja tukevia tekijöitä toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä, HUS Apuvälinekeskuksen sekä Espoolaishoulujen näkökulmasta. Tutkimus toteutetaan ryhmähaastatteluina sekä ryhmäkeskusteluna työyksiköissä.

Olemme arvioineet, että soveltuisitte mukaan tutkimukseen, koska työskentelette tutkimuksen kohteena olevassa organisaatiossa. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja Teidän mahdollista osuuttanne siinä.

Osallistumisen vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voitte kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai peruuttaa suostumuksenne syytä ilmoittamatta, milloin tahansa tutkimuksen aikana ilman, että se vaikuttaa oikeuteenne saada tarvitsemaanne palvelua. Peruuttaminen voidaan tehdä samalla menettelyllä, kuin suostumuksen antaminen.

Lukekaa rauhassa tämä tiedote. Jos Teillä on kysyttävää, voitte olla yhteydessä tutkijoihin (yhteystiedot löytyvät asiakirjan lopusta). Jos päätätte osallistua tutkimukseen, Teitä pyydetään allekirjoittamaan viimeisellä sivulla oleva suostumus.

Tutkimuksen toteuttaja

Tämän tutkimuksen toteuttavat Metropolian Ammattikorkeakoulun YAMK opiskelijat Johanna Härmä ja Anni Paso. Tutkimuksesta ei synny rekisteriä.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt

On mahdollista, ettei tähän tutkimukseen osallistumisesta ole Teille hyötyä. Tutkimuksen avulla pyritään kehittämään apuvälineiden käyttöä kouluympäristössä toimivan arjen mahdollistamiseksi.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat haitat ja epämukavuudet

Tutkimuksesta ei koidu haittaa tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä.

Tietojen luottamuksellisuus ja tietosuoja

Tutkimuksessa ei kerätä henkilötietoja. Aineisto kerätään ryhmähaastatteluna, joka nauhoitetaan. Lisäksi ryhmäkeskustelun yhteenveto nauhoitetaan ja tutkijat tekevät keskustelun aikana kirjallisia muistiinpanoja. Kaikki tutkimuksen aikana kerätty aineisto säilytetään ja tuhotaan hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti. Tutkimukseen osallistuvaa henkilöä ei voida tunnistaa tutkimuksen tuloksista, selvityksistä ja julkaisuista.

Jos päätätte peruuttaa suostumuksenne, peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa. Se on välttämätöntä tutkimustulosten ja tutkittavien turvallisuuden varmistamiseksi.

Oikeutenne saada tietoa

Voitte koska tahansa peruuttaa suostumuksenne. Teillä on myös oikeus pyytää tietojenne poistamista ("oikeus tulla unohdetuksi") tai niiden käytön rajoittamista. Teillä on myös oikeus pyytää tietojenne oikaisemista tai täydentämistä (esimerkiksi, jos havaitsette niissä virheen tai ne ovat puutteellisia tai epätarkkoja).

Voitte milloin tahansa ottaa yhteyttä ja tiedustella, säilytämmekö Teitä koskevia tietoja, käsittelyn perusteesta, mistä olemme saaneet tietojanne, ja mihin tietojanne on luovutettu. Teillä on oikeus saada tiedot maksutta ja kohtuullisessa ajassa (yhden kuukauden sisällä siitä, kun pyydätte tietoja). Jos tietopyyntönne on hyvin laaja, tai jostakin muusta perustellusta syystä tietojen kerääminen on hyvin monimutkaista, voidaan määräaika pidentää enintään kahdella (2) kuukaudella. Määräajan jatkamisesta toimitetaan ilmoitus perusteluineen. Pyydetty tiedot toimitetaan teille kirjallisesti. Tiedot voidaan antaa myös suullisesti, mutta se edellyttää, että henkilöllisyytenne voidaan varmistaa luotettavasti.

Tietosuoja-asioissa suosittelemme ottamaan yhteyttä ensisijaisesti yhteyttä tutkimuksen tekijöihin. Teillä on myös oikeus tehdä tietosuoja-asioissa valitus Suomessa tietosuojasta vastaavalle viranomaiselle, eli tietosuojavaltuutetulle.

Tutkimuksen päättyminen

Tutkimuksen tuloksista kerrotaan teille, kun ne ovat valmistuneet.

Tutkimuksen tekijät voivat myös joutua keskeyttämään osallistumisenne ennen aikaisesti. Jos näin tapahtuu, kanssanne keskustellaan lopettamiseen liittyvistä toimenpiteistä.

Lisätietoja

Jos teillä on kysyttävää tutkimuksesta, voitte olla yhteydessä tutkijoihin. Heidän kanssaan voitte keskustella kaikista tutkimuksen aikana mahdollisesti ilmenneistä asioista.

Yhteystiedot: Johanna Härmä, johanna.harma@metropolia.fi

Anni Paso, anni.paso@metropolia.fi

Suostumus vastaanotettu

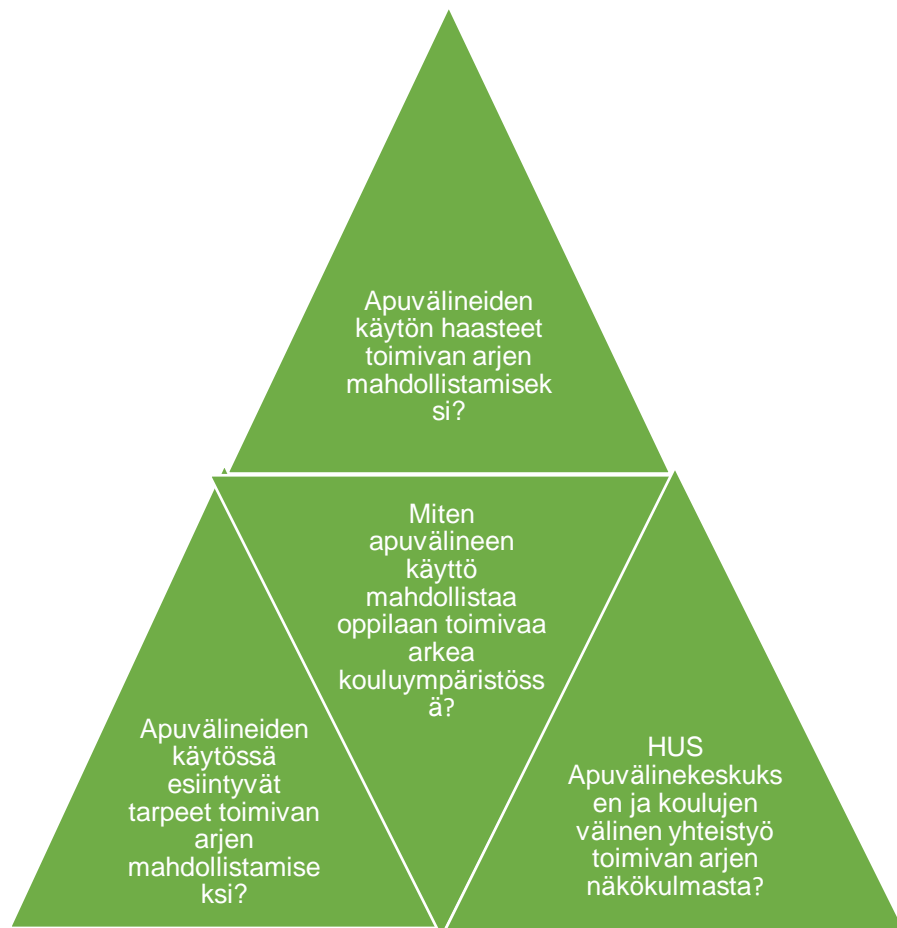
Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Päiväys

Nimen selvennys

Alkuperäinen allekirjoitettu asiakirja jää tutkijoille arkistoon ja kopio annetaan tutkimukseen osallistujalle

Teemahaastattelun alustavat teemat ja ohjaavat lisäkysymykset

Teemahaastattelun alustavat pääteemat

- Apuvälineiden käytön haasteet toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä?
 - Millaisia apuvälineitä?
 - Puhdistus ja kunnossapito?
 - Säädot?
 - Uusien välineiden hankinta?
- Apuvälineiden käytössä esiintyvät tarpeet toimivan arjen mahdollistamiseksi kouluympäristössä?
 - Käytönohjaus?
 - Koulutus?
 - Tietotaidon riittävyys apuvälineiden käyttöön?
 - Oppilaan apuvälineen käytön tukeminen?
- Miten Apuvälineen käyttö mahdollistaa oppilaan toimivaa arkea kouluympäristössä?
 - Osallistumisen näkökulmasta?
 - Toimintakyvyn näkökulmasta?
 - Psykososiaalisesta näkökulmasta?
- Yhteistyö HUS Apuvälinekeskuksen ja koulujen välillä toimivan arjen näkökulmasta kouluympäristössä?

- Espoon Apuvälineyksikkö?
- HUS Apuvälinekeskus?
- Muut yhteistyökumppanit?
- Tyytyväisyys / tyytymättömyys nykyisiin palveluihin